

בעזהש"ת

פסקי חמודי דניאל

על
הלכות סת"ם

מאת

הגאון המובהק ר' דניאל זצ"ל

מורה צדק ק"ק הוראדנא

מח"ס חמודי דניאל על יו"ד ח"א,

מוצל מאש על מס' ערכין

יו"ל לראשונה מכתב יד
לרגל שמחת סיום כתיבת ספר תורה

כ"ו מרחשון תשפ"א
ברוקלין נ.י.

כאשר זיכני נותן התורה ב"ה לכתוב את כל דברי התורה הזאת ולקיים מצוה חשובה של כתיבת ספר תורה, רחש לבי דבר בעתו מה טוב, אין טוב אלא תורה, להדפיס ספר של חידושי הלכה ופסקי דינים כדי לקיים גם את טעמה הפשוט של מצות כתיבת ספר תורה, כמ"ש וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו' והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החוקים האלה לעשותם וגו'. ידועים דברי הרא"ש שבזמננו מצות עשה היא לכתוב גם גמרא ופירושה להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, ועל ידי הגמרא והפירושים ידע פירוש המצות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם, ע"כ. עיין בפנים הספר ביו"ד סימן ער"ב בקטע הראשון מה שכתב המחבר בענין שיש לחבר ולהכליל בכתיבת ספר תורה גם את תושבע"פ.

נתגלגלה זכות לידי וממש לאחרונה קבלתי צילום של כתב יד חמודי דניאל על יורה דעה. הכ"י כולל חידושי הלכות ופסקים מאת "צדיק ועניו המובהק והמפורסם כבוד מהור"ר דניאל זלה"ה במהור"ר יעקב זלה"ה מורה צדק לעדתו בקהל עדת ישורון פה ק"ק הוראדנא קרוב לארבעים שנה" (מתוך נוסח השער דפו"ר – הוראדנא תק"ע). המחבר ז"ל פקיע שמייה בדור דעה (נפ' שביעי של פסח תקס"ז) כאשר רואים בלשון חכמים המסכימים על ספרו חמודי דניאל על יו"ד ח"א. כדאי להעתיק את מה שהגאון הנודע רבי משה זאב אב"ד טיקטין בעל שו"ת אגודת אזוב ז"ל אמר ורשם בתוך דרוש הספד ארוך שאמר עליו "ערך ארבעים שנה למד ולימד דעת את העם, ואזן וחקר על כל דבר קטן וגדול להרים מכשול מדרך העם, והיה משים לילות כימים בתורה וגודל חכמתו ובקיאות בש"ס ופוסקים עיני ראו ולא זר, זימנין סגי אין שפלפלו עמו בחכמה וגם הניח אחריו ברכה פסקים וחידושים הרבה מאד והמה בכתובים. וזה שנים רבות אשר שם דניאל לבו על מעשה הצדקה שהיה מעשה לאחרים ועושה צדקה בכל עת, וכל עניי ואביוני קהלתנו עליה ידידה סמיכי והיו משכימים לפתחו לתן להם די מחסורם מן הבא בידו ממעשה הצדקה בטורח ויגיעה רבה. וכי יהיה להם דבר בין איש לאשתו בוא עדיו והיה מטיל שלום ביניהם, והוא עצמו היה מסתפק במועט האפשרי, והנה נאסף מנו בחטאינו ולא הגיע לכלל שבועים ימי שנותינו, ומי מביא לנו תמורתו הלא זהב ופז לא יערכנו".

המחבר ז"ל הניח המון כתבים "אשרי מי שתורתו מעידה עליו כאשר נמצאו מכתביו קודש חדושים פסקי הלכות שאלו"ת יותר מג' אלפים עלין הכל בפלפול וסברא כאשר עינינו ראו ואזנינו שמעו פה מפיק מרגליות הכל לאמיתה של תורה" (הג"ר תנחום ז"ל ראב"ד הוראדנא בהסכמה). המחבר השתוקק שידפיסו אפילו חלק קטן מהם וכמ"ש בני המחבר בהקדמתם "הניח אחריו ברכה, ספרים הרבה אין קץ לרוחב שכלו וגודל חריפותו באלה הדברים אשר על ארבעה טורים... אבל מי יתן ויוחק בספר מילין, ויפוצו מעינותיו חוצה ללמד בני יהודה קשות, וכאשר אבינו צוה לפני מותו להדפיס אף שנים וששל דלתות...".

כתבים המקוריים של המחבר לא שרדו, הרבה מהם היו למאכולת אש כמתואר בהקדמה לספרו "מוצל מאש" על מס' ערכין (ווילנא תרצ"א). כ"י הנוכחי (מכון לתצלומי כ"י Heb 4-854) הוא של נכד המחבר שערך מתוך כתבי קודש של זקנו. כנראה הוא רצה לקצר ולתמצת את הדברים כעין תוכן עניינים או ספר פסקי הלכות ולכן הכל נכתב ונעתק בקיצור נמרץ. הוא לא העתיק קטעים שלמים אלא ראשי פרקים ומסקנת ההלכה היוצאה מתוך כל השקו"ט. הרבה פעמים הוא מציין בקיצור את השקו"ט ולפעמים רק מרמז שיש שם פלפול ארוך וקושיית על גמרא ופוסקים ואפילו לא מציין צדדי השאלה, הוא רק כותב את מסקנת הדברים ומפנה למקור הדברים בספרי המחבר. דרכו בהעתקתו היה להקדים לפני כל קטע את מקור הדברים בתוך ספר המקורי של המחבר. כמו כן הוא ציין וציטט ממקומות אחרים בספריו של המחבר המדברים מאותו ענין. הרבה פעמים רואים שספרים מסוימים מבין ספרי זקנו לא היו תחת ידו והוא העתיק מתוך העתקה קדומה.

כך הכ"י כולל הרבה הלכות בעל הפתחי תשובה מביא כמה וכמה פעמים דברים בשם "חמודי דניאל כתב יד" וכמעט כל הדברים נמצאים בכ"י זה. חלקים שונים מתוך כ"י זה כבר זכו והתפרסמו לאחרונה בבמות שונות, אבל חלק זה של הלכות ספר תורה עוד המתין לגואל.

בע"ה העתקתי את כל הכ"י כפי מיטב כחי, אבל השמטתי את אותם הקטעים שאין להם כל קשר להלכות סת"ם (כמו "הדבק שעושים הסופרים מקלף אם אוסר הכלים שנתבשל בהם"). סידרתי את הדברים לא כפי שהם מופיעים בכ"י המעתיק שבא קטע אחר קטע כאשר השיגה יד המעתיק ללא סדרים, אלא ניסיתי לסדר את הקטעים על פי סדר השו"ע ולהסמך את הקטעים המדברים מאותו ענין זה אצל זה. לכן לא יפלא אם לפעמים נמצא פסק שונה על אותה שאלה בשני קטעים הסמוכים זה לזה; הדברים הם משנה ראשונה ומשנה אחרונה שנעתקו מתוך שני ספרים נפרדים ורק הושמו זה אצל זה לתועלת המעיין. במקרים מועטים שילבתי שני קטעים כאשר שניהם מדברים על אותו נושא ויש בכל אחד פרטים המבוארים ומובנים יותר מחברו. בכ"י כל הקטעים באים ממוספרים, מאחר ששיניתי את הסדר לא היה טעם להשאיר את אותיות אלו. הסרתי את רוב סימני הקיצור שהושמו על ידי המעתיק (כמו "וכו'", "עיי"ש פלפול", "ועוד האריך בזה באריכות", וכדומה), כדי שהספר יהיה נוח לקריאה, הכנסתי את מובאות החסרות, פיתחתי ראשי-תיבות ותיקנתי ט"ס. לאור כל זה מובן שאי אפשר לדייק הלכות מלשון ספר זה, מה גם שייתכן שמחמת קוצר הזמן ומהירות העבודה נפלה טעות או אי דיוק בהעתקה או בהבנת הדברים. (בסוף הספר הוכנס צילום של הכ"י). ניסיתי להשלים בהערות את המשא ומתן שבא בקיצור ולפעמים אף הבאתי את דעותיהם של פוסקים אחרים באותו נושא. אני מקווה שזכות של המחבר ז"ל תגן בעד העוסקים בדברי תורתו ולא יצא מכשול מתחת ידי ושהספר יהיה לתועלת ללומדי הלכות אלו, ויהי רצון מלפני המלמד תורה לעמו ישראל, שאזכה ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים ולא ימושו דברי תורה מפני ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

כ"ה מרחשון תשפ"א

זאב אריה קנאפפלער

הלכות סת"ם

או"ח סימן ל"ב

בשו"ע אורח חיים סימן ל"ב סעיף ח' וטוב להוציא בשפתיו בתחילת העיבוד שהוא מעבדו לשם תפילין. משמע דדיעבד במחשבה מותר. ולכאורה לא משמע הכי בסעיף י"ט בהג"ה דדווקא בהזכרות מהני דיעבד^א, וכ"כ ביו"ד^ב.

וב[שו"ע יורה דעה] סימן רע"ו סעיף ב' לא כתב האי לישנא וטוב וכו', אלא [בכל פעם שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים צריך לומר שכותב לשם קדושת השם. ואם לא עשה כן פסול], דעיכוב יש בדבר. וכן נראה, דכיון דמסופקים הפוסקים אם מהני מחשבה, בוודאי ספיקא דאורייתא לחומרא, דנראה דעיבוד לשמה דאורייתא^ג, ע"ש.

במגן אברהם סימן ל"ב ס"ק יו"ד [וקלף המעובד לשם תפילין, אסור לכתוב עליו דברי חול, דהזמנה כי האי גוונא לגוף הקדושה, מילתא היא].

עיין סימן מ"ב סעיף ג' בהגה' דהזמנה לגוף הקדושה מילתא היא^א. אך רמ"א דקדק נמי שם לשנותו לדברי חול, ע"ש בר"ן גופא^ב.

ובאמת לא ידעתי כעת כיון דבגוף הקדושה הזמנה מילתא היא דילפינן מעגלה ערופה כמ"ש המגן אברהם [סימן מ"ב] ס"ק ו', אם כן אפילו להורידן מקדושתן נמי אסור, דהא למאן דיליף כל ההזמנות מעגלה ערופה וסבר הזמנה מילתא אסור להוריד אפילו בהזמנה [בלבד] ואם כן בגוף הקדושה דלכולי עלמא מילתא הוא ליתסר.

גם צ"ע לפי מ"ש בש"ע סימן מ"ב סעיף א' [אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד... מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, ושל ראש קדושתו חמורה שרובו של שדי בשל ראש]. ואפילו הכי מותר לשנותו, ואלו בקלף המעובד לס"ת קי"ל דאם התחיל לכתוב עליו ונפסל וכדומה, אסור לכתוב על המותר תפילין ומזוזות וכו'.

^א על מה שכתב בשו"ע בתחלת הכתיבה יאמר בפיו אני כותב לשם קדושת תפילין. מלבד זה, בכל פעם שכותב אוכרה, צריך לומר שכותב לשם קדושת השם. הגיה הרמ"א "הגה וי"א דסגי כשמחשב שכותב האזכרות לשמן, הואיל והוציא בתחלת הכתיבה בפיו, סגי בהכי ויש להקל בדיעבד". משמע שאף הרמ"א לא מקיל אלא באזכרות בגלל שכבר אמר בתחילת הכתיבה בפיו, אבל אם גם בתחלת הכתיבה לא אמר בפיו אלא חשב בלבו אין להקל אפילו בדיעבד.

^ב לכאורה הכוונה להא דסימן רע"א סעיף א' וצריך שיהו העורות מעובדין על ידי ישראל לשם ספר תורה, שיאמר בתחילת העיבוד כשמשים אותם לתוך הסיד עורות אלו אני מעבד לשם ספר תורה. משמע שדינא הוא שצריך להוציא בפיו שמעבד לשם ס"ת, ולא כתב שטוב להוציא בשפתיו.

^ג בשאלה זו נחלקו האחרונים, הפמ"ג או"ח סימן לב א"א ס"ק י"ב כתב שזה רק דרבנן, אבל עיין ביאור הלכה סימן ל"ב סעיף ח' בשם ר"ע איגר ועוד שזה דאורייתא, עיי"ש. עי"מ מ"מ נוספות בנושא זה באנצ"ת כרך ל"ג ע' כתיבת סת"ם הע' 730 - 740 ז"ל "וקלף המעובד לשם תפילין, אסור לכתוב עליו דברי חול, דהזמנה כי האי גוונא לגוף הקדושה, מילתא היא".

^ד ואם כן עדיין קשה שבקלף שנעבד לשם ס"ת היתה הזמנה לגוף הקדושה דמילתא היא, כמ"ש.

^ה מקור דברי הרמ"א הוא מד' הנמוק"י על הרי"ף פ' נגמר הדין וז"ל "עוד כתב ז"ל כל מאי דאמרינן הכא היינו הזמנה דמשמשין אבל הזמנה דגוף הדבר עצמו מהניא כגון עבוד עור הקציצה של תפילין ועבוד הקלף עצמו אי עבדינן לשמה אסור להשתמש בהן חול בהך הזמנה גרידתא. משמע שרק דבר חול ממש אסור".

^י בהזמנה בעלמא.

ובאמת שאותיות שד"י שבתפילין אין בו קדושה, דהא מותר לסותרם ואין בו משום מוחק השם^ח.

ולכאורה נראה דלא מהני רובו של שם אלא לבתים ולא לפרשיות^ט. ולא משמע הכי בשו"ע שם שכתב ואפילו ליקח הרצועה מהם וליתן בשל יד אסור^י.

מנחות דף ל"ה אמר אביי האי קילפא דתפילין צריך למבדקיה [דדילמא אית בה ריעותא] ובעינא כתיבה תמה.

וצ"ע, אמאי נקט דווקא קלף ודווקא דתפילין. וי"ל משום שהקלף דק מאוד עיין טורי זהב סימן רע"א בשם ר' נטרונאי^א, לכך חיישינן לנקב. ותפילין הוא דווקא על הקלף, אבל ספר תורה עיקר מצוותו בגויל ומזוזה בדוכסוסטוס.

עוד כתב הנמוקי יוסף [למבדקיה אם יש בו נקב או ריעותא אחריתי לפי שהאות שיכתבו שם לא תהיה שלימה ותמימה וכתבי וכתבתם שתהיה כתיבה תמה] וכו'. ואפשר דר"ל שריטה דקה אף שאינה עוברת כל הגויל, עיין מגן אברהם סימן ל"ב ס"ק כ"א^ב [שמכשיר כהאי גוונא]. והא שלא הזכירו בדיקה מן הדוכסוסטוס כמ"ש ש"כ"מ אפשר דזה לכולי עלמא צריך בדיקה ופשיטא להו להסופרים, דהא קלף בעינן וזה נקרא גויל^ג. ע"ש עוד דברים בזה דבוודאי צריך בדיקה בזה. ע"ש מה שמפלפל בתוד"ה קולמסא וכו' ובגמרא שם ובחולין דף קי"ט^ד ע"ש.

^ח אם כן אפ"ל שא"ז ממש קדושה חמורה.

^ט בפרשיות אין יותר קדושה בש"ר מבש"י.

^י משמע שבתחלת הסעיף שכתב "אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד" לא קאי על הרצועה אלא על הפרשיות. לכאורה הראיה היא דלא קאי על הבתים עצמם, שהלא של יד הוא בבית אחד ושל ראש בד' בתים, וע"כ שקאי על הפרשיות. אבל זה לא נכון, דהלא יכול להשתמש גם בד' בתים לצורך של יד אם יטלה עליו עור, כמ"ש סימן ל"ב סעיף מ"ז.

ונראה שהראיה היא מכך שאסור לשנות אף הרצועה, על אף שברצועה עצמו ש"ר אין רובו של שם, אלא הדל"ת בלבד, ועכ"ז אסור לשנותה לש"י, ע"כ משום שהיא חלק מתפילין ש"ר, הה"נ הפרשיות ש"ר אף שאין בהן עצמן רובו של שם אסור לשנותן.

^{יא} הט"ז בס"ק ג' כתב ז"ל "דמדברי הטור כאן בשם רב נטרונאי כתוב וז"ל אבל אם יש להם יכולת להחזיר הדק לידי מתוח ולהעביר עליהם סיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה". ועיי"ש בטור שמביא את לשון התשובה וז"ל "ומיהו אתם שאין במקומכם מי שעושה גוילים ולא דק פ"י קלף אם יש במקומכם ס"ת כהוגן השמרו וקראו בו בצבור ואם לאו אל תשכיתו קריאת התורה בציבור מפני שאומר הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך אלא עשו ס"ת מן הדק אף ע"פ שאינה מעובד לשמה..." והבין המחבר שדק הוא קלף בגלל שהקלף שנעשה על ידי שקולפין אותו מן הגויל הוא דק מאוד. אבל זו טעות, כי דק או רק היא מילה ערבית שמשמעותה היא קלף. עיין ספר המכריע ערך פ"ד "שרב משה גאון זצוק"ל היה אומר הדק שהוא נקרא בלשון ערבי רק והוא עשוי בסיד הוא הנקרא קלף בתלמוד". ובס' האשכול הל' ס"ת דף נז "ואמר מר רב שריא האי בקלף איני יודע טעה בה אדם גדול וחשב כי קלף הוא רק, ולא הוא אלא רק בלשון חכמים חיפה דמליח ולא קמיה ולא עפיץ והיינו רק. אמנם ז"ל רמב"ם פ"ה ה"ז "...וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנין עושין עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער ואחד עבה והוא שממול הבשר... זה החלק שממול השיער נקרא קלף וזה שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס". ועיין בנספח בסוף הקונטרס בתשובת בעל החכמת אדם אל המחבר.

^{יב} מנן אברהם סימן ל"ב ס"ק כ"א "ור"י הלוי כתב בתשובה אם יש שריטה דקה בתוך האות ואינו עובר מעבר לגויל כשר כיון שאינו נראה כאות חלוקה לשתיים".

^{יג} לא הבנתי.

^{יד} שכל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב.

אורח חיים סימן ל"ב סעיף [כ] ה' [כל אות שהיא כתובה שלא כתקנה ואין צורתה עליה כגון... שהיתה אות אחת חלוקה לשתי אותיות כגון צד"י שכתב יו"ד נו"ן, או שי"ן שכתבה עי"ן יו"ד, או חי"ת שני זייני"ן, ואחר שכתב לפניו חזר ותקנם, הוי שלא כסדרן ופסולין]. נראה דהוא הדין מ"ם פתוחה שכתבה כ"ו^{טו}, או איפכא כ"ו כתבם סמוכים ונראה כמ"ם פתוחה^{טו} [הוי שלא כסדרן ואי אפשר לתקנם].

באו"ח סימן ל"ב סעיף כ"ה [ויש מי שאומר דהוא הדין אם חוטר א דחי"ת למעלה אין נוגעין זה לזה] אך אין ניכר להדיא פרידתו, [אף על פי שהתינוק קורא שני זייני"ן, מותר להדביקם].

מדכתב זה כאן דווקא ולא לעיל ביוד"ן שעל האלפ"ן והשיני"ן, צ"ל כמ"ש בב"י דכאן אם ניכר להדיא פרידתו הוי כב' זיינין, אבל שם לא ישתנה לאות אחר^י. ובפמ"ג במ"ז ס"ק כ' כתב דגם שם בעי' שלא יהא ניכר לעינים ע"ש ראיתו^י. ואא"ז דחה ראיתו וכו' ומכל מקום דינו אמת דכל שניכר פרידתו לאו אות הוא כלל. ובלא"ה דין זה קולא גדולה, ומכל מקום אין להרהר אחר זה, אבל כל שניכר להדיא פרידתם וודאי מקרי כתיבה, והוי שלא כסדרן.

ונראה דדווקא באות שנכתב כולו כשיעור אלא שאינו גולם אחד שצריך שיהיו הקווים מגיעים זה לזה, זה לא מקרי כתיבה רק תיקון, אבל אם באמצע הקו יש הפסק כגון בה' או ח' עד שאם לא נצרף שני חצאי קו לא יהיה אות כלל^ט, גם הפוסקים מודי דמקרי כתיבה וכו' ע"ש.

וכן בה"א אם נפסק הקו העליון^א של הה"א ונשאר הרגל כמו זיי"ן ממש, אסור לתקנו, אף שהתינוק קורא אותו ה"א כמ"ש במגן אברהם ס"ק ל"ב^ב. ובוודאי אין חילוק בין אם נראה לשני אותיות, כגון צדי"ק שכתבה יו"ד נו"ן, או שאחד נ[ראה כאות אחר], דמכל מקום אותו אחד שהוא זיי"ן עכשיו אסור לעשותו ה"ב^ב. ואין להקשות אם כן

^{טו} דינו כמו "צ" שכתבו י' נ'.

^{טז} נחלקו בזה פוסקים האחרונים, עיין שו"ת מהרש"ג ח"א סי' ג' שמקיל וגדוה"ק או"ח ל"ב ס"ק ל"ג מחמיר, ועיין שבת הלוי ח"ה ס' ח'.

^י לכן אפילו אם ניכר להדיא מותר לחבר אותם כיון דתינוק מכיר אותם.

^{י"א} ז"ל ויראה דווקא שאין פרידתו ניכר להדיא, הא פירוד רב שנשתנה האות לא מהני תינוק, ודומה לב' זיינין וחטוורת אף על גב דתינוק קורא חי"ת אם ניכר פרידתו להדיא אין מהני תינוק, והוה כותב שלא כסדרן, נראה לי.

^{י"ב} נראה סברתו היא שיש הבדל בין אל"ף ושי"ן שאין היודי"ן נוגעים בגופו, לה"א או חי"ת שיש הפסק בהרגל, דהאל"ף והשי"ן ניכר על ידי הראשין שזה חלק מן האות אלא שחסר החיבור, וזה נקרא תיקון לא כתיבה, מה שאין כן רגלי הה"א והחי"ת אם הקו לא מחובר נראה שיש כאן אות פחות מכשיעור, וחלק התחתון של הקו לא נראה כלל שהוא חלק מן האות ורק מחוסר חיבור.

^{י"ג} לכאורה ר"ל גם דעת היש מי שאומר המקילה באות שנפרדה של"ה שלכס"ד כל שהתינוק מכירה, מכל מקום כאן מודה.

^{י"ד} ר"ל חלק הגג הנמשך לצד שמאלו.

^{י"ה} ז"ל ובכל הני אפילו תינוק יכול לקרותה פסול כיון שנראית כב' אותיות.

^{י"ו} אבל דעת הפמ"ג נר' שהחילוק הוא בין נראה כשתי אותיות או כאות אחר והחלק הנשאר אינו אות כלל, דז"ל בא"א ס"ק י"ו והחילוק הוא דכל שיש להם צורת ב' אותיות אף על פי שתינוק קורא צד"י, והיה סברא לומר יותר מועיל מאלפ"ן שוודאי יקרא אל"ף, אפילו הכי כאן גרע, דהא רואין שהן אותיות פרודות זו שמה יו"ד וזו נו"ן כשמחברן כותב שלא כסדרן, מה שאין כן יודי"ן שבאלפ"ן ושיני"ן כו' אף על גב דיו"ד בפני עצמה צורתה עליה מכל מקום השאר אין צורת אחרת, מהני בתינוק דלא ליהוי שלא כסדרן.

ביודין שעל האלפי"ן ושיני"ן נמי עכ"פ היו"ד היא יו"ד ממשכ"י, מכל מקום אינו נכתב במקום הראוי, דמה ענין ליו"ד על האל"ף או בתוך השי"ן וכדומה^כ.

וע"ש מש"כ על הפוסקים^כ שלמדו דכל אות צ"ל גולם אחד מהא דפ' הבונה^כ, ע"ש מ"ש ע"ז.

נראה דאם נפסק רגל הך' עד שנראה מה שלמעלה כעין רי"ש, או נו"ן פשוטה ונראה מה שלמעלה כז"ן, או וי"ו ונראה כיו"ד, לא מהני תקנה.

באו"ח סימן ל"ב סעיף כ"ז [אותיות ותיבות שנמחקו קצת, אם רישומן ניכר כל כך שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותם, מותר להעביר קולמוס עליה להטיב הכתב ולחדשו, ולא הוי שלא כסדרן]. לכאורה דמותר לעשות כן אפילו בשם, ולא אמרינן דמוחק את השם התחתון בכתב העליונה^כ, דאם כן יהיה שלא כסדרן נמי^כ.

ואפשר דמכל מקום אסור^ל, דנראה כמוחק השם אף שאינו מוחק כמ"ש ביו"ד סימן רע"ו בש"ך ס"ק ט"ז^ל. ע"ש דלא ברירא ליה, וכמדומה שנהגו הסופרים להעביר בקולמוס על השם נמי, וצ"ע.

יו"ד שעשאה כמו וי"ו נראה דיש תקנה לעבות קצת ראש היו"ד ועל ידי זה יהיה הרגל קצר, דכיון שמתקן ע"י כתיבה שפיר דמי. עיין או"ח סימן ל"ב בט"ז ס"ק ט"ז^ל ובמגן אברהם ס"ק כ"ד^ל, עיין שם דכל שמתקן על ידי כתיבה אין בו משום חק תוכות אם עדיין לא כתב אחריו.

^כ ולפי דבריו אפילו אם חלק אחד מן האות נדמה לאות אחר שוב אי אפשר לתקנו.
^כ ולפי"ז יוצא חומרא, שאם היו"ד שע"ג האל"ף והשי"ן מובדל קצת מן גוף האל"ף והשי"ן, אף אם תינוק מכיר מכל מקום אסור לתקנו.

^כ שו"ע או"ח סימן ל"ו סעיף ב'.
^כ עיין בית יוסף או"ח שם בשם הרשב"א "המ"ם וסמ"ך שבס"ת תפילין ומוזות צריכות להיות מדובקות וסמוכות לגמרי מפני שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קד.) מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכן האל"ף והשי"ן שאם אינו כן אינם אות אחד". ועיין מגן גיבורים בפתיחה לסי' ל"ב מה שהאריכו האם אות שלא נשתנה צורתה נפסלה אם אינה גולם אחד. ועי"ש שיש לדחות הראיה מההוא דמ' וס' שבלוחות בנס היו עומדים, משום דמסתמא מכתב אלקים היה בכתב שלמה ולא מופסקת, אבל אין ראיה שאם נפסקה אות שהיא פסולה.

^כ דעת התשב"ץ ח"ג סי' קצ"ג שאסור משום דהוי מוחק את כתב התחתון. ועיין לשכ"ח סי' י"א ס"ק ב' שמביא כמה פוסקים החולקים.

^כ עיין ברכי יוסף אות יו"ד שהביא ראיה זו ע"ש, ומסיים וצריך להתיישב בדבר למעשה. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' רס"ה.

^ל מדרבנן.
^ל שכתב הרמ"א דה' של שם שכרעה נוגעת בגגה רק מעט יש לספק בדבר אם מותר למחוק, אף שאין לו דין ה', מכל מקום כיון שניכר שהוא שם נראה כמחוק השם.

^ל ז"ל דל"ת במקום רי"ש כו'. אין תקנה למחוק כו'. פ' ע"י המחק של התג אין תקן אבל אם רוצה להוסיף עליו דיו ולעשותו עגול ודאי שפיר דמי וכן בעש' רי"ש במקום דל"ת יש תקנה להוסיף דיו ולעשותו מרובעת דדוקא חקיק' פוסלת".

^ל ז"ל "ואם כתב דל"ת דומה לרי"ש מותר לתקנה בקולמוס".

וכן ר"ש או ד' שעשאה כמין ו' בוודאי יש תקנה לעשותה רחב יותר אם לא כתב אח"כ. ובספר תורה אפילו כתב אח"כ. ואף על פי שאם יעבה הראש יהיה היו"ד גדול ויש מסורה איזה אותיות שצריכים להיות גדולים¹¹, אין בזה קפידא¹², וכל שכן ביו"ד של שם שלא יבוא לידי גניזה לא קפדינן אם יהיה גדול. וכן ריש שעשאה כמו ד', שאין תקנה למחוק מעט מהרגל משום חק תוכות, יאריך הגג, אף שיהיה גדול אין קפידא.

ה"א של שם אלקיך שהיה כתוב כמו ו' ונקודה למטה¹³. אם הנקודה תחת הגג והתינוק קורא ה' כשר, אבל אם אינה תחת הגג אף שהתינוק קורא ה' דאינו מקפיד בכך פסול. כמ"ש בגמרא מנחות דף כ"ט: [ומפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה] ולא שייך תליא אלא אם הוא תחת הגג. עיין רש"י [שם רגל הפנימי של ה"י תלוי באויר ואינו דבוק לגגו]. לכן אמרו שבת דף ק"ג חתי"ן ההי"ן, משמע דדמי לחי"ת שהרגל תחת הגג.

וכתב עוד שם, דאפילו הרגל תחת הגג, אינה מן המוכחר. שהפתח שלמטה צריך להיות יותר גדול מפתח שלמעלה ע"ש ראייה¹⁴. מכל מקום אין לפסול משום זה.

יו"ד שעושין קוצו השמאלי ארוך כמו הרגל ונראה כמו חי"ת, לא מהני תינוק, דאין התינוק מורגל בח' כזה¹⁵.

¹¹ ולכן לכתחלה אין לעשות אות גדולה יותר או קטנה מחברותיה, כי זה נגד המסורה שמנתה אותיות מסוימות שהן אותיות רבתי או זעירות. וגם משום שצריך לכתחילה כתב מיושר וכמ"ש הפרישה או"ח סימן ל"ב ס"ק ב'. וז"ל הש"ך סימן רע"ב ס"ק ו' אבל באמצע התורה אין לעשות כן לא להמשיך האותיות לארכן ולא לרחבן אלא יכתוב כהלכתו וכדלקמן סימן רע"ג מיהו אם אירע שהסופר כתב כן לא נפסל בשביל כך. ועיין מה שדנו האחרונים (שו"ת גינת ורדים או"ח כלל ד סימן יב, ביאור הגר"א סימן תרצא ס"ד, ששה זרעוני ערוגה פלפול א, בית אפרים או"ח סימן ע, חת"ס או"ח סימן קפ"ט) לגבי כתיבת עשרת בני המן בכתב גדול יותר מיתר האותיות.

¹² כי גודל האותיות וקוטנן אינו מעכב. עיין רמב"ם פרק ז' הלכה חט-י "ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות... כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן המוכחר, ואם שינה בתיוקן זה... או הארכין או קצרן הואיל ולא הדביקן אות באות ולא חיסר ולא הויתר ולא הפסיד צורת אות אחת... הרי זה ספר כשר".

¹³ שאלה זו מופיעה בשו"ת אור ישראל לר"י ליפשיץ סימן ס"א והוא שם פוסל צורה זו. ועיין בס' משנה"ס סימן ה' ע' מ"ז ביאור הסופר ד"ה ולא עגולה כר"ש שמביא מכמה פוסקים להקל בדיעבד.

¹⁴ לכאורה הראיה היא ממה דאיאת שם בגמרא "ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה וליעייל בהך לא מסתייעא מילתא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתבינן אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו" ופירש"י מעלין ליה - בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגגו. ולעיילו בהך - פתח התחתון דנפיק ביה. לא מסתייעא מילתא - דהבא ליטהר בעי סיוע מפני יצר הרע הלכך עכדי ליה סיוע פתח יתירה. משמע דפתח העיקרי הוא מלמטה.

¹⁵ יש ללמוד מדבריו, שאילו היה התינוק מורגל בחי"ת כזה היה מועיל שאלת תינוק. אבל יש אחרונים (שו"ת חינוך בית יהודה יו"ד סי' ע"ד, שו"ת בית יהודה [עייאש] יו"ד סי' נ"א, וכנראה שכן נקט הקס"ס סי' ח' סעיף ז') שנקטו שתינוק לא מהני מאחר שעיינו רואות שנשתנה. לעומת זאת הדעת קדושים (סי' ל"ב אות י"ב) מקיל אפילו ללא תינוק. והרבה אחרונים נקטו שיטה הממוצעת (עיי"ש במק"מ ובשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' ע"ה ועוד הרבה) שתינוק מהני. ודעת המחבר כאן היא עקרונית כשיטה זו.

אם עושין התג שעל גבי היו"ד בראשו ארוך למעלה ועב עד שכשמהפכים אותו הוא וי"ו, אף שהתינוק קורא יו"ד, פסול לט.

בב"י סימן ל"ו, באות השין ידבק ראש האמצע בסוף השין שיהיה חד למטה כמ"ש חז"ל (שבת ק"ד). [שיקרא] אחד כרעא [קאי], שקר אין לו רגלים.

אם נדבק פני היו"ד בגג שתחתיו, לא סגי שיגרור היוד ויעשה יוד אחר^ט.

אם נמצא טעות בספר תורה בשעת קריאה בשני וחמישי ותקנו, מותר לקרות בה אפילו לא נתייבש הדיו, דגבי גט דווקא קפדיננא^י.

באליה רבה סי' קמ"ג, ביתיר אות אחת ויש שינוי ענין מוציאין אחרת, ואפילו תיבה אחת שלימה נוהגין להוציא אחרת וכו' ויתר כנטול, ע"ש מראה מקומות לזה^מ. ובסימן ל"ב [כתב האליה רבה עצמן] בשם עולת תמיד^מ לדברי הרשב"א כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת הוא הדין הכא ביתרת [דכשר] מיהו מיד שיודע שיש יתיר צריך לתקן. ודברי הרשב"א הם בט"ז שם ס"ק י"ח ע"ש^מ.

ולפעמים אין תקנה, כגון אם יתיר אות אחת באמצע תיבה^מ. וכן אם עכשיו ישתנה הענין בשביל השינוי, בוודאי לא מהני מה שראוי לבילה, ולא דמי לנגיעה שאין הענין משתנה.

ובמגן אברהם סוף ס"ק ל"ג, הראב"ד הכשיר תפילין שנמצאו תיבות כפולות. ותמיה על האליה רבה שלא הביאו.

^ט כ"כ בשו"ת סת"ם להגרש"ק ז"ל הל' ס"ת סי' נ"ד, וכבר העיר במשנת אברהם שהגרש"ק סתר את משנתו למה שכתב הוא עצמו בהל' תפילין סי' נ"א דכשר. ובשו"ת מהרש"ג ח"א סי' ח' האריך והכריע להקל בשאלת תינוק.

^ס לא ברור כ"כ הכוונה. אולי ר"ל שפני היו"ד של אל"ף נגע בגג האל"ף דהיינו הקו הארוך, ודעתו שלא מספיק להסיר את היו"ד בלבד אלא צריך להסיר גם את הקו, אע"פ שעשה את הקו לפני שעשה את היו"ד, וכסברת שו"ת זכרון יוסף המובאה בלשכ"ה סי' ח' ס"ק ג', וע"ש שהלשכ"ה חולק ע"ד ובחקירה ה'.

^{מא} עיין שו"ת כפי אהרן (עזריאל) ח"ב סי' א'.

^{מב} ז"ל אליה רבה סימן קמג וביותר לא מיבעי אות אחת ויש שינוי ענין דמוציאין כדמשמע סוף סימן זה, אלא אפילו תיבה אחת שלם כפל, נוהגין נמי להוציא אחרת, וטעמא נראה, דכפל נדרש והוי שינוי ענין, ויתר כנטול [חולין נח ע"ב]. וכן ביו"ד ר"ס רפ"ג בדיבוק תורה עם נביאים, ועיין ט"ז יו"ד ס"ס רע"ט, וע"ל סי' ל"ב [א"ר] ס"ק ל"ז.

^{מג} ס"ק ל"ז ז"ל כתב עולת תמיד דלדעת הרשב"א דלעיל דכל הראויה לבילה וכו' הוא הדין הכא ביתירות כיון דראוי לתקן אין בו ברכה לבטלה, מיהו מיד שיודע דיש בו יתרת צריך לתקן עד כאן, וצריך עיון.

^{מד} עמ"ש בשו"ע שאם נדבק אות באות פסול ואם גרר והפרידה כשר כתב הט"ז ז"ל "מכל מקום אם נמצא כן בס"ת אין להוציא אחרת דכתב ב"י בשם הרשב"א אפי' אינו גוררה כל שהוא יכול לגרור כשר וכד"ר דאמר כל הראוי לביל' כו'. וכתב מו"ח ז"ל אפי' אם נמצ' כן בשבת שא"א לגרורו מכל מקום אין צריך להוציא אחרת כיון שמעיקר דין ס"ת יש תקנה רק דאיסור שבת רביע עליה".

^{מה} דאין זו ראיה לבילה, כיון שאפילו אם יגרור יהיה הפסק באמצע התיבה. אבל יש לעיין מה הדין לפי"ז אם ניתן להרחיב את שתי האותיות שבשני הקצוות, אם זה נקרא ראיה לבילה.

באו"ח סימן ל"ב סעיף ל"ז [עור הבתים צריך להיות מעור בהמה חיה ועוף טהורים... ורשאי לעשות מקלף] בט"ז ס"ק כ"ט [שגם הוא נקרא עור] בב"י. ויש להחמיר לעשותם מעור ממש, דרש"י ותוס' בגיטין [כ"ב].^מ כתבו דקלף לא נקרא עור. ונראה דאין להחמיר, דהא כאן גופא^מ אמר^מ יכול יכתבם על ד' עורות, הרי שקראו לקלף עור. וע"ש שמתרץ הא דגיטין.

או"ח סימן ל"ו

בש"ע סימן ל"ו סעיף ג' ע"ש במגן אברהם ס"ק ג' [ז"ל: חי"ת היא מאותיות המרובעות לכן אין להאריך אותה בסוף שיטה דאי הכי לא הוי ב' זיינין, וכן אין לעשות כמין דלי"ת וזיי"ן ואם עשה כן יגרור מן הד' עד שתעשה זיי"ן...] ואם עשה כן שעשה חי"ת כמו דלי"ת וזיי"ן, אפשר כמו דאין בזה משום שלא כסדרן, הוא הדין דיכול למשוך הד' אל הז' מט וגם החטוטרת ימשך מלמעלה ויהיה גג עב דאין בזה פסול, ויהיה ח' כדעת רש"י. ויעשה כל החטוטרת כדעת רש"י^{נא}. ואין בזה משום שלא כסדרן משום שיעשה החטוטרת אח"כ^{נב}, דבלא החטוטרת נמי כשר הוא ע"ש.

המגן אברהם שם הביא [מש"כ הבית יוסף בשם הר"י אסקנדר, ולא יאריך בגגה, ואם האריך פסולה, וכתב על זה המג"א] ונ"ל דמירי שעשה ב' זיינין וגג רחב.

[ויש להקשות] אמאי לא מהני שימשוך למטה הזיינין^{נב} דהא אמרינן בגיטין דף כ. דאם כתב השם ולא קדשו מעביר עליו קולמוס וכו'^{נד}.

או"ח סימן מ"ב

במגן אברהם סימן מ"ב ס"ק ו' [ואפילו בדבר שבקדושה מועיל תנאי להשתמש בו חול...] מיהו אם התחיל לכתוב על הקלף [או על הנייר אסור לכתוב אח"כ עליו דברי

^מ על מה דא"ר חייא בר אסי משמיה דעולא ג' עורות הן מצה חיפה ודיפתרא כתב רש"י בד"ה לכתוב ומיהו קלף גמור דמליח וקמיח ואפי"ן לא שמיה עור משום הכי לא מני בהדיהו. וכן הביאו זאת התוספות בד"ה שלש.

^מ לגבי כתיבת תפילין.

^מ במס' מנחות ל"ד: ומכאן הוא דהוציא בעל התרומה את דינו שקלף נקרא עור כמובא בבית יוסף.

^מ ר"ל שיחבר את עובי הגג של הדל"ת אל הזיי"ן, כך שהגג לא יהיה מוגבה כמו גשר כמו שפירש ר"ת "חטוטרא" אלא יהיה גג שוה כשיטת רש"י.

^נ גג שוה עם מקל בראשו בצד שמאלו.

^{נא} דאל"ה ה"ה תרתי דסתרי שמקצת חית"ן יהיו כמו צורת רש"י ומקצתן כמו ר"ת.

^{נב} דהיינו שיתקן חית"ן האחרים בתפילין לאחר שכבר כתב הלאה.

^נ ר"ל, אף אם ישאר את הגג רחב, מכל מקום יכול להעבות את רגלי הזיינין, כך לא יהיה הגג רחב הרבה מן שתי הרגליים.

^{נד} ר"ל שאין צריך למחוק את רגליים הישנות, אלא מעביר עליהן את הקולמוס וכו'. (באמת ל"ה צריך להביא שום ראיה, דפשוט שיכול להעבות את האות ולהכשיר אותה על ידי כך.)

חול], ע"ש. משמע דווקא לדברי חול, אבל מספר תורה לתפילין מותר, וכן כתב באליה רבה^נ עיי"ש. אבל באליה רבה סימן ל"ב ס"ק ט"ז כתב דאפילו מספר תורה לתפילין אסור^נ, וע"ש מ"ש אא"ז עליו.

ועיין מגן אברהם [שם, ש] כתב מיהו אם התחיל לכתוב וכו' אבל לתשמישי קדושה מועיל תנאי להשתמש בהן אפילו בעודן בקדושתן. משמע, דטעמא דהתחיל לכתוב משום דמקרי בעודן בקדושתן דלא מהני תנאי, אבל אם חתך את המותר, או שהתחיל לכתוב ספר תורה על העמוד ונפסל בענין שצריך גניזה, לא נקרא עודן בקדושתן. דהא אפילו ספר תורה אם יש בה פסול אין קדושת ספר תורה עליו, אלא דמכל מקום אסור להורידה אפילו לקדושה קלה משום שהיה פעם אחת קדושת ספר תורה עליו, אבל כתיבה זו מעולם לא היה עליו קדושת ספר תורה, ועל עבוד הקלף מתנים שיהא מותר לכתוב עליו אפילו דברי חול, אלא דכשהתחיל לכתוב מקרי המותר משתמש לקדושה, אבל כשנפסל העליון וחתכו לתחתון לא ידעתי כעת בו שום איסור, והא"ר והמגן אברהם מיירי כשלא נפסל. ע"ש עוד דברים בזה ובדברי המגן אברהם.

או"ח סימן מ"ז

באו"ח סימן מ"ז במגן אברהם ס"ק ה' [ובמשפטי שמואל כתוב קצת סמך למה שנהגו העולם להתענות כשנפלו תפילין על הארץ, והוא הדין כשנפל ספר תורה] ע"ש. משמע, אפילו נפלו מעצמם על ידי שלא היו מונחים כראוי וכדומה מדכתב שנפלו ולא כתב שהפילם. וכן בספר תורה כמדומה שנוהגים להתענות אפילו נפלה מעצמה^נ.

אבל בתפילין כמדומה שאין נוהגים אלא אם הפילם. וטעם התענית לכפרה שלא שמרם כראוי, ואף אם נפלו מעצמם מכל מקום לא שמרם.

ואם נפלו בתענית צבור, נראה דתליא בפלוגתא אם התענה תענית חלום בשבת ולמחר תענית צבור, עיין סימן רפ"ח בט"ז [ס"ק ג'] ומגן אברהם ס"ק ג"ח. וצ"ע עוד בזה כי אין הפנאי וכו'.

^נ ז"ל, "ודקדק בלשונו להורידה כל כך לדבר של חול אבל לקדושה קצת מותר, והיינו טעמא שמותר לעשות מתפילין של ראש של יד אף שהזמנתו לגוף הקדושה".

^נ ז"ל, "ומשמע מלבוש הנ"ל דכל שנכתב על ידיעה לס"ת איזה שורות, אף אם נפסל בשם, אסור לכתוב על הנותר תפילין ומזוזות דהוי כמו צר ביה ואזמניה. גם דמי קצת ליר"ד סימן ר"צ סעיף א' דאין כותבין מזוזה על גליון ס"ת, ובתשובה הארכתה".

^נ בשו"ת דברי חיים יו"ד ח"א סימן נ"ט נקט שאכן התענית היא לא בגלל חוסר שמירה של הנוכחים, וז"ל "...ובדאי צריך ליתור בשמירת ספר תורה אבל אם אפילו באונס נפלה להתענות כל מי שהיה בבית הכנסת כאשר נהגין אין ראייה מזה... אמנם נראה לי לומר דהטעם הוא דמכאור... הרי שעוונות גורמין לבזיון התורה ואם ח"ו נקרה סיבה לבזיון התורה ודאי מחמת חטא אנשי אותה העיר והיינו אותם שהיה להם הכלי צנוע ונתבזה ולכן כל בני בית הכנסת והחברות של אותה בית הכנסת ראוים להתענות לתשובה על עוונותיהם שגרמו הכלי צנוע הקדושה שנתבזה מחמת עוונותיהם..." אבל עיי"ש בשו"ת דברי חיים יו"ד ח"ב סימן קל"ז שמביא משו"ת אמרי אש או"ח סימן ו' דמי שהי' בבית חייב משום גורם דמי שהיה שם היה לו לשמור ספר תורה שלא יפול. משמע שזה בגלל חוסר שמירה, ואם היה אונס גמור פטור מלהתענות.

^נ הס"ז נקט שיי"ח בתענית חובה, אבל דעת המג"א שלא יצא בה.

יו"ד סימן ע"ר

[סי' ע"ר סעיף א' ואינו רשאי למוכרו. ועיין] בט"ז באו"ח סימן תקפ"ה ס"ק ז' שכתב שם וצ"ע על הב"י שכתב בסימן ע"ר במוכר ספר תורה דאינו רואה סימן ברכה וכו'. יש ליישב, דהב"י כתב כן לדעת הטור שכתב אפילו אין לו מה יאכל.^ט

באו"ח סימן קכ"ג סעיף י' [י"א דיחיד בשלו, אפילו ספר תורה מותר למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות ברבים; ויש מי שאוסר אאם כן ללמוד תורה או לישא אשה]. במגן אברהם ס"ק כ"ג^ס דבשאר ספרים נמי אסור למוכרן אלא ללמוד תורה ולישא אשה^{סב}, וע"ש שהקשה על הבית יוסף על שסתם כאן להיפוך.

ולא הוזכר הדין בתפילין, אם מותר היחיד למכור תפילין ולהשתמש בדמיהם מה שירצה, או צריך דווקא להעלות דמיהם ולקנות ספר תורה בהוספות דמים, או אינו רשאי למכור אלא ללמוד תורה ולישא אשה כמו ספר תורה ושאר ספרים.

וכגון דאית ליה תפילין אחרים, או שרוצה לשאול מאחרים. אע"ג דוודאי לא שפיר עבד שמוכר שלו, מצוה דגופיה, ושואל מאחרים, מכל מקום אין דין זה אלא חסידות, וכדומה. ע"ש דין זה בדרך פלפול קצת מגמרא בבא בתרא דף קנ"א.ס, ובבא מציעא דף כ"ט ע"ב^{סד}, ולפי הנראה לא הכריע בזה^{סה}.

וע"ש מה שכתב בענין תפילין וציצית איזה מהם קודמים לקנות, המוזכר בש"ע סימן ל"ח^{סו}, ע"ש מ"ש בזה.

^ט דהט"ז הקשה סתירה בדברי הבית יוסף. דבאו"ח ס"י תקפ"ה כתב הב"י לדייק מלשון "אינו רואה סימן ברכה" דאיסורא ליכא. וביו"ד ס"י ע"ר, דייק להיפוך שמכיון שאמרו על המוכר ס"ת שאינו רואה סימן ברכה אסור הוא למוכרו.

^ס ז"ל הטור שם, וכל שכן שאין לו למוכרה אפילו יש לו הרבה מהם ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור אפילו אין לו מה יאכל. וכתב ע"ז הבית יוסף ז"ל ומ"ש אפילו אין לו מה יאכל. שם יתר על כן אמר רשב"ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם ומשמע דכיון דאינו רואה סימן ברכה אסור הוא למוכרו. והמחבר מתרץ שהב"י לא הסתמך רק על הדיוק מכך שאינו רואה סימן ברכה, אלא מכך שאמר רשב"ג שאפילו אין לו מה יאכל אינו רואה סימן ברכה, ואי לאו שיש איסור בכך לא היה צריך להחמיר כל כך מחמת סימן ברכה.

^{סא} ז"ל "ואפשר דמ"ש שם יש מי שאוסר קאי רק אס"ת, וכב"ד ססימן ע"ר דשאר ספרים דינן כס"ת ואסור למוכרן אאם כן ללמוד תורה או לישא אשה וכ"כ הטור שם, וצ"ע דהא הכא מתיר ליחיד בשלו ואפשר דמיירי התם כשהקדישן לבית המדרש לקרות בהן רבים וע"ש ב"ד סימן רפ"ב סעיף ח".

^{סב} כמו שסתם השו"ע סימן ר"ע סעיף ב' האידנא, מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושה, ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה.

^{סג} עיי"ש דז"ל הגמרא תפילין איקרי נכסיו דתנן המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין איבעיא להו ספר תורה מאי כיון דלא מזדבן דאסור לזבניה לאו נכסיו הוא או דלמא כיון דמזדבן ללמוד תורה ולישא אשה נכסיו הוא עכ"ל. משמע שתפילין מותר למכור, ואין דינו כמו ס"ת.

^{סד} ז"ל הגמרא, אמר שמואל המוצא תפילין בשוק שם דמיהן ומניחן לאלתר, מתיב רבינא מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן גוללן אין שם דמיהן ומניחן לא אמר אביי תפילין בי בר חבו משכח שכחי ספרים לא שכחי. משמע קצת שמוטר למכור את התפילין.

^{סה} בשו"ת סת"ם להגרש"ק הל' תפילין סימן י"ג כתב לאיסור, בתפארת ישראל פרק כ"ד כלים בועז אות ב' כתב להיתר, ומביא ראיה מגמרא דערכין הנ"ל.

^{סו} סעיף י"ב לגבי תפילין ומזוזה. ועיין בסימן כ"ה בא"ר ובאה"ט מה שדנו לגבי תפילין וציצית איזהו קודם.

באו"ח סימן קנ"ג [סעיף י', יש אומרים דיחיד בשלו, אפילו ספר תורה מותר למכור ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות ברבים ויש מי שאוסר אא"כ ללמוד תורה או לישא אשה]. מגן אברהם ס"ק כ"ג [ולדבריו אף ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וחבר עיר אסורין למכור ולהשתמש בדמיו אלא אם כן ללמוד תורה וכו'] משמע לדיעה ראשונה מותר.

מכל מקום נראה דיחיד בשלו או ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר מותר למכור ישן לקנות חדש, כיון דזהו בעיא דלא איפשיטא^{טו}, עיין טורי זהב ס"ק א', הוי ספק ספיקא, שמא יחיד בשלו מותר אפילו להוריד^{טז}, ושמא לכיוצא בה מותר^{טז}. וע"ש בט"ז סוף ס"ק א' דהאינדא הוי כהתנה^{ע"ש}, ואין לנו להחמיר כל כך במידי דהוי מדרבנן וכו'.

ומכל מקום אפילו להמתירין יחיד בשלו אינו רואה סימן ברכה, כמ"ש בב"י ביו"ד סימן ע"ר^{עא}. ואפשר דדווקא אם מוכרו להשתמש בדמים. אבל לקנות ספר תורה אחרת מאי [אינו רואה] סימן ברכה איכא. ועוד כיון דמצוה היא וודאי לא יענש.

וצ"ע בסופר שכותב ספר תורה למכור, דמותר כמ"ש בט"ז סימן קנ"ג ס"ק י"ע^ב, אם מותר להחליף עמו ישן על חדש וליתן לו העודף. [אם] מה שנותנים לו הישן אי הוי כמכירה או לא. דאפשר כל דלא מעלה בקדושה אפילו שוין אסור אפילו חליפין, או אפשר דאין אסור אלא כשמוכרים על מעות, אבל חליפין ספר תורה בספר תורה אין כאן שום דבר חול.

ומכל מקום בסופר יש לאסור, דוודאי הסופר ימכור הספר תורה הישן וישתמש בדמיו, דמטעם זה יש לאסור להראשון^{עב} כיון דמחליף עם מי שאינו לוקח לעצמו אלא למכור הוי כמו שהראשון מוציאו לחולין.

וע"ש, דיש ללמוד דבר זה ממ"ש במגילה דף כ"ז ע"א דאסור לגלול מטפחת מספר תורה זו לספר תורה זו אם נימא דאסור למכור ספר תורה ישן לקנות חדש^{עג} עיין או"ח סימן קנ"ד סעיף ט"ה^ע, אע"ג דליכא שום מעות ולא שום דברי חול, הכא נמי להחליף ספר תורה בספר תורה אסור, ע"ש עוד דברים בזה.

^{טו} במסכת מגילה כ"ז. איבעיא להו מהו למכור ספר תורה ישן ליקח בו חדש, כיון דלא מעלי ליה אסור או דלמא כיון דליכא לעלוויי עילויא אחרינא שפיר דמי. ולהלכה נחלקו שתי דעות כמ"ש בס"י קנ"ג סעיף ד'.

^{טז} כדעה הראשונה בשו"ע שהיא דעת הרא"ש.

^{טז} איבעית הגמרא שלא נפשטה ושתי דעות הנ"ל.

^ע ז"ל ובזמננו אנו רואין הרבה מוכרים ספרים ולוקחין אחרים בדמיהם נראה דעכשיו תחלה כשקונה הספר דעתו לכך שיהי' לו כ"ז שיצטרך לו ובאם יזדמן לו יותר יפה ימכור זה ויקח היפה ואף שלא התנה בפ' וסברא זו מצינו עוד בשאר דוכתי ובסימן קנ"ד סעיף ח' בהג"ה.

^{עא} בשם ראב"ה דספר תורה דיחיד המוכר אע"פ דליכא איסורא אבל אינו רואה סימן ברכה כמו שאמר רשב"ג במס' מגילה כ"ז: אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת אינו רואה סימן ברכה לעולם. [אבל עיי"ש שיש חולקים].

^{עב} ז"ל ונ"ל אם קנאה מתחיל' כדי למכרה וכ"ש אם קבלו בחוב שמותר למכרה דאם לא כן סופר נמי נאסור לו למכור ס"ת וזה נמי דכותיה שלא באה לידו כדי שתהיה שלו.

^{עג} היינו לבעל ס"ת הישן שרוצה להחליפו על החדש.

^{עד} שזה תלוי באיבעית הגמרא אם מותר למכור ס"ת ישן ולקנות חדש, כמבואר שם בסוגיא שרצו לפשוט מדין זה על אותה האיבעיא.

^{עה} שתי דעות אם מותר להשתמש במטפחת המיוחד לספר אחד לספר אחר.

וע"ש הא דמותר ליקח לבנים מבית הכנסת ישן לחדש, משום דליכא פשיעותא עיין מגן אברהם וט"ז בסימן קנ"ג, מירי שהסכימו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר.

ובקהילות שיש חבורות וכל חבורה יש להם בהכ"נ וספר תורה, הוי כבהכ"נ של כפרים כמ"ש במגילה [כ"ו]. בהכ"נ של טורסיים^ע. אף שלפעמים באים שם להתפלל אנשים אחרים ונותנים שם צדקה, לא בשביל זה נקרא בהכ"נ של כרכים^ע. ואי מוכרים הגבאים במעמד החברה, אפשר הוי כמו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר.

יו"ד סימן רע"א

מה שעושים בספר תורה שרטוט אחד ביריעה למטה אחר שנשלם כל הכתב^ע, ואין כותבין שום דבר על אותו שרטוט ולחנם הוא. ע"ש דלכאורה יש ראייה מהתוספות גיטין דף ו' ע"ב ד"ה אמר רבי יצחקי^ע ומפסקי תוספות שם^פ. וע"ש באורך מ"ש בפוסקים בזה, וכתב בסוף ונראה בדמיון דמשרטין בכל השיטות, וכן בספר תורה משרטין כל שיטות, אין צריך לשרטוט זה שעושים תחת כל הכתב, דהתוספות לא כתבו אלא אם אין משרטט כל השיטות.

וכתב לבסוף: ונראה שהמנהג הזה יצא מהתוספות הנ"ל וסברי דאפילו כשמשרטטים כל השיטות בעינן ד' שרטוטים הללו, ואין להקלפא^ע.

ומה שאין עושין כן בתפילין ומזוזות, אפשר שנתפשט המנהג משום שאין מניחים שם שום גליון אפילו במזוזה אין מניחים ועושין שלא כדין עיין יו"ד סימן רפ"ח [סעיף א' ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה כמו חצי צפורן].

וע"ש סימן רל"ט מ"ש מס' ברוך שאמר בענין הד' שרטוטים שצריך לעשות. וזהו כוונת רמ"א באו"ח סימן ל"ב סעיף ו' צריך לשרטט תמיד למעלה ולמטה ובצדדין וכו' כוונתו על ד' שרטוטים אלו ולא לשרטט כל שיטה ושיטה ע"ש ראיותיו. וצ"ע דעכשיו אין עושין כן בתחתון, וכן לצדדין כמדומה אין מקפידין. ועל התחתון י"ל כיון

^ע ופירש"י צורפי נחושת. ומבואר שם שאע"פ שאותו ביהכ"נ נמצא בכרך, מכיון שהוא מיוחד לבני אותה אומנות, דינו כמו ביהכ"נ של כפרים, ובידם למכור.

^ע כמבואר בב"י וברמ"א סי' קנ"ג סעיף ז' בשם הראב"ה אפילו אחרים נתנו להם כיון שאין רגילות לבוא שם רוב עם אדעתא דידהו יהיבא דמאי דבעו עבדי ביה הכי אמרינן מסתמא.

^ע עיין פתחי תשובה סי' רע"ב ס"ק ה' בשם השואל בשו"ת שב יעקב שכתב לא מצאתי לשיטה זו שום רמז בש"ס ופוסקים. ואף שמנהגי ישראל תורה היא מ"מ אין לפסול בדיעבד, ונראה שהרב שב יעקב הסכים להשואל בזה מדשתק ליה בזה. וז"ל שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קע"ט "ובדבר שאין בקצת יריעות שיטה פנויה למטה מכתב זאת אין צריך לפנים כמו שכתב מכת"ה דהא אפילו מה שקבלנו איש מפי איש כמו שהביא הרמב"ם דין ח' באותיות גדולים או קטנים ותגין ובדין כו' שנהגו הסופרים וקבלו מידם מפי איש סיים בשם בנו כל זה למצוה מן המובחר ואם שינה לא פסול וגדולה מזו אף מה שנזכר בש"ס לנקוד אותיות התורה כתב ד"ה בס"ס רע"ד דכשר ק"ו דבר זה שאין לו רמז ורמזיה בש"ס דאין לפסול".

^ע שהביאו בסוה"ד ממסכת סופרים אינו רשאי לכתוב אא"כ סירגל ויריעה שאינה מסורגלת פסולה, וכתבו דהיינו ארבעה שרטוטים מלמעלה ולמטה ומצדדין.

^פ אות י"ח, יריעה שאינה מסורגלת למעלה ולמטה ומצדדין פסול.

^ע עיין באור הלכה סימן ל"ב סעיף ו' ד"ה ו"א שצריך שכתב "יש לעיין קצת אם שירטט כל השורות אם צריך ג"כ לשרטט מן הצדדים או לא וספק זה יש להסתפק בס"ת ומזוזה דשם השירטוט כולו הוא לעיכובא ונראה דבדיעבד אין להחמיר בזה אפילו במזוזה כי לא נזכר בכ"מ רק שירטוט בין השיטין וכ"ש לפי מה שנראה מרדב"ז הובא בפ"ת ביו"ד עיין שם דטעם השירטוט אפילו במזוזה הוא כדי ליישר השיטין בודאי אין להחמיר בזה".

שמשרטטין כל השיטות אין צריך. אבל מצדדים וודאי צריך בתפילין נמי, וכדברי רמ"א.

ואפילו כבר נכתב אפשר שיש תקנה לשרטט עכשיו מן הצדדין סמוך לכתב, ואפשר דלאחר הכתיבה אין זה שירטוט, ע"ש דלא בריא ליהפ"י.

ע"ש על הא דאיתא בגיטין דף ו': [דכתיב ותזנה עליו פילגשו רבי אביתר אמר זבוב מצא לה ר' יונתן אמר נימא מצא לה] כתב שם א"ז לכך בתיבת ותזנה אין אותיות השרש אלא ז"נ^פ. (צ"ע לענ"ד דלכאורה זנה השורש^פ).

עיין באליה רבה סימן ל"ב טעם דתפילין א"צ שירטוט^פ, ע"ש מה שכתב א"ז על טעם השני, דתלי תניא בדלא תניא^פ ע"ש.

ביו"ד סימן רע"א סעיף ג' [כותבין ספר תורה על הגויל, והוא העור שלא נחלק, וכותבין בו במקום שער. ואם כתב ספר תורה על הקלף, כשר, והוא שיהיה כתוב בצד הפנימי שכלפי הבשר. הגה, וקלפים שלנו הם יותר מובחרים מגויל, וכותבין עליהם לכתחלה לצד בשר. ואין כותבין עכשיו על הגויל. ואם שינה וכתב על קלפים שלנו במקום שער, פסול. מיהו יש מקילין בזה].

והוא הדין בגויל לצד הבשר [כשר לפי היש מקילין] דהא מצינו שכותבים לצד הבשר בקלף. ואין לומר דבקלף לא מקרי לצד הבשר, דהא דוכסוסטוס מפסיק, ודווקא בקלף [בצד] השער מותר משום דמצינו בגויל שכותבין לצד השער ממש. דהא הרא"ש לא למד דמזוזה כשרה אגויל, אלא משום דכשרה אדוכסוסטוס במקום שער כשרה

^פ ספק זה נסתפק בו רבי עקיבא איגר בתשובות קמא סי' נ'. וז"ל "הנה לפום רהיטא נלענ"ד פשוט דלא מהני שרטוט אחר הכתיבה, וראיה לזה מסוגיא דמנחות טעמא דאין מורדין וכו' והא קי"ל דתפילין א"צ שרטוט ומזוזה צריכה שרטוט ואם איתא דמהני שרטוט אחר הכתיבה, מאי קושיא הא יכול לשרטט עכשיו ואחרי העיון והחפוש לא מצאתי מזה דבר. אך בתוס' במס' סוטה (דף י"ז ע"ב) ד"ה כתבה אגרת, נסתפקו במגילת סוטה דבעי שרטוט אם אחר הכתיבה מהני לשרטט, עיין שם, ותמוה לי דהא מסוגיא הנ"ל מוכח להדיא דלא מהני, והתוס' הביאו שם לאותה סוגיא ולא פשטו ספיקתם מזה, ולומר דבמזוזה לא מהני שירטוט א"כ כיון דבעי כתיבה כסדרן, וכיון דבשעת כתיבה לא ה"י בהכשר לא מהני ההכשר שא"כ הוא דוחק גדול דהא אין חסרון בגוף האותיות והוי רק תיקון אחר והוי כמו חקיקת נגיעה דמהני במזוזה".

^פ לכאורה ר"ל, ששורש תיבת "ותזנה" הוא ז"נ. ומרומז בה שתי הדיעות, זבוב ונימא.

^פ הערת נכד המחבר המעתיק. [לענ"ד יש ליישב את הדברים ע"פ המבואר בהמשך הגמרא שם "ואשכחיה ר' אביתר לאליהו א"ל מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא א"ל עסיק בפילגש בגבעה ומאי קאמר אמר ליה אביתר בני כך הוא אומר בריך אתה ה' וימי איכא ספיקא קמי שמיא א"ל אלו ואלו דברי אלהים חיים הן זבוב מצא ולא הקפיד נימא מצא והקפיד" עכ"ל הגמרא. אם כן יש למצוא רמז באות ה' – ה'קפיד].

^פ ה'לבוש או"ח סי' ל"ב סעיף ו' כתב שמה שאין תפילין צריכים שרטוט זה מפני שהן מחופין ואין קורין בהן. וכתב על זה האליה רבה קצת קשה א"כ למה בעינן במזוזה שרטוט ביו"ד סימן רפ"ח [סעיף ח], אף דמזוזה הלכה למשה מסיני הוא, מכל מקום קשה מאי טעמא. מיהו בספר התרומה סימן קצ"ו מצאתי עוד טעם כיון שאין בתפילין כי אם מעט שורות. ומכל מקום על טעם זה קשה. ותיירץ אדוני אבי הרב נר"ו דשאני מזוזה דבכל פעם שירצה ויכול ליקחון בקל משפופרת ולקרותה. ועוד במזוזה צריך לבדוק פעמים בשבוע ע"כ. א"כ מצאתי בכסף משנה פ"א מהלכות תפילין [היי"ב] כדבריו.

^פ לכאורה כוונתו להקשות כי דין שרטוט הוא הלל"מ ודין בדיקת המזוזה הוא דרבנן.

נמי אגויל במקום שער וכו' עכ"ל, עיין בבית יוסף. ולא אמרינן בדוכסוסטוס לא הוי מקום שער דהא הקלף מפסיק, ע"ש עוד כמה ראיות (ובב"י יש ט"ס) וע"ש מה שמפלפל קצת בטור וב".

ונראה, דעכשיו שאין חולקים לשנים אלא סומכים על הגרירה^פ, ומשיירים במקומות הרבה הדוכסוסטוס על הקלף וניכר הוא לכל, כי הדוכסוסטוס נקלף מעל הקלף אבל הקלף לא נקלף, גם הוא חלק והקלף לצד הדוכסוסטוס שעירי, ואם כן הוא גויל, [לכן] בספר תורה לדעת הרא"ש וסה"ת כשרפה, אבל בתפילין בוודאי פסול דהלכה למשה מסיני שיהיה דווקא על הקלף^ט, ופירשו כל הפוסקים שמחלקים העור לשנים וחלק של צד השער הוא הקלף, עיין רמב"ם הל' שבת פ"א ה"ו [המפרק דוכסוסטוס מעל הקלף הרי זה תולדת מפשיט וחייב] משמע שהם שני עורות דבוקים זה עם זה, דאם הם גוש אחד אינו ענין למפשיט כלל, אלא קורע הוא וכו'. וכ"כ במרדכי בהלכות קטנות רמז תתקנ"ט^ז וכו' ע"ש.

וע"ש עוד מש"כ דלכאורה י"ל דלא דמי לגויל, וסתר זאת דכיון שנשאר שניהם יחד לא יצא מתורת גויל.

ומכל מקום אפשר דלכולי עלמא אם כתב בו מצד הבשר כשר, כיון שנתקן יפה שם. ועיין בהגהות מיימוניות פ"א [ה"ט] שמותר לכתוב בקלפים שלנו מצד השער כיון שנתקן שם הרבה^צ. אף דלא קי"ל הכי וכו' דבבית יוסף הושוו כל הפוסקים דתפילין פסול לצד השער^צ, מכל מקום בספר תורה ומזוזה יש לצרף גם דיעה זו, עיין עוד למטה.

וכתב שם אות ח', אלא שיש לפסול משום חציו על הקלף וחציו על הגויל כמש"ש [יו"ד סימן רע"א] סעיף ד', דהא אין כל הספר תורה מכוסה בדוכסוסטוס, ולפי טעם ה"ט"ו ס"ק ו' דמחזי כשני ספרים נראה דווקא שכתב הרבה על זה והרבה על זה, אבל בספר תורה שלנו שלא נשאר אלא מעט דוכסוסטוס לא מחזי כב' ספרים וכו' וצ"ע.

אבל בתפילין אין מועיל כל זה, ע"ש דפסול לכולי עלמא אם יש מעט דוכסוסטוס.^צ

^פ כמ"ש באו"ח סימן ל"ב סעיף ז' וקלפים שלנו שאין חולקים אותם יש להם דין קלף וכותבים עליהם לצד בשר, שמה שמרריים קליפתו העליונה שבמקום שער אינו אלא כדי מה שצריך לתקנו ולהחליקו. ואפילו אם היו חולקים העור לשנים היה צריך לגרר ממנו כך, ומצד הבשר גוררים הרבה עד שאין נשאר אלא הקלף בלבד.

^{פב} צ"ע כי עד כאן לא פליגי הרמב"ם והרא"ש אלא אם דוכסוסטוס כשר לס"ת, אבל גויל לכו"ע כשר, ואדרבה לכתחילה מצוותו הוא בגויל לא בקלף.

^{פט} ברייתא מס' שבת ע"ט; שו"ע או"ח שם.

^צ עיי"ש בארוכה, אבל נראה שכונתו לקטע זה "העור הנחלק לב' אותו שלמעלה מצד השער קרוי קלף לפי שנקלף מעל חבירו והשני לצד הבשר קרוי דוכסוסטוס", עיי"ש.

^{צא} ז"ל וכתב רבינו שמחה דיש רוצים להכשיר קלפים שלנו לכתוב עליהם באי זה צד שהוא חפץ משתי הצדדין כיון שנתקן משתי הצדדין כרבינו תם.

^{צב} ז"ל וצריך שיהא כותב על הגויל במקום שער ועל הקלף במקום נחשתו כלומר בצד תחתון שלו דהיינו במקום בשר ואם שינה פסול ודלא כמו שכתבו התוספות בהקומץ (ד"ה אידי) אחד שינויא דאם שינה וכתב בקלף במקום שער ובדוכסוסטוס במקום בשר כשר שכל הפוסקים חולקים עליהם והסכימו לפסול

^{צב} [כאן באו שני קטעים בכ"י. כדי שלא לבלבל את הלומד השמטתי אותם מהפנים ואני מעתיקם כאן.]

ובסימן מ"ח כ' לכאורה נראה להוכיח דאם נשאר מעט דוכסוסטוס בתפילין וכתב עליו אפילו אות אחת פסול, דלא כאותם האומרים כיון שרובו קלף כשר וכו' ע"ש ההוכחה על שבת דף ע"ט תוד"ה ר' אחאי ובמהרש"א שם ע"ש מ"ש עליו באורך.

וכתב א"ז ז"ל, אבל מכל מקום בכל זה שלא יצאנו י"ח, כי מי יוכל לשער שלא תשאר קליפה דקה כקליפת השום או פחות מזה מהדוכסוסטוס על פני כולו או אפילו במקום אחד מעט מזעיר ונכתב עליו שום אות, פסול הוא.^צ

ובאמת הקלף של סופרים מומחים הוא דק הרבה עד מאוד בכל המקומות, ובוה אפשר שיצא הספק מלב, וכן ראוי לעשות וכו' לאחר שגררו מצד השער ובאים לגרר מצד הבשר, צריכים לגרר הרבה עד שמה שנשאר יהיה דק הרבה ממה שנגרר וכו'. וע"ש שניכר הדוכסוסטוס שהנקלפין אותו בסכין ואוחז במקצתו נקלף כולו וכן במראות עין מכירים כי הוא חלק והקלף שעירי וכו' ע"ש בביאור. וכן יש לעשות הקלף דק מאוד וכו'.

אך בספר תורה היה ראוי ג"כ לעשות דק מאוד, דעל הגויל אין כותבין אלא במקום שער. אלא שאי אפשר, שהיריעות ארוכות ורחבות ויקפלו וכו', ויש להתחכם בזה מאוד, שלא ישאר אלא הקלף. שיקחו עורות מעגלים גדולים שישאר הקלף עב הרבה. ואותם הכותבים על עור שליל שהוא דק הרבה, אם יגררו כל הדוכסוסטוס וגם במקום שער צריך לתקן, לא ישאר אלא כקליפת השום ויהיה נקדע בין האצבעות וכו' ויצא שכרם בהפסדם, דרוב הפוסקים אוסרים אפילו דיעבד אם כתב על הגויל במקום בשר, עיין רמב"ם הל' תפילין פ"א.^צ

לכאורה נראה דאם היה מעט דוכסוסטוס ונאבד מקומו בעוד שלא נכתב עליו כלום ואינו ניכר, אף על פי שבוודאי יש כאן מעט דוכסוסטוס כשר, כיון דנתבטל מקודם ברוב. דאפילו בחתיכה אחת יש ביטול כמ"ש הפר"ח סימן ק"י בשם הר"ש דנחל איתן בטל ברוב העולם, ע"ש בביאור יותר.

אבל אם ידוע הדוכסוסטוס ונכתב עליו, ועכשיו אינו ניכר לא בטל, אפילו אינו יודע איזה אות כתוב עליו, דמכל מקום ידעין בוודאי שהתפילין פסולין. ועוד, דאין לנו דבר חשוב ודבר שבמנין כאותיות התורה, כמו שכתוב^צ צוהר תעשה לתבה, כמ"ש^צ שיתפלל כמונה מרגליות, עוד [יש להקדים מה שכתוב] גם כי אזעק [ואשוע] סתם תפילתי^צ, דקליפות הם כמחיצה של ברזל בין ישראל וכו', והתהלים שאומרים תחילה נקראים זמירות לשון כריתתה^צ, [הם] עושין חלונות לעשות התפילה. זהו

וע"ש שמיישב דברי מהרש"א ובר"ן פ' המוציא יין ע"ש מ"ש עליו. והב"י הביא ראייה דמזוזה אגויל כשרה וכו' ע"ש מה שתמה עליו ומ"ש עליו באורך, ובמנחות דף ל"ב ע"ש מ"ש ע"ז.

ובסימן מ"ו שוב כתב, לכאורה נראה להביא ראייה למ"ש באות כ"ד דאם נשאר מעט דוכסוסטוס וכתב עליו אפילו אות אחת פסול, ובסימן נ"ב עוד על שבת דף עט ע"ב תודה ור' אחאי וכו' ע"ש מ"ש ע"ז. ושם באות ל"ח מ"ש בדברי המרדכי בהליק, ובסימן נ"ה על הגמרא מנחות דף ל"ה ע"א אמר אב"י האי קלאפ דתפילין ע"ש מ"ש ע"ז. ומ"ש על דברי נמוקי" בזה הענין. וע"ש טעם שלא הזכירו הפוסקים שצריך לבדוק אחר מעט דוכסוסטוס דמילתא דפשיטא ע"ש באורך דבר זה, ובתורה קולמסא ע"ש מ"ש בזה. ובחולין דף ק"ט סוף ע"ב אלא מעתה וכו' ע"ש מ"ש ע"ז. ובסימן נ"ח על מ"ש בש"ע אר"ח סימן ל"ב סעיף ו' וקלפים שלנו וכו' ע"ש בביאור ע"ז.

^צ עיין בנספח בסוף הספר תשובות בעל החיי אדם אל המחבר.

^צ הל' ח' וכל הכותב על הקלף במקום שיער או שכתב בגויל ובדוכסוסטוס במקום בשר פסול.

^צ בראשית ו' ט"ז.

^צ ז"ל דרכי משה אר"ח סימן ה' "כתב בהגהות מיימון פרק ד' מהלכות שצריך לזיזר שלא ידלג שום תיבה כאילו מונה מעות".

^צ איכה ג' ח'. ובגמרא ברכות ל"ב: אמר ר' אלעזר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה שנאמר גם כי אזעק וגו'. ועי"ש עוד ואמר ר' אלעזר מיום שחרב ביהמ"ק נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהן שבשמים שנאמר וכו'.

^צ בשערי אורה שער א' והובא בסידור של"ה בתפילת ברוך שאמר "ולפי זה הדרך תקן דוד המלך ע"ה הזמירות כדי לפנות דרך לתפילות לעבור, כי כל אותן הכתות הן מנו ענן המעכבין לעלות התפילה, וע"ז נאמר סכות בענן לך מעבור תפלה,

"לתבה" של תורה ותפילה תעשה התבה חשוב כאבן טוב, ותעשה לה חלון. כמו שאיתא י"א אבן טוב וי"א חלון. (מרום החביבות העתקתי זאת).

וע"ש מ"ש מהלכות סוכה סימן תרל"ב סעיף א' סכך פסול [בפחות מג' כשרה וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור]. ובט"ז ס"ק ג' דאין בטול לאיסור הניכר, ע"ש סברות שייך לכאן.

מכל זה שכתבתי נראה לכאורה ברור שכשר. ^א

אבל באמת אי אפשר לומר כן כלל, דלפי זה אם יש נקב קטן ומדבק עליו דבר הפסול לספר תורה, היעלה על הדעת דכשר אם נכתב אפילו חצי אות קטנה עליו, ע"ש באורך בפלפול וסברא דאין ללמוד זה מזה.

ובאות מ"ט כ', ועוד נראה דאפילו לא יכתב האות על הדוכסוסטוס, אלא שהוא סמוך לדוכסוסטוס עד שאין לו היקף גויל מקלף אלא מדוכסוסטוס הוה פסול. ^ב עוד הרבה ענינים בפלפול וסברא מה שלכאורה יש ללמוד מפרה אדומה וטבילה, וכתב דמכולם אין ללמוד דין זה.

ביורה דעה סימן רע"א סעיף ד' מקצתו על הגויל מקצתו על הקלף פסול עיין ט"ז ס"ק ו' שכתב דמחזי כב' ספרים. אי דווקא הרבה מקלף והרבה מגויל אבל לעשות מטלית אחת או שתיים אין קפידא ע"ש. ^ג

וכשנבא דהע"ה והתקין זמירות בהיות האדם מסדר אותן הזמירות אזי מסתלקין והולכים להם אותם המשחיתים והמקלקלים והמעכבים ונקראו זמירות מלשון מזמר וזמירות הזוללים במזמורת. ^ד ומפרש שיעשה את שתי הבחינות, יחשיב את תיבות התפילה כמו אבנים טובות ומרגליות ויתפלל בנחת כמונה מרגלית. וגם יאמר פסוקי דזמרה לעשות חלון בתוך מחיצת הברזל.

^ה וז"ל דכיון שהוא דבר מועט הוה כמאן דלית דמי, וכתוב בלבוש בזה שבטל הוא אצל הסכך הכשר כדין כל איסור המתבטל בהיתר שנעשה האיסור היתר. אבל קשה לי הא לא אמרינן כן אלא בשאין מכירין אותו וכאן מכירין אותו, וצ"ע. ואפשר שגם זה הלכה למשה מסיני הוא והכי אנגמריה, אי נמי מן התורה אפילו במכיר האיסור בטל ברוב דהא מסנהדרין ילפינן דבטל ברוב ושם ידעי' מי המזכה ומי המחייב ואפילו הכי אמרה תורה זיל בתר רובא ובאיסורין צריך להשליך האיסור היינו מדרבנן ובסוכה של מצוה אוקמוה אדאורייתא עכ"ל, דבר זה אינו ראוי להיכתב ולומר דמן התורה אפילו במכיר האיסור אין צריך להשליך אותו, ח"ו לומר כן, דבהדיא כתבו התוספות בפ' גיד הנשה דף צ"ה ד"ה ספיקו אסור כו' והא דקי"ל דמן התורה חד בתרי בטיל היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסור כו' עכ"ל. ומ"ש ראי' מסנהדרין זה לא פגע ולא נגע דהתם לאו מטעם תערובות אמר' זיל בתר רוב אלא דהתורה בטלה דעת המיעוט ול"ש שם שהמיעוט נהפך לרוב כמו שאתה אומר חמירות דבריהם לשעורין כו'. ולבסוף סיים זה אני דן להלכה אבל למעשה איני מוחה ביד הסופרים מלקלף שאין שם מקום פסול בזה לא מטעם תערובות אלא שאין בו כדי לאסור כיון שהוא מעט דחשיב כמאן דליתיה. ^ו

^ז דבטל ברוב.

^ח לכאורה דייק כן מדאמרינן כל אות שאינה מוקף גויל.

^ט קטע זה הובא בפתחי תשובה שם ס"ק י"ב ז"ל, כתב בספר חמודי דניאל כ"י לכאורה נראה דוקא מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף כלומר הרבה מקלף והרבה מגויל אבל לעשות מטלית א' או שנים אין קפידא. ועיין תשובת תשב"ח ח"א סימן קמ"ט באמצע התשובה כתב בהדיא להיפך שאסור לקלף תיבה א' מן הגויל ולכתוב במקומה אח"כ דאותו מקום שנקלף אינו נקרא גויל אלא קלף. ומקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף פסול אפילו בדיעבד ואפילו במקום תיבה א'. דמאן פלג לך ולא אומר חמירות דבריהם לשעורין כו'. ולבסוף סיים זה אני דן להלכה אבל למעשה איני מוחה ביד הסופרים מלקלף כו' ע"ש. ואפשר מה"ש שכתב הרב חמודי דניאל דדוקא חצי על קלף אבל תיבה א' או אפילו הרבה תיבות אין איסור וכ"כ בתשובת יכין ובועז ח"א ס"ד כ"ד דכמה פסוקים שנכתבו על מקום הגויל שנקלף לא קרינן בו מקצת על הגויל ומקצת על הקלף אלא דהוי כמנומר ע"ש הביאו בספר לדוד אמת סימן י"ז אות י"ז להלכה ע"ש.

מותר לעשות מטלית מגליון ספר תורה אחרת שעומדת לגניזה ומותר לכתוב על המטלית דעלוי' קא מעלי לה. וע"ש דלדבק בעלמא ולא לכתוב עליו משמע דאין נכון ע"ש.

אם כתב אפילו אות אחת במיני צבעונים, או שהיה תחילה הדיו שחור ואח"כ כשנעשה ישן נעשה אדום פסול^ק.

^ק ד"ז הובא בפתחי תשובה סימן רע"א ס"ק י"ח וכתב עליו ז"ל "ועיין במג"א סימן ל"ב ס"ק ל"ט קצת לא משמע הכי. ועיין בספר פמ"ג שם". הכוונה שעל מה שכתב בשו"ע אותיות ותיבות שנחקקו קצת, אם רישומן ניכר... מותר להעביר קולמוס עליה להטיב הכתב ולחדשו, ולא הוי שלא כסדרן. כתב המגן אברהם "דוקא כשקצת צבע הדיו קיים אבל אם קפצה כל הדיו מהקלף ולא נשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של הדיו הוי שלא כסדרן כנ"ל" משמע שאם לא קפצה כל הדיו אלא שנשתנה למראה אדום, כשר. ואכן הפמ"ג שם העיר על המג"א וכתב "וקצת קשה מאי אריא חלודה, אפילו הדיו עתה אדום שנקלף השחרות העליון ונשאר אדום, אפילו הוא ממשות הדיו הוה שלא כסדרן, דאודם אין כשר בתפילין". משמעות לשון הפמ"ג שם"ל שדברי המג"א הם לאו דווקא. [ואם הוא פסול לא מהני להעביר עליו קולמוס, אף שגם עכשיו ניכרים אותיות האדומים, כמ"ש המג"א בס"ק שלפני זה ס"ק ל"ח "...אם בתחלת הכתיבה לא היה הדיו שחור אלא... לאדום וצריך להעביר עליהם קולמוס הוי שלא כסדרן"].

ועי"ש בפת"ש להלן שמביא את דעת החת"ס להכשיר ז"ל "ועיין בתשובת חתם סופר סי' רנ"ז שנשאל על ענין כזה אודות ס"ת שנשתנה הדיו לאחר הכתיבה ונהפך לאדמדם מכמה סיבות אי כשרה הס"ת והעלה דאם השינוי לאדמימות הוא מחמת יושן וכדרכו של דיו הרי הוא כשר שהרי נכתב בדיו ולהכי אמרה ההלכה לכתוב בדיו ולא אמרה שתהיה כתובה שחורה כמו רצועות שחורות הלמ"מ והיינו דאילו נקט כתובה שחורה כל שנשתנה אח"כ שוב אינו שחור ופסול אבל דיו כך הוא וסתן של רוב דיו בעולם ולכשיזקין יכהה מראיתו ויתהפך קצת לאדמדם כעין מראה ברוי"ן והרי הוא כשר וטוב להעבירו בקולמוס כדי לקיימו ימים רבים יותר... אמנם אם נשתנה לאודם ממש משא"כ וסתן של סתם דיו או אפילו רק לאדמימות רק שנשתנה מיד מהר שנראה שאינו מחמת יושן ועל כרחך יש חסרון בעיקר הדיו שנעשית ע"י המצאה חדשה מסמנים אחרים ס"ת כזה פסול מעיקרא אפילו מה שקראו בו בשחרירותו כי לא נכתב בדיו" ע"ש עוד. וכן נקט המשנ"ב סי' ל"ב ס"ק קכ"ח.

יו"ד סימן רע"ב

במס' בבא בתרא דף י"א ע"א, שאלו את רבי בכמה א"ל בגויל ששה, בקלף איני יודע. נראה דאין שום מצוה בששה אלא שיעורא בעלמא. ואם רצה למעט הכתב או להגדיל רשאי וכ"כ ברמב"ם^א וכו'. וע"ש עוד ראיות והוכחות. ואפשר דיש קצת קפידא לכתוב בכתב בינוני. וע"ש גם בזה פלפול וסברא ע"ש.

עוד בגמרא בבא בתרא דף י"ד, ברש"י ד"ה שיעור ספר תורה [בכמה - ארכו מיבעיא להו] ע"ש. ויצא לנו מזה דאפילו לא יהיה ארכו כהקיפו וכמו בזמננו, מכל מקום נכון לעשות אורך הספר תורה ששה כמו בלוחות^ב לרמז בעלמא. דתורה שבכתב מאות ו' שבשם הוי"ה ב"ה כידוע^ג, ויש בו ה' ספרים, ותורה שבעל פה מה' אחרונה, ושיתא סדרי משנה כדי לכלול מדת לילה ביום ויום בלילה שהכל אחד ב"ה וב"ש^ד. ולמ"ד שבעה ספרים^ה וכו' רמז שה' כולל שבעת ימי הבנין^ו.

בש"ע יו"ד סימן רע"ב סעיף א' [וכמה הוא ארכו, בגויל, ששה טפחים], ובקלף, או פחות או יותר [והוא שיהא ארכו כהקיפו]. ע"ש מ"ש בזה. וכ' בסוף היוצא לנו מזה דנכון לעשות הספר תורה ארכו ששה, דאפילו נימא דארכו והקיפו צריך להיות ששה כמו שאמרו, מכל מקום אם אינו יכול לעשות אלא אחד יעשה וכו' דכל מה שיכול להדמות ללוחות (כמ"ש בחידושי אגדות) יעשה.

גם כתב בינוני יש כמה סברות שהיא מצוה, אבל ארכו כהקיפו מלבד שאין אתנו יודע לכוי, לא נדע אם הוא עם העמוד או לא^ז ואם הוא עם העמוד יש שיעור לעמוד^י ואנחנו לא נדע, כמ"ש בש"ך סימן רע"ב ס"ק ב'.

ביו"ד סימן רע"ב סעיף ב' אורך כל שיטה שלשים אותיות ע"ש. נראה דזה נמי לא הוי אלא למצוה^{יד}.

^א פרק ט' הלכה א' וכן אם עשה בגויל פחות משה טפחים ומיעט את הכתב או יתר על ששה והרחיב בכתב עד שיהיה ארכו כהקיפו הרי זה כמצוה. וכו"ה בשו"ע סי' רע"ב סעיף א'.

^ב כמ"ש המרדכי, והובא בט"ז רע"ב ס"ק א', וכ"כ המהרש"א בח"א.

^ג תיקוני זהר תיקון י"ח.

^ד ז"ל של"ה תולדות אדם בית חכמה "נראה בעיני ששל זה הענין של מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, התורה שבכתב - ה' חומשי תורה, ותורה שבעל פה - ו' סדרי משנה. והיה ראוי להיות להיפך, כי נודע תורה שבכתב תפארת ו' שבשם, [תורה שבעל פה] מלכות ה' אחרונה שבשם, אלא הוא הכללות."

^ה כדאיתא במס' שבת קט"ז. לדעת רבי דפרשת ויהי בנסוע נחשבת לספר בפני עצמו. כמאן אזלא הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה כמאן כרבי.

^ו נמצא שיש התכללות מצד שהחמשה ספרים כוללים שבעה ספרים.

^ז שנחלקו בזה התוספות והרמב"ם, והרא"ש מסתפק בדבר. עיי"ש ברמ"א ושו"ך ס"ק ב'.

^ח כמ"ש הרא"ש, דאם אין שיעור לעובי העמוד בקל יכול לשער שיהא בהיקפה ו' טפחים, ובגמ' משמע שהדבר קשה לשער.

^י ז"ל שו"ת פנים מאירות ח"ב סימן קע"ט הו"ד בברכי יוסף, "ועל דבר היריעה שדף א' אינו רחב כשיעור שלשים אותיות מאותו כתב פשוט דכשר דהא הרמב"ם בפ"ז דין ד' כתב אורך כל שיטה ושיטה שלשים אותיות ובדין ט' כתב כל הדברים האלו לא נאמר אלא למצוה ואם שינה כו' או שקרב את השיטין או הרחיקן או קצרן כו' הרי זה ספר כשר ומי יפקפק על הוראה זו שיצא מפי הרמב"ם להתיר".

ספר תורה שנתקלקל ולא נשאר ביריעה אחת אלא ב' דפין והג' צריך לחותכו קטן, כשר דיבעד, כמ"ש הט"ז סימן רע"ב ס"ק ד' קט"ז. ואף שבלאו הכי מחליפים כמה יריעות, לא אמרינן שנחליף גם זו, דזה הוי כדיבעד שלא יבואו השמות לידי גניזה, דהא נהגו הסופרים למעט את הכתב או להאריך בשביל איזה צורך, אף דלכתחילה אסור ק"י, ולא מחליפים היריעה אף שאין הספר תורה עדיין שלימה ולא נגמרה, וכל אלו הדינים שונים הם. ואדרבה, מיעוט הכתב לכאורה קפידא גדולה כמ"ש בט"ז סימן רע"ג ס"ק ב' ק"י דיותר טוב שלא להניח גליון כראוי מלמעט הכתב, ע"ש אף שאין פירוש מוכרח... מכל מקום מדברי הנ"י יש ראייה גם מדברי רש"י ע"ש.

ועוד נראה דהא דאמרינן [שאין עושין יריעה פחות מן] ג' דפים, היינו בכתביה דקה שעמודים קצרים והתפירות מקורבות בשביל זה, אבל בכתביה גסה שהדפים ארוכים גם מרבים בה יותר משלשים אותיות בכל דף כמ"ש בש"ך סימן רע"ב ס"ק ג' ק"י וכ"כ בתוס' שם [מנחות דף ל. ד"ה כגון], אין התפירות קרובות דשני דפים מהם יחזיקו מכתביה דקה שלש ויותר.

ואם נזדמן לו בתחלה ב' יריעות אחת של ג' דפין ואחת של ששה מותר. וכתב בנ"י אם נזדמן לו בתחילה יריעה בת ט' דפין אסור לחלק לג' ק"י.

ביו"ד סימן רע"ב סעיף ד' כשיגמור את התורה [צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף. ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה, מקצר ועולה (ועושה אותיות ארוכות ממטה למעלה, כדי שתחזיק תיבה אחת ד' וה' שיטין) ומתחיל מתחלת השיטה שבסוף הדף, ולא יגמור את השיטה, ומתכוין עד שיהיה לעיני כל ישראל באמצע שיטה שבסוף

^{קט} נמצא שהיריעה תהיה בת שני דפים, ואין עושין יריעה פחות מג' דפין כדאיתא בסימן רע"ב סעיף ג'.
^{קטז} ז"ל ובסמ"ג הלכות ספר תורה כתב הך דינא דעושה יריעה בת שלש כו' וכל מה שזכר כאן וסיים עלה וכל זה למצוה אבל לא לעכב ע"כ וכ"כ במרדכי הלכות קטנות. אם כן לא נכתב רש"י דפין ביריעה כשר דיבעד וכן משמע ברמב"ם פ' י' דהלכות ס"ת דלא חשיב זה בין הפסולים ותימה על ב"י ורמ"א שלא הביאו זה ונראה דמה שכ' השו"ע בסימן רע"ג סעיף ה' כל אלו הדברים כו' קאי גם על סימן זה.

^{קי} כמ"ש בסימן רע"ג סעיף ב'.
^{קיב} ז"ל, פירוש, שאם עשה שרטוטין בכל הדף ולא הניח משרטוט העליון ולמעלה כשיעור שיוכל להשתייר למעלה ממנו כדי שישלש באצבעות אחר שיכתוב כתב שלו כפי מה שהוא רגיל בשאר היריעות וא"י אפשר לו לקלקל כל השרטוטין שעשה הוה אמינא שיעמעט בכתב השורה העליונה כדי שיהא נשאר גליון למעלה כראוי זה לא יעשה שלא יהיה נראה ככתב מנומר אלא לא יקפיד על שלא יהיה נשאר למעלה כראוי דיבעד, וכן משמעות לשון נימוקי יוסף שכ' בזה אף על פי שאמרנו דבעינן בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אעפ"כ אין למעט הכתב בשביל זה כו' עכ"ל משמע דיבעד אין להקפיד בשביל זה...

^{קיד} על מ"ש"כ השו"ע בסעיף ב' אורך כל שיטה שלשים אותיות, כדי לכתוב למשפחותיכם ג' פעמים כתב הש"ך ז"ל כתוב בהגהת מיימוני בשם הר"ח דהיינו שיעור טפח וכתבו עוד בשמו דהיינו דוקא בכתביה דקה אבל בכתביה גסה הכל לפי הנוי ואפילו יותר מטפח וכ"כ הטור ושאר פוסקים ואין עינינו משוטטות כיון שהכתביה גסה וכן נוהגין.

^{קכ} עיין ערוך ושלחן יורה דעה סימן רע"ב סעיף ט - י אמרו חז"ל במנחות [ל' א] עושה אדם יריעה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמנה דפין פחות מכאן ויתר על כן לא יעשה מפני שהתפירות של חיבורי היריעות יפין בה כשאין בהן יותר מדאי הלכך לא יעשה יריעות קצרות שלא יהו התפירות מקורבין יותר מדאי ולא ארוכות שלא להרחיקן יותר מדאי [רש"י ד"ה פחות] נזדמנה לו יריעה בת תשע דפין לא יחלוק שלש לכאן ושלוש לכאן אלא ארבע לכאן וחמש לכאן ע"ש ואינו מובן למא לא יחלוק ג' לשלש ובאמת בטור ושו"ע סעי' ג' הגירסא לא יחלוק ג' לכאן ושושה לכאן אבל וודאי אם רוצה לחלוק לג' יריעות בת שלש שלש שפיר דמי. ודע שהטור כתב דעיקר הנוי הוא יריעה של ד' או של ה' עמודים ע"ש ונ"ל שלמד זה מדאמרו חכמים בבת תשע יריעות לחלק ד' לכאן וה' לכאן ולא אמרו לג' של ג' ש"מ דעיקר הנוי הוא ד' או ה' עמודים ומכל מקום לא הכריחו חכמים לכך מפני שפ"ר רוב מעורות קטנים לא יהיה יותר מג' דפים.

[הדף] ע"ש. [עיין שם בטור שכתב ז"ל לפיכך אם לא נשאר לו אלא פסוק כשמגיע ליריעה אחרונה צריך שיעשה ממנה דף אחד כדי שיסיים בסופו אף על פי שאין בפסוק האחרון תיבות כמנין השיטות שבשאר הדפין יעשה אותיות ארוכות ממטה למעלה כדי שתחזיק תיבה אחת ד' או ה' שיטין כדי שיסיים בסוף הדף].

ונראה, דזה מיירי שלא נזכר עד שגמר הדף הראשון^{קכא} אבל אם נזכר טפי עדיף שימעט שם את הכתב ויסיים שם התורה באמצע שיטה, דהשתא עושה כמה שינויים, שעושה ביריעה דף אחד כמ"ש בסעיף ג'^{קכב} ומאריך האותיות וכותב אותיות ארוכות, אבל שם דאין שם אלא שינוי אחד^{קכג} ובשביל פסוק אחד אין צריך למעט כל כך את הכתב.

יו"ד סימן רע"ג

ספר תורה שהיה בה יריעה אחת שהיה מנין שיטותיה פחות מאחרות, ומשום כך נשאר למטה בגליון הרבה שיטות פניות, ונדמה לפרשה, או כמו בתחלת הספר ד' שיטין^{קכד}. בס' לחם הפנים סימן רע"ו כתב שאינו משורטט מותר.

ונראה אם כבר שירטט אותה, יש תקנה למחוק השרטוט ולעשות חלק. וע"ש מ"ש אא"ז עליו, ואעפ"כ כתב ז"ל ומכל מקום דבריו נראים שכל שלא שירטט לא ניכר שהניח לשם פרשה.

ואף על פי שאין זה הדר, שאין יריעותיה שוות אין לפסול ספר תורה בשביל כך, ולא לגנוז יריעה עם האזכרות שבה. ואפילו אם אין שם שמות, ויכול למחוק ולהגדיל הכתב עד ששישוה לא ידעתי אם מותר למחוק כתבי הקודש בשביל זה, עיין מגן אברהם סימן קנ"ד ס"ק ט'^{קכה}. ולא דווקא לאו גמור, דדווקא באזכרות איכא לאו, ובשאר כתבי הקודש איסורא דרבנן, עיין רמב"ם ה' יסודי התורה פ"ו ה"ח^{קכז}.

ואם יש שלש יריעות עשוי כן עדיף טפי, כמ"ש בסימן ר"פ סעיף ב' [ספר תורה שבלו ממנו יריעות ובא להחליפם, אפילו לא בלו ממנו אלא אחת או שתיים, צריך להחליף שלש, לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות ולכך צריך שיהיו לפחות שלשה דומות.]. ואם השיטות שוים, אלא שבדף אחד טעה ועשה ריוח שיטה אחת ושירטט אותה כעין פרשה ואינו יכול למחוק השרטוט ואפילו ימחוק קשה הדבר לסמוך על זה כיון שאינו אלא בדף אחד ניכר הרבה דלשם פרשה הונח.

^{קכא} לכאורה ר"ל אם נזכר בסוף יריעה הקודמת אז ראוי יותר להמעיט קצת את הכתב ולגמור שם את פסוק האחרון בסוף הדף באמצע השיטה, מלעשות יריעה חדשה שיש בה רק דף אחד וגם אותיות גדולות וארוכות.

^{קכב} שאין עושין יריעה פחות מג' דפין.

^{קכג} דהיינו שהיריעה תהיה פחותה מג' דפין.

^{קכד} עיין אריכות בפתחי תשובה סי' רע"ג ס"ק ד'.

^{קכה} בשם הרמב"ם שהמאבד כתבי קודש עובר בלאו. לא רק המחוק את השם.

^{קכז} כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפם או לאבדם ביד והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות. הרי שזה אסור רק מדרבנן.

נהגו הסופרים^{קכ} כשמניחים חלק^{קכח}, מנקבים עד שלא יהא ראוי לכתובה^{קכט}, אך ככאן אם יעשה כן יקלקל את הגליון, דהא באמת השיטה הזאת מן הגליון היא, דהגליון מן הכתב משחינן ואם יש מותר למטה הוא המותר^{קל}. ואפשר דמותר לקלקל הגליון^{קלא} כדי להציל היריעה מגניזה, דבלא גליון כשר דיעבד, ואפשר אפילו לחתוך כל הגליון מותר אף שאין הדר כלל לא מצינו בזה פסול דיעבד ולא מנא הרמב"ם בהל' ספר תורה פ"י בעשרים דברים הפוסלים^{קלב}. ואפילו לכתחילה לא נזכר בשום פוסק^{קלג}, רק בדרך הסברא נראה דיפה יותר הוא. אלא דיש בזה קצת קפידא דמוריד הגליון דהא אפילו לעשות ממנו מזוזה אסור כל שכן להפסידו לגמרי. ואפילו אם יחתוך מעט למטה עד שלא ישאר אלא כשיעור גליון לא נימא? דלא מחזי כפרשה^{קלד}.

ואם נשאר הרבה ריוח ג' או ד' שיטין אפשר דעדיף יותר^{קלה}, דלספרקלו לא אתי למטעי דהתחלת הספרים ידועים לכל, ע"ש וצ"ע^{קלי}.

עוד יש תקנה, למחוק התיבות ולעשותה ארוכות עד שיתמלא הרווח ואם יש שם לקדור השם עיין בית לחם יהודה סעיף ג' שנהגו הסופרים לקדור האזכרות עם עוד איזה תיבות לפניו ולאחריו, ומותר לכתוב השם על מקום גרר ומחק כמ"ש בסי' רע"ו סעיף ז'. מכל מקום דבר קשה הוא דהרא"ש אוסר כמ"ש בש"ש סימן רע"ה ס"ג.

ובס' תפארת למשה כתב שהורה בשם שהיה כתוב בשיטה עליונה, לחתוך כל השיטה עם הגליון ולדבק מטלית אחר במקומו, כי אין זה בכלל קדירה, וכזה י"ל גם כן כאן ע"ש.

וכל אלו התקונים ג"כ אם עשה בתחלת העמוד ריווח כשיעור פרשה.

עוד יש תקון, אם אין הריווח אלא כשיטה אחת שיקמוט בתפירה את היריעה הארוכה עד שישתוו שיטותיה. וצ"ע.

והבוחר יבחר אחד מהדרכים שכתבתי בעזהשי"ת.

^{קכ} בגליון רעק"א בסי' ער"ה הביא את זה בשם הגן המלך, ובפתי"ש שם ס"ק א' בשם הבני יונה, וכ"כ בתפארת למשה שם.

^{קכח} במקום שאין שם פרשה.

^{קכט} לכן לא נקרא רווח פרשה.

^{קל} דהיינו שאי אפשר לצרף את שיש מקום הפנוי שבתחתית היריעה לשיעור גליון של ד' אצבעות, כי מחשבים את שיעור ד' אצבעות מתחתית הכתב.

אבל לא הבנתי למה לא נוכל לצרף את מקום המנוקב עצמו לשיעור הגליון. ואם יש איזה דין שצריך גליון ממקום הראוי לכתובה, או למה לא נוכל לחשוב את הגליון מן תחילת מקום הראוי לכתובה ולמטה.

^{קלא} על ידי עשיית נקבים.

^{קלב} וכ"כ הרמב"ם בפירוש במקומו בפ"ט הלכה ב' "שיעור הגליון מלמטה ארבע אצבעות ולמעלה שלש אצבעות... וכל השיעורין האלו למצוה ואם חסר או הותיר לא פסל".

^{קלג} לא הבנתי.

^{קלד} לכאורה ר"ל שאין עצה לחתוך מן הגליון למטה, כך שישאר בדיוק שיעור גליון וזה יוכיח שאותו הריווח הוא לא שיעור פרשה אלא גליון בעלמא.

^{קלה} שזה הרבה יותר מן שיעור ריווח הרגיל שבין פרשה לפרשה שהוא ט' אותיות או לכל היותר שורה אחת.

^{קלי} שנראה כאילו יש כאן התחלת ספר חדש ששם השיעור הוא ד' שיטין פנוין.

^{קלי} כי הפסול הוא לא משום שידמה לאנשים שיש כאן פרשה אחרת ויטעו בכך, אלא במה שמשנה מצורה המקובלת. ואם כן אע"פ שכולם יודעים שאין כאן התחלת ספר חדש אין זה ניכר מצד עצמו.

ספר תורה שהיתה כתובה יריעותיו ס' שיטין, ויריעה אחת מ"ח שיטין, נמצא שיש שיעור ריווח פרשה במקום שמתחיל היריעה הקצרה, דהא כשמסיימין הפרשה למטה מניחין ריווח למעלה, כמ"ש ביו"ד סימן רע"ה בש"ך ס"ק ה'. והוא הדין אם נשאר שיטה פנויה בסוף הדף מניחין אותה לשם פרשה, וכאן שיש כמה שיטות פנויות יהיה נראה כריוח שבין ספר לספר וכו'.

עיי' בית יוסף סימן רע"ו בבדק הבית בשם הרשב"ץ קלח שאם נחסר פסוק אחד ותלאו בין השיטים ונשלם התליה באמצע שיטה ונשאר הפנויה כמו פרשה כשר, שהרי הכתיבה מוכיח שלא לשם פרשה נשאר פנוי אלא ששם נשלם תליית החסרון קלט עכ"ל.

נמצא דכל היכי שלא הניח לשם פרשה אלא לכוונה אחרת, וגם ניכר לכל שלא לשם פרשה הניחו שם מותר, הכא נמי שלא לשם פרשה הונח שם. גם ניכר דכל העמודים של אותה יריעה קצרים הם, ואלו בשביל פרשה הונח שם לא היה קצר אלא עמוד אחד.

ואפשר שיש לחלק דגבי הדילוג באותו מקום גופא שיש הריווח ניכר התליה והדילוג, אבל כאן אפשר לא יראה אחד אלא העמוד הראשון ויהיה נראה לפניו דלשם פרשה הונח הריוח, ואם משום דאינו משורטט זה אינו כלום ע"ש.

וכ"ק^מ וציוויתי שימשכו את היריעה הקצרה למעלה עד שיהיו השיטות למטה בשוה, ולא יהיו ביריעות הארוכות ריווח פנוי כשיעור שיטה, וגם מלמעלה יהיה שוה, או אפשר יהיה השויות שביריעה הקצרה למעלה משיטות שביריעה הארוכה לא יהיה בזה רמז וסימן לפרשה או לריווח שבין ספר לספר וגם במקום שמסיים היריעה הקצרה ימשכו את היריעות הארוכות למעלה עד שיהיה למטה השיטים שוים אע"ג דלמעלה יהיה השיטין שביריעה העליונה גבוה יותר מהשיטין שבקצרה אין זה ענין לפרשה ולהנחת רווח כלל.

ואע"ג דעכשיו לא יהיו היריעות שוות כלל לא למעלה ולא למטה, לא מצינו פסול זה בשום מקום. אך ב[תשובות] מהר"מ פדוואה קמא וכו' משמע דאם אחת ארוכה מחברתה אסור. וכן חציו גויל וחציו קלף ע"ש קמב. וכ"מ במס' בבא בתרא דף י"ד. ע"ש קמג. וכן בכאן דף אחד משוך לחוץ יותר מחבירו ודף אחד יהיה הכתב משוך לפניו יותר מחבירו, ע"ש עוד הרבה מזה.

וע"ש מ"ש באות ד' ז"ל, ובוודאי נראה דכדי שלא תבוא היריעה לידי גניזה מותר לחברה אף שתהא גבוה או קטנה משאר יריעות, דהא עושין כמה דברים שאינם יפים יותר מזה כדי שלא תבוא לידי גניזה, כמו אם דילג פסוק שתולה בין השיטין בכתב

קלח ח"א ס' קע"ו.

קלט ז"ל זה הטעם יספיק אם השלים לכתוב החסרון באמצע שיטה שלא לפוסלו לפי שנשארה שאר השיטה פנויה כדמות פרשה שהרי הכתיבה מוכחת שלא לשם פרשה נשארה פנויה אלא ששם נשלמה תליית החסרון ובוזה יש לסמוך על מה נהג הסופרים שנהגו היתר בכך.

קמ טעם זה משובש וקשה לעמוד בדיוק על כוונתו. וכבר ציי' המעתיק כן על גליון הכ"י.

קמא ס' פ"ד הובאה ברמ"א ס' ר"צ סעיף א'.

קמב לכאורה ר"ל שאסור לעשות אחת ארוכה מחבירתה מפני שנראה כשני ספרים, כשם שאסור לעשות מקצת הספר על הגויל ומקצתו על הקלף, כמ"ש בס' רע"א סעיף ד'.

קמג אולי הכוונה להביא ראיה ממה דאיתא שם "שיעור ס"ת בכמה אמר להן בגויל ששה בקלף בכמה איני יודע", משמע עכ"פ שיש איזה שיעור לכל הספר, וע"כ שמדת כל היריעות אחת היא.

קטן, ועוד כמה דברים, ע"ש. וכן קודרים האזכרות כדי שלא יבואו שאר האזכרות לידי גניזה, ועיין טורי זהב סימן רע"ו ס"ק ז' בד"ה הדרך השלישי קמ"ד.

וכן השיטות שצ"ל לכתחילה שוות כמ"ש באו"ח סימן ל"ב סעיף ל"ג קמ"ה ודיעבד כשר וכו', וצ"ע.

וכן נראה ממה דאיתא סימן ר"צ סעיף א' בהגה דמותר לתקן הספר תורה עם גליונותיו אם אי אפשר לתקנה בענין אחר [והיה צריך לגנוזה בלאו הכי], ושיעור גליונות הוזכר בגמרא קמ"ו, ואפילו הכי מותר לקלקלן כדי לתקן הספר תורה. כל שכן מה שתהיה היריעה אחת ארוכה מחבירתה שלא הוזכר בגמרא, שמותר לעשותה כדי לתקן הספר תורה, ע"ש עוד בזה.

ומזה נראה דאם צריך לתקן הס"ת עם גליונותיו, ואינו צריך לחתוך אלא מיריעה אחת, אין לחתוך הגליונות של כל הספרי תורה כדי שיהיו שוות.

ע"ש שכתב, אחר שכתבתי כ"ז מצאתי במס' סופרים פ"ג ה"ג אין עושין תורה חומשים [כשהן מפורדין, תורה חומשין מקובצין שאין מורדין מקדושה חמורה לקדושה קלה], אבל עושין חומשין תורה, אימתי בזמן שמידתן ושיטתן שווין. עכ"ל קמ"ו.

וע"ש מה שהאריך בביאור המס' סופרים דמה שאמרו עושין חומשים תורה אפשר דמייירי שעבד לשם תורה, דאם עיבד לקדושה קלה אסור לקדושה חמורה כמ"ש ביו"ד סימן רע"א בש"ך ס"ק ד', ובאו"ח סימן ל"ב סעיף ח' ע"ש ובעט"ז. אלא דצ"ע דכל שכן אם נכתב לקדושה קלה אינו ראוי לחמורה קמ"ה. ואין לומר דהתנה וכו' קמ"ט, דעל ידי תנאי לקדושה קלה נמי שריק' כמ"ש בא"ח סימן מ"ב. ע"ש עוד דברים הרבה בזה וסיים וצע"ג. בזה וע"ש מה שמפלפל בדברי הרשב"א בענין זה קנא.

קמ"ד ז"ל ודאי דרך זה הוא יותר מן המוכרח דאין לקדור האזכרות מן התורה כמ"ש ב"י בשם הרא"ש וה"ר יהודה בנו דמוטב שישלק היריעה כו' מ"מ כיון שכבר נהגו הסופרים לקדור השם שנכתב בטעות ויש סמך ממס' סופרים פרק ה' ה' ה' ה' ה' שמות של קודש מקיים הראשון ומעבכ את האחרון ויש גורסין מחטב ושניהם פירושן לשון קדירה וכן הביאו ב"י בשם הר"י אסכנדרני בשם הרמב"ם בתשובה ובתשו' הנ"ל הביאו לזה ע"כ אם אינו אפשר בקלות לסלק היריעה ולכתוב אחרת גם בזה יעשה כן. כן נראה לע"ד

קמ"ה יעשה השורות שוות שלא תהא אחת נכנסת ואחת יוצאת, ולפחות יזהר שלא יכתוב ג' אותיות חוץ לשיטה, ואם כתבם לא פסל

קמ"ו מנחות ל.

קמ"ז הפנים מאירות ח"ב ס"ב קע"ט הביא את הלכה זו שבמס' סופרים לפסול ס"ת שאין יריעותיו שוות. אבל בתשובת שב יעקב כתב ד"ל דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד אינו נפסל, וכמסקנת המחבר. ועיין תשובה מאהבה ח"א סי' ק"ה "ועדיין עלי לבי נוקפי אחרי ראי מס' סופרים פ"ג ה"ל ג' וז"ל אבל עושה חומשין תורה אימתי בזמן שמדתן ושטחן שווה (ואין על זכרוננו לפי השעה שהפוסקים העתיקו הן מס' סופרים) א"כ בגוונא דילן שע"י התפירות נתקלקלו המדות והשיטות ואף שיש לחלק ולומר שאין הנדון דומה לדידן כי בעובדא דילן נכתבו מתחלתן מכוונות וגם הייריעות היו שוות עכ"ז הקפידא מצאה מקום לנוח אחרי שענינים רואות שאין השורות מיושרות ורז"ל דקדקו ע"ז להיות המדות והשיטות מכוונות והולמות". אולם בשו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב סימן קלא כתב "ועל דבר השאלה השניה, הנה ממה שיש יריעה ארוכה בין הקצרות ודאי דאין קפידא".

קמ"ח וא"כ אין ניתן לעשות מחומשים תורה.

קמ"ט שאם ירצה יעשה ממנו תורה.

ק"י ר"ל דאם התנה למה אסור לעשות מתורה חומשים.

קכא ייתכן שהכוונה לדברי הרשב"א המובאים בבית יוסף ובשו"ע סי' רפ"ג סעיף א' שחומשים העשויים בגלילה דינם כס"ת אלא שאין קורים בהם בציבור מפני כבוד הציבור. דלפי"ז אין כל קושיא על מס' סופרים הנ"ל, ששניהם קדושה אחת הם. וחולק על הרמב"ם הסובר שאין בהם קדושת ס"ת.

ומ"ש במס' סופרים בזמן שמדתן ושיטתן שוה אין הכוונה על רוחב היריעה שיהיה אורך השיטות בכל החומשים שוה ג' למשפחותיכם או פחות או יותר, דאין בזה קפידא כלל אם אינם שוות, אלא על אורך היריעה קאמר שיהא בכולם ס' או מ"ב שיטין, דאם אינם שוים יהיה הריווח במקום שאין צריך, כמ"ש רש"י בבא בתרא דף י"ד ע"א קכב. ולפעמים שיהיה הריווח בדף השני ולמעלה או בדף הראשון למטה יהיה פרשה במקום שאין פרשה כמ"ש באות א'.

ומ"ש ומדתן שווה [ר"ל] מדת היריעה. דלפעמים אף שהשיטות שוים יש גליונות בזה יותר ארוכות מבה וכו', ומכל מקום מוכח מכאן דקפדינן שיהיו כל היריעות שוות.

מכל מקום נראה דאין זה קפידא אלא לכתחי' מדלא נזכר בגמרא ובפוסקים.

ומ"ש במס' סופרים אין עושים תורה חומשים מפוזרים וכו' ע"ש ביאור לזה. וכ' דיש ליזהר בזה בספרי תורה הקטנים מאד דהגליונות הם שיעור אחד לכולם בין גדול בין קטן טפח מלמטה וג' גודלים למעלה, דלא אמרו בזה לפי גודל הכתב כמו שאמרו ברוחב הדף כמ"ש בש"ך סימן רע"ב סק"ג, ואם כן יהיה לפעמים הריווח יותר מהכתב. וע"ש דלפי הלשון שבמס' סופרים משמע דרק לכתחילה היא אבל דיעבד אין לפסול בזה, ע"ש.

וע"ש דצריך ליתן טעם על כמה דינים שבמס' סופרים שלא העתיקו הפוסקים למה זה. וכתב, והם ידעו דרך ה' ולא אנחנו.

ס"ת שנחלף בה יריעה אחת, והיה שיטותיה פחותים? עד שנראה החלק שלמטה כעין פרשה וכמו שמניחין בין ספר לספר. אף שכתבתי במקום אחר להכשיר דמשום שכיון שכל היריעה החדשה כך היא, ניכר שלא לשם פרשה כמ"ש בב"י סימן רע"ו בבד"ה בענין תליות הדלוג, וכ"כ בס' לה"פ סימן רע"ו סעיף י"א, כיון שלא נשרטט שם ע"ש. מכל מקום כיון שאין ראייה ברורה על זה להתיר, צויתי למחוק התיבות מלמטה ומלמעלה בתחלת הדף עד שיגיעו לשמות ולהאריך עד שיתמלא החסרון...

בספר תורה שכל הגליונות שלה עשוין כתקון, ונתקלקלה ואי אפשר לתקן אלא אם כן ימעט הגליונות – מותר. וכן בכל דבר דכשר דיעבד מותר לתקן בזה הס"ת.

ואסור לעשות יריעה אחת מבחוץ עודפת על שאר היריעות.

בשיעורי ר' שמואל ב"ב דף י"ג אות רנ"ט הקשה כדברי המחבר על שיטת הרמב"ם. אבל הוא הקשה גם על שיטת הרשב"א, דכיון שהרשב"א ס"ל לחומשים יש להם קדושת ס"ת, למה יהא אסור לעשות מתורה חומשים, ואמאי חשיב הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה. ומיישב שם בשני אופנים א. שמ"מ ספר תורה שלם קדושתו חמירה, ב. דכיון דקיל דאין קורין בחומשין מפני כבוד הציבור זה גופא חשיב הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה.

²² ד"ה הכי קאמר "ונגיא הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על חנם". [נראה שקטע זה שייך למעלה].

ביו"ד סימן רע"ג סעיף ה' כל אלו הדברים אמנם אלא למצוה קאי על כל הסימן. ואם כתב תיבה בת שתי אותיות חוץ לשיטה, כשר דיעבד.

בהגהות מיימוני הל' תפילין פ"א [הל' ט"ז אות ס'] כתב [בשם ספר התרומה] כשתולין השם בריש שיטי, יתלה בה תיבה אחת של חול גם כן. מכאן, דכל שכן כשקודר השם יקדור גם כן תיבות של חול עמו. והיינו אם אין אחריו או לפניו שמות קני"ע"ש.

מה שנהגו הסופרים כשקודרים את השם קודרים עוד איזה תיבות של חול עמו, יש סמך לזה בטור סימן רע"ו בשם ס' התרומות, בענין התליה שצריך לתלות עוד איזה תיבות של חול עמו ע"ש קני"ע, דמשמע דעם ב' תיבות של חול מותר לכולי עלמא קני"ע.

עיין ב"ב דף י"ג ע"ב תוס' ד"ה ומסיים מלמטה שכתבו בשם ריצב"א דבספר תורה צריך דווקא לסיים החומש באמצע הדף ולהתחיל חומש האחר ג"כ באמצע הדף, ולא [הובא] מזה בב"ק קני"ע ובש"ע.

יו"ד סימן רע"ד

ביו"ד סימן רע"ד סעיף א' [צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה] ומספיק לכל הספר.

אבל שיאמר כל חייו כל מה שאכתוב ספר תורה הנני כותב לשמה נראה דלא מהני, וכל ספר צריך אמירה בפני עצמה. ואפשר דאם אמר דרך כלל, אפילו לספר ראשון לא מהני דצריך לייחד הספר בקדושתו כמ"ש בשו"ע "ספר זה" קני"ע.

^{קנ} היינו שאף על פי שזה יותר כבוד לתלות כמה תיבות שלא יהיה השם בלבד תלוי, כמו"כ זה יותר דרך כבוד לקדור כמה תיבות וביניהן השם, לא את השם בלבד. מכל מקום משום טעם זה לא כדאי לתלות או לקדור שם נוסף.

^{קני} זו"ל "ובספר התרומה כתוב דלכתחלה אין תולין השם אלא אם טעה ודילגו יגרור תיבה אחת שלפניו ויכתוב השם על הגרר יתלה התיבה שמחק אאם כן טעה ודילג עמו שתי תיבות של חול אז יכול לתלותו עם שתי תיבות של חול אבל בדיעבד שתלה אותו לבדו כשר".

^{קנ} חידוש זה הובא בשמו בפתחי תשובה סימן רע"ג ס"ק ו'.

^{קני} ה"י מביא את דברי הריצב"א בס' רפ"ג, אבל כנראה התכוון להקשות למה לא פסק כן בשו"ע. רעק"א בגליון שו"ע סי' רע"ג מציין לד' ריצב"א אלו שמקורם מירושלמי שצריך לסיים ולהתחיל באותו הדף. אולם הבית מאיר שם כתב שמדלא הזכירו הפוסקים דין זה הכא ע"כ שמפרשים שם כפרש"י ודלא כריצב"א.

^{קני} זה נכתב בצד על הגליון.

ועוד אפשר דבעי בשעת התחלת הכתיבה, דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם קנח.

וכן בתפילין באו"ח סימן ל"ב סעיף י"ט קנט צריך כל תפילין קדושה בפני עצמם, אבל כל הפרשיות של יד ושל ראש סגי באמירה אחת.

ועיין באליה רבה בשם המשאת בנימין, כשלא כתב השמות בשעת כתיבה, שלא היה טהור, וכותב כלם כאחד סגי במחשבה אחת. ודייק האליה רבה, כשמפסיק, צריך קידוש בכל פעם ספ.

ונראה דזה דווקא לשמות, אבל לספר תורה כיון שמספיק לכל הספר, ובוודאי מפסיק באמצע ואפילו הכי מהני.

ודעת הט"ז דדווקא לתחילה קסא אבל דיעבד אם קדש תחילה כל השמות שיכתוב בספר הזה, מהני אפילו הפסיק.

וכן מוכרח, דאי לא כן לאיזה צורך כתב הסמ"ג שיאמר וכל האזכרות וכו' כמ"ש בט"ז סימן רע"ד ס"ק א' [ז"ל: ובסמ"ג כתב שיאמר עוד וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם עד כאן ונראה שכן נכון דשמו ישכח אחר כך לקדש השם במקומו]. הא בוודאי יפסיק ביניהם, אלא ודאי לענין דיעבד.

ביו"ד סימן רע"ד סעיף א' [צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה] בט"ז ס"ק א' [בסמ"ג כתב שיאמר עוד וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם עד כאן, ונראה שכן נכון דשמו ישכח אחר כך לקדש השם במקומו] ע"ש.

ועוד יש בזה פעולה, דיש הרבה שמות אלקים שאנו מסופקים אם השם קודש או חול, אבל כשסומך על מה שאמר תחילה וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם, אם קודש הם, נכלל בקדושה שאמר תחלה קסב.

ואפשר, אפילו לא אמר תחלה יכול לקדש ולהתנות בהגיעו לשם, ולומר אם קודש הוא אני כותב השם לשם קדושת השם, ואם לאו אני כותבו לשם קדושה קסג.

קפ צע"ק שאם כן בכל פעם איך מקדיש את העמוד ליכתב, הלא מחוסר מעשה הוא ולא בא לעולם. ופשוט שצריך הקידוש הוא כוונת הכותב שכותב לשם קדושה. וגלוי דעתו שהוא כותב לשם קדושה מספיק לכל הספר. אם כן ייתכן שגם גילוי דעת שלא בשעת התחלת כתיבה יספיק.

קס בתחלת הכתיבה יאמר בפיו אני כותב לשם קדושת תפילין.
קס ז"ל, ואפילו חישב בכל פעם ולא הוציא בתחלת הכתיבה שכותב לשם קדושת תפילין נראה דפסול. מיהו אם אמר בתחלת הכתיבה שכותב כל האזכרות שבו לשם קדושת השם, נראה קצת מט"ז ביו"ד ריש סימן רע"ד דמהני בדיעבד אף שלא חישב. אבל בתשובת משאת בנימין סימן צ"ט כתב וזה לשונו, אם כותב הסופר לכמה שמות בבת אחת, וכגון שלא היה טהור ובשכיל זה דילג השם בספר תורה, והניח לו מקום, וכשתייר עצמו בא לכותבם בבת אחת, או שיש שני שמות זה אחר זה, אז די לו לסופר בקידוש אחד לכל השמות לפי שאינו מפסיק ביניהם עכ"ל, משמע דכשמפסיק ביניהם לא מהני, ומסתמא מפסיק מתחלת הכתיבה עד סופה, וצ"ע.

קסא צריך לקדש בפיו שם ושם.
קסב עיין לשכ"ה סי' י' ס"ק ה' שמביא עצה זו בשם ס' לקט הקמח. אבל האריך שם שדעת הט"ז יחידה היא ורוב הפוסקים לא ס"ל כדבריו.

קסג עצה זו הובאה במנחת שי בראשית פרשת ויצא ז"ל [בהעתק של ר"מ הסופר כתוב כך למדתי מרבותי כשיש ספק לסופר אם השם קדש או חול, יאמר לשם קדושת השם אם הוא קדש]. וכע"ז בשל"ה מסכת שבועות אות קפ"א.

ועוד היה נראה לקדשו סתם דאם הוא קודש הרי הקדישו ואם לאו נמי לית לן בה כמ"ש בסימן רע"ו סעיף ב' בהג"ה^{קסד}, אלא כיון דמדמי למקדיש בעלי מומים לגבי מזבח וכו', ובאמת יש איסור להקדיש בעלי מומים למזבח^{קסה}.

וע"ש שוב מה שהקשה על דברי הט"ז הנ"ל דהא כתב בסימן רע"ו סעיף ג' [כשכותב השם, אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו. ואם היה כותב שני שמות זה אחר זה, מותר להפסיק ביניהם] וכשיחזור לכתוב שם שני צריך לחזור ולקדשו ע"ש, משום שהפסיק, אבל אם לא הפסיק לא היה צריך לחזור ולקדשו כמ"ש בב"י. אם כן על כרחך מיירי שקדש מתחלה את שניהם, ואם כן מה מהני שאומר בתחילה שכותב כל האזכרות וכו' כיון שמפסיק בכל פעם, אף דלכל הספר מועיל אף שמפסיק ע"כ צ"ל דקדושת השם חמיר^{קסו} וכו' ע"ש.

ביו"ד סימן רע"ד סעיף א' [צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה. ומפסיק לכל הספר], ובט"ז ס"ק א' [בסמ"ג כתב שיאמר עוד וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם עד כאן, ונראה שכן נכון דשמא ישכח אחר כך לקדש השם במקומו]. ובסימן רע"ו סעיף ב' [אף על פי שאומר בתחלת הספר שכותבו לשם קדושת ספר תורה, בכל פעם שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים צריך לומר שכותב לשם קדושת השם ואם לא עשה כן פסול].

משמע אם אמר וכל האזכרות "לשם קדושת סת"ם" פסול^{קסו}, אף שיש לפרש וכו'^{קסח}. דאם כן כשיאמר על כלל הספר שכותב לשם קדושת סת"ם וכו' [היה צריך להפסיק גם בשביל האזכרות]. ואפילו הכי לא מהני. אף על פי שיש לחלק דכשאומר פעם אחת, יש לומר דנתכוין על הספר ועל השמות על קדושה אחת, אבל כשאומר על הספר בפני עצמו ועל האזכרות בפני עצמן, אף שאומר עליהם לשם קדושת ספר תורה על כרחך לקדושה מעולה מזה נתכוין, דאם לא כן למה לו למימר וכל האזכרות וכו'. מכל מקום [מסתבר ד] כיון שאמר בפירוש לשם קדושת סת"ם אין בהשמות רק קדושת ספר תורה. ולא עוד [אלא] דאפילו נימא דבמחשבה סגי עיין ב"י^{קסט} ובט"ז^{קע} וש"ך^{קעא} [שדנו אם צריך דווקא אמירה או מספיק לקדש במחשבה] היינו כששותק, אבל אם מה שמוציא מפיו סותר למחשבתו לא מהני, כמ"ש בסימן רל"ב סעיף י"ד בהג"ה ראשונה^{קעב} אע"ג דלגבי אנס הוא דברים שבלב דברים עיין יו"ד סימן ר"י בט"ז ס"ק ב' קעג.

^{קסד} כתב שם אלהים אחרים לשם קדושה, אינו פסול, דהוי כמקדיש בעלי מומין למזבח, דאינו קדושים

^{קסה} רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"א ה"ב.

^{קסו} בבני יונה המובא בלשכ"ה סי' י' ס"ק ה' כתב הסבר אחר, שהספר כולה חזא קדושה וחדא מעשה הוא שלא נגמר הספר עד תכליתו שלא נקרא ספר עד שלא נשלם, אבל האזכרות כל שם יש לו קדושה בפני עצמו.

^{קסז} דלכן צריך לקדש את האזכרות בנפרד ולא נתקדשו כאשר קידש את הספר תורה.

^{קסח} את דיבורו שהוא מקדש את האזכרות לשם קדושת ספר תורה היינו בקדושת השם הצריכה לקדושת הספר תורה.

^{קסט} ס"י רע"ו סעיף ב'.

^{קע} שם ס"ק א'.

^{קעא} שם ס"ק א'.

^{קעב} עמ"ש השו"ע שקיימא לן דברים שבלב אינם דברים, גבי אנס שרי. כתב בהגה ובלבד שלא יוציא בפיו דבר שהוא בפירוש נגד מה שבלבו.

^{קעג} דאנן בעינן פיו ולבו שוין.

עיינ טורי זהב יו"ד סימן רע"ו ס"ק א' שכתב בתחילת העבודקע, יש כאן חסרון, וכן כשמתחיל לכתוב ספר תורה יאמר ספר תורה זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה קע"ה.

עיינ שם בט"ז הנ"ל דהאמירה שיאמר בתחילה כולל גם קדושת השם לפי מה שהוא צריך בו שזהו ודאי מדין קדושת הספר. הרי זה כמו שכתבתי, כשאמר בתחילה שכותב לשם קדושת ספר תורה כולל שגם האזכרות יהיו לשמם וכו'. ואף שמסיק הט"ז דאפילו הכי בכל פעם שכותב אזכרה צריך לחשוב, אפשר אם חושב שכותב לשם קדושת ספר תורה מהני נמי. דעל כרחק יש בלשון הזה קדושת השם נמי וכו', וכמו שכתב הט"ז לפי מה שהוא צריך דאם לא כן, לא היה מהני אמירתו שיהא סגי אחר כך במחשבה. והא דכתב הט"ז אלא דבשעת כתיבת השם צריך עוד כונה וכו' והיינו לשם קדושת השם כמ"ש בטור, ולא סגי במה שיחשוב עוד הפעם לשם קדושת ספר תורה, משום דלכתחילה צריך לקדש השם בהדיא לשם קדושת השם. אבל דיעבד אם אמר, או חשב לדעת הט"ז, לשם קדושת ספר תורה נמי מהני, ע"ש עוד דברים בזה.

יו"ד סימן רע"ד סעיף ב' [וצריך שיקרא כל תיבה בפיו קודם שיכתבנה]. וצ"ע דהסופרים אין רוצים להזכיר השם ואומרים אלקינו, ואם כן אין מוציאים בפה קע"ו.

עיינ רמב"ם הל' ס"ת פרק א' הל' י"ב [ומותר לכתוב תפילין ומזוזה שלא מן הכתב שהכל גורסין פרשיות אלו, אבל ספר תורה אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב]. ובכסף משנה כתב, והטעם שלא יטעה בחסרות ויתרות עכ"ל. וכ"כ בל"י ע"ש. וכן מוכח מהגמרא [מנחות ל"ב: ואידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסין], דאם לא הוי הטעם משום טעות אלא טעם אחר וכו' להמשיך קדושת הבל הפה על האות עיינ א"ר קע"ו וכדומה מן הטעמים, אם כן מאי מהני דמגרס גריסין. ומאי משום שאמר ר' מאיר דמקיים ביה וכו' קע"ה, ע"ש עוד דברים בזה.

ומכל מה שכתבתי מנהגם של ישראל תורה היא, שכותבים ספרי תורה מתוך חומשים המוגהים של נייר, אף שאין בו קדושת ספר תורה, כיון דאין הטעם אלא משום טעות, סגי בכך. והיה ראוי לגזור בזה נמי שמה יכתוב מחומש לא מוגה קע"ט, נראה דכיון

קע"ה הט"ז דייק מלשון הרא"ש שאם אמר לשם קדושת ס"ת בתחלת העיבוד שוב אין צריך לקדש את האזכרות באמירה ומספיק מחשבה בלבד.

קע"ה נראה דר"ל שבלשון הט"ז נראה שמלבד האמירה בתחלת העיבוד צריך גם אמירה בתחלת הכתיבה. וזה לא נזכר להדיא בדברי הרא"ש.

קע"ה עיינ לשכ"ה סי' ד' ס"ק ו' מש"כ בנושא דומה. ועיי"ש שכתב שמכיון שהטעם הוא כדי שלא יטעה ובאותם מקומות שאי אפשר לקרות כיון דעיקר מילתא דרבנן הוא אין דנין אי אפשר מאפשר.

קע"ה מקור הדברים הוא מן ה"ב, "טעמו כתבו רש"י והתוספות וכן כתב הסמ"ג כדי שלא יטעה... כך הוא משמעות הפוסקים שכתבו לדין זה על פי התוספות ומביאין ב"י. אכן מדברי רבינו שכתב דין זה קודם שהשלים הדין הראשון לכתוב החילוק בין שגורות בפיו לאינן שגורות, משמע שבא להורות דאפילו בכותב מפי הכתב צריך שיקרא כל תיבה ותיבה קודם שיכתבנה. נראה דסבירא ליה דלאו משום שלא יטעה הוא, אלא דכך היא מצות כתיבת ס"ת תפילין ומזוזה שיהא קורא כל תיבה ותיבה ואח"כ כותב, כדי שתאזק קדושת הבל קריאת כל תיבה ותיבה היוצא מפי הקורא נמשכת על האותיות כשכותב אותן בקלף. והכי מסתברא, ודלא כמו שכתב בשלחן ערוך להקל שאין צריך שיקראנה כשמעתיק מתוך הספר." עכ"ל ה"ח. וכתב הא"ר שהשו"ע ולבוש והפוסקים לא ס"ל טעם זה אלא הטעם שמה יטעה, ומשמע דאם לא טעה כשר דיעבד בכל זה, וכן משמע בב"י ופוסקים ביו"ד סי' רע"ד סעיף ב'.

קע"ה כמובא בגמרא מגילה י"ח: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב מיתכי אמר רבי שמעון בן אלעזר מעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסאי ולא היה שם מגילה וכתבה מלבו וקראה אמר רבי אבהו שאני רבי מאיר דמקיים ביה ועפעפיך יישרו נגדך.

קע"ה לגזור שמה יטעה לכתוב על ידי הספר שאינו מוגה.

דזה עבירה לא גזרינן, דהא אסור לשהות ספר שאינו מוגה עיין רע"ט סעיף א' קפ דשלא כדן מחזיקים חומשין כאלה בביתם, ועיין ב"י ריש סימן רע"ט דכל הספרים אסור להשהותם אם יש בהם טעות, ל"ש קפא שיעשו עבירה. ואע"ג דעכשיו מחזיקים חומשים כאלה קפב, אפשר כיון דמתחלה לא גזרו שלא לכתוב מן החומש מטעם הנ"ל אף עכשיו דעוברים לא גזרינן ג"כ. ע"ש ראה לזה ממגן אברהם סימן קנ"ח ס"ק י"א קפב.

ולכאורה נראה מוכח במגילה דף י"ח: דבעינן דווקא שיכתוב מן הספר הכשר לקרות בו קפד ע"ש קצת דרך פלפול.

ונראה דאפילו הכי קפא אין לסתור מנהגם, דהא ר' מאיר כתב שנים, עיין ירושלמי קפב, [ויש להקשות מה הועיל לכתוב שנים] דילמא הראשונה שכתבה בעל פה יש בה טעות קפב. אלא וודאי דר' מאיר כתבה בע"פ והגיה אותה יפה, ואח"כ כתב ממנה השני, דכיון שהיא עכשיו מוגה יפה לא אכפת לן היכי נכתבה, אף שנכתבה בע"פ קפב, הכי נמי אם החומש מוגה יפה. וצ"ע.

או אפשר, כל שכותב מתוך הכתב נותן דעתו אם יש בו טעות יותר מאם כותב בעל פה, כמו שאומרים העולם אותיות מחכימות, כיון שהאותיות כתובין נותן דעתו

קפ ספר תורה שאינו מוגה, אסור להשהותו יותר משלשים יום. וכתב הרמ"א והוא הדין לשאר ספרים.

קפא לא שכ"ח?

קפב ואם כן עכשיו נגזור שלא לכתוב מתוך חומשים.

קפב בשו"ע איתא השוטה מים א"צ ליטול וכתב המ"א הטעם כיון דאינו נוגע במשקה לעולם וכתב דלפ"ז השוטה מים מנהר בידו צריך נט"י ולא ראינו נוהגין כן. וכתב המג"א שכיון ששוטה רגיל אינו נוגע במשקה לכן אף אם אירע שנטל המשקין בידו כגון ששאב בידיו מן הנהר ושתה ג"כ א"צ נטילה. וכמו"כ כאן כיון שבדר"כ אסור להשהות ספר שאינו מוגה, לא עשו גזרה מיוחדת על המשהים בביתם ספר שאינו מוגה.

קפד נראה כוונת המחבר כדלהלן. ז"ל הגמרא, היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו וכו' היכי דמי אי דקא מסדר פסוקא פסוקא וכתב לה כי כוון לבו מאי הוי על פה הוא אלא דכתב פסוקא פסוקא וקרי ליה ומי יצא והאמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה אלא דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב לה לימא מסייע ליה לרבה בר בר חנה דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב דלמא דאתרמי ליה אתרמויי. עי"ש.

והנה לפי ההו"א בגמרא דלא אמרינן דלמא דאתרמי ליה אתרמויי, משמע ליה להגמרא שהסופר הביא מגילה לכתוב ממנה מחמת דינו של ר' יוחנן שאסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב. ולכאורה עדיין קשה, למה הביא מגילה שלמה, הלא למאן דאמר שמצוות קריאתה היא מאיש יהודי מייירי המשנה שהוא כותב אחר איש יהודי, ולמה יכתוב אותו מתוך מגילה הכתובה כולה. אע"כ שצריך מגילה כשרה להעתיק ממנה.

שוב ראיתי בהגהות חתם סופר על הקס"ס סי' ד' סעיף ו' שכתב ז"ל דמעיקר הדין צריך לכתוב מתוך ס"ת כשר ממש כדמשמע בש"ס דמנחא מגילה קמיה וקרי ליה, משמע מגילה כשרה ממש. עכ"ל. אולי זוהי כוונת המחבר.

ועי"ש בח"ס שכתב לבאר למה מותר גם שלא מתוך ספר כשר, משום דמסקינן בגמרא לר' מאיר דכל התורה מיושרים לפנינו מותר לכתוב בע"פ בשעת הדחק, לכן אם יש לפנינו חומש מוגה אף דלא הוי ספר כשר מכל מקום עי"ז הוי מיושרים לפנינו כמו לר' מאיר ומותר לעשות כן בשעת הדחק, וזה דוחק להניח ס"ת כשר לכתוב מתוכו. עי"ש.

קפב אע"פ שמוכח שצריך לכתוב מתוך ספר כשר.

קפב הר"ן במס' מגילה כתב ז"ל "מוכח בירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק דגרסינן התם בפרק הקורא את המגילה עומד ויושב א"ר זעירא בשם רבי חננאל אפילו רגיל בתורה כעזרא לא יאה הוגה מפיו וכותב וקורא כמה שכתב שנאמר מפיו יקרא אלי ואני כתוב והא תניא מעשה בר"מ שהיה כותב באסיא ולא היה שם מגילה כתובה עברית וכתבה מפיו וקראה אין למדין משעת הדחק וי"א שתיים כתב כתב את הראשונה מתוך פה ואת השנייה מתוך הראשונה ונגזר את הראשונה וקרא בשניה"

קפב הלשון לא מדויק כ"כ. הראיה היא מכך שאע"פ שמגילה הראשונה פסולה, שהלא נכתבה שלא מן הכתב ולפי תירוץ זה אם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו, אם כן היאך ניתן להשתמש בה לכתוב מגילה כשרה מתוכה.

קפב ופסולה היא.

להחכים ולהתבונן בדברים אחרים^{קפס} אבל כשאנן כתובים צריך ליתן דעתו על האותיות ותיבות גופא^{קצ} וכו' וצ"ע.

וכן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה כתב באליה רבה^{קצא} דהטעם שלא יטעה בחסרות ויתרות, וכולם נוהגים היתר לקרות מתוך חומשים וסדורים ועו"א הנדפסים. עיין מגן אברהם סימן רפ"ד ד"ה כתב הלבוש שמברכים על שיר השירים וקהלת הנדפסים, ואותן הפרשיות השגורות מותר לאומרם על פה^{קצב} וכו', והכל מטעם כיון שאין האיסור אלא משום טעות כל שנדפסים או שגורים מותרים. ועל כרחך צריך לומר כן דהטעם משום טעות דאם לא כן אמאי בשגורים מותר. ושני הדומים אחד הם, הא דאין כותבין אלא מתוך הכתב והא דדברים שבכתב אי אתה רשאי וכו' כיון שבשניהם שגורות מותרות, על כרחך טעם אחד לשניהם ודיניהם שוה, כמו דזה מותר מתוך הנדפסים גם זה מותר. וע"ש עוד דברים רבים בזה.

ובאות ט' כתב אהא [דגמרא מגילה יח: הנ"ל] דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב לה. מכאן מוכח דאפילו כותב מן הכתב צריך לקרות מקודם, דלא כמו שכתב במגן אברהם סימן תרצ"א ס"ק ד'^{קצג}, דאם לא כן למאי קראה אם לא לצאת ידי חובתו^{קצד} ע"ש עוד דברים בזה.

אות אחת כגון "ויהי" ורוצה לכתוב הו' קודם ראותו בכתב ואח"כ יראה, ואע"ג דבאותו אות כולם גריסין. וכן יש הרבה תיבות דכולם גריסין כמו פרשת תפילין, צ"ע אם מותר לכותבם שלא מן הכתב, עש"ך סימן רע"ד ס"ק ג'^{קצה} דמספקא להו, ולא פשוטה מאות אחת דכולהו גריסין^{קצי}, ע"ש.

ע"ש בגמרא שעת הדחק שאני. מדלא משני לעיל דמקשה על ר' יוחנן, שעת הדחק שאני, מוכח דתירתי בעינן מיושרים אצלו ושעת הדחק. ועש"ך סימן רע"ד ס"ק ג'^{קצי} דבשעת הדחק קוראים בו ולא הזכיר מיושרים אצלו^{קצח}. והר"ר מנוח דמתיר דיעבד אפילו שלא בשעת הדחק זהו אם כבר נכתב לקרות בו, אבל לכתחילה לכתוב צריך תרתיקצט^{קצט} וצ"ע.

^{קפס} אם יש שם טעות.

^{קצ} לכן גם אם הספר שכותב ממנו אינו כשר לקריאה מכל מקום נחשב כותב מתוך הכתב.

^{קצא} או"ח סי' מ"ט.

^{קצב} שו"ע או"ח סי' מ"ט סעיף א'.

^{קצג} דרמ"א כתב גם צריך לכתבה מן הכתב ולהוציא כל תיבה מפיו קודם שיכתבה, כמו בספר תורה. ועל זה מקשה המגן אברהם ז"ל "צ"ע דבסי' ל"ב סעיף ל"א כ' דדוקא אם כותב ע"פ צריך להוציא מפיו, ומגיל' אסור לכתוב ע"פ וגם הסוד וסמ"ג לא כתבו שצריך להוציא מפיו אלא גבי תפילין וא"כ קשה על הרב"י שכתבו גם בהלכות ס"ת דהא בס"ת צריך שיכתוב מתוך הכתב ואם כן א"צ להוציא כל תיבה מפיו"

^{קצד} או"ח שהוציא בפיו לפי שהיה כותבה, וע"ז קמ"ל שאם כיון לבו יצא.

ואין לדחות דשמא אע"פ שאינו צריך להוציא מפיו מכל מקום איתרמי ליה שהוציא בפיו. דהראיה היא מההו"א שעוד לא ידענו שאפשר לאוקים דאתרמי אתרמוי.

^{קצה} ז"ל וצ"ע אי אותן פרשיות שבתפילין יכול לכתוב בספר תורה שלא מן הכתב כיון דגריסין ע"כ עכ"ל ב"י ומביא ד"מ

^{קצי} או"ח ה"נ בענינים אחרים שגריסין לא ברור להקל.

^{קצי} ז"ל וכתב הר"ן בפ"ב דמגילה דמוכח בירושלמי דאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק והר"ר מנוח כתב דוקא לכתחילה אבל אם עבר וכתב שלא מן הכתב לא פסל

^{קצי} וי"ל כי הש"ך הביא את דברי הר"ן המבוססים עמ"ש הירושלמי, ושם לפי חד תירוצא מותר בשעת הדחק גם אם אינם מיושרים אצלו.

^{קצי} שעת הדחק ומיושרים, כדמשמע בגמרא, כנ"ל.

גם על הירושלמי שכתב שתיים א' גזז וכו' וא' קרא, הא כשכתב בע"פ לכולי עלמא צריך לקרות מקודם כמ"ש במגן אברהם סימן תרצ"א, והיכי קרא בע"פ. וי"ל דדווקא כשלומד או מתפלל, אבל אם אינו מתכוין ללימוד אלא שיהא מותר לכתוב אין קפידא.

ועיין סימן של"ד במגן אברהם ס"ק י"ז בשם תשובת רמ"א דהראשונים המציאו כתב משיט"א לכתוב בו דברים שבע"פ, דאפשר דווקא בכתב אשורית לא נתנו לכתוב [שהתורה שבכתב נכתב בה, אבל בשאר כתבים אין לחוש] וכו'. אם כן הוא הדין על דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה נמי צריך לקרות מכתב אשורית, דשאר כתבים לא מקרי כתב, וצ"ע. וע"ש מ"ש דצ"ג לתשובת רמ"א מ"ש בתמורה דף י"ד ע"ב ע"ש.

ומתוך דברי המגן אברהם ולבוש ואליה רבה בסימן רפ"ד, הנך רואה שלא יפה עושים שיודעים לקרות הפטורות דרשו? בעל פה, מברכים כל הברכות וקוראים כל ההפטורה בעל פה, ונחשב להם לחכמה גדולה. ואין זה אלא שטות גדול.

חזקא דדברים שבכתב וכו' ודווקא מה ששגור בפי כל כמ"ש במגן אברהם סימן מ"ט. גם הפטרה מקרי להוציא רבים ידי חובתם עיין סימן רפ"ד סעיף ה' ובמג"א ס"ק ה"י. ועוד רעה שמברכים כמה ברכות לבטלה דלא נתקנו הברכות כלל על בע"פ. גם מבטלים מצות הפטרה שתקנו חז"ל מכל הצבור רק אם כל הציבור אומרים ההפטורה בפני עצמם מהסידור אז מקיימים מצות ההפטורה דהוי כמו קראו מי שאינו יודע להפטיר דמפטיר אחר כמ"ש סעיף ד' בהג"ה וברכות אין מעכבות כל כך.

ולרבינו מנוח שכתב דדיעבד כשר אם כתב שלא מן הכתב אפילו שלא בשעת הדחק, צ"ע דברי הירושלמיה ע"ש דבריו.

וע"ש מ"ש ביומא דף ל"ז ע"ב בתוד"ה בסירוגין ע"ש מ"ש אא"ז ע"ז. ופסק [י] תוס' שם. ומוכח מדברי התוס' הלז מותר לכתוב ספר תורה מן החומש, ע"ש בדרך פלפול באורך קצת.

⁹ סימן ל"ד.

¹⁰ אולי הכוונה דאיתא שם אמרי דלמא מילתא חדתא שאני דהא רבי יוחנן ור"ל מעיניי בסיפרא דאגדתא בשבתא ודרשי הכי עת לעשות לה' הפרו תורתך אמרי מוטב תיעקר תורה ואל תשתכח תורה מישראל. ולדברי הרמ"א למה להוא לעבור על הדין כדי שלא תשתכח תורה, הו"ל לכתוב שלא בכתב אשורית.

¹¹ ס"ק א' אבל אם לא שגור בפי הכל אף על גב ששגור בפיו אסור.

¹² וכתב המגן אברהם שם ז"ל וב"ח פסק כמ"ש הטור דלהוציא אחרים לא יאמר על פה.

¹³ ז"ל ובכתבי האר"י כתב אין די בשמיעת ההפטרות אלא צריך לקרות מתוך הספר והברכות ישמע מהקורא עד כאן וצ"ל דבגמ' מיירי שלא יקראו שנים בקול רם מפני שמי שאינו בקי לא יוכל לשמוע וגם הבקי צ"ל בנחת. עכ"ל. משמע שעכ"פ הקורא מוציא את שאינו בקי.

¹⁴ שהקשה איך יכלו לקרות מתוך המגילה שכתב ר"מ בע"פ, ותיצרו או שכתב שנים והראשון גזז, או ששעת הדחק שאני. נמצא שלפי תירוצי אחד פסול בדיעבד, ולפי תירוצי האחר מותר רק בשעת הדחק.

¹⁵ דאיתא שם במשנה שהילני המלכה עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה ומקשה בגמרא שמעת מינה כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה אמר ריש לקיש משום רבי ינאי באל"ף ב"ת וכו' מיתבי כשהוא כותב רואה וכותב מה שכתוב בטבלא ומה כתוב בטבלא אם שכב איש אתך ואם לא שכב אם שטית אם לא שטית התם בסירוגין. דהיינו שלא היה כתוב כולו אלא ראשי פסוקים ואח"כ בראשי תיבות. וכתבו שם התוספות ז"ל הא דאמר בפרק שני דמגילה אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב כיון דכתיבי ראשי תיבות וראשי פסוקים ועוד שהיא פרשה קטנה שרי כדשרינן התם תפילין ומזוזות משום דמיגרס גריסין.

¹⁶ ז"ל הפסקי תוספות שם אות כ"ה "אין לכתוב שלא מן הכתב אלא ראשי תיבות או ראשי פסוקים או דמגריס גריסין." [כמדומה שבעל הפסקי תוספות לא הבין את דברי התוספות כאן, ושמא נפלה ט"ס בדבריו.]

עוד שם לכאורה לפמ"ש לעיל דלא אסור לכתוב שלא מן הכתב אלא לקרות אבל [ללמוד] מותר אם כן אמאי פרשת סוטה צריך לכתוב מן הכתב, הא או תמחק או תגנוז. וע"ש שמיישב, ש[הטעם הוא כדי ש]לא יטעה בחסירות ויתרות.

עוד ראייה לזה ממה שמבואר באו"ח סימן תקמ"ה [סעיף ב' ואם אין להם ספר תורה כלל, אם אפשר לכתבו כולה בחול המועד ע"י סופרים הרבה, יכתבוהו, דצורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור במועד]. וקשה, הא אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב והם אין להם ספר תורה מאין יכתבו, אלא ודאי מתוך החומש. ואח"כ דחי דשמא שעת הדחק שאניי". ע"ש באורך קצת שיכולים לשאול ספר תורה"ט ומכל מקום מדלא הזכירו זה משמע דאין קפידא וצ"ע.

ולכאורה נראה לומר דלדידן דאין קוראים בספר תורה תיכף אחר הכתיבה"י, ואיסור גמור הוא, דבוודאי מוחזק בטעות הוא קודם ההגה, מותר לכתוב אפילו שלא מן הכתב, כיון דהטעם הוא שלא יטעה אין זה תלוי בסופר אלא במגיה"א ע"ש.

אלא דלכאורה גם בימיהם ה' מגיהים כמ"ש בפ' היה קורא "בקורא להגיה", גם במגילה וכו' ואפילו הכי אסרו לכתוב שלא מן הכתב, והטעם דכל מה שאנו יכולים לעשות שלא יהא טעות בספר תורה עושים, ע"ש עוד בזה.

וע"ש עוד, לכאורה בטור משמע קצת מלשונו דצריך ספר כשר לכתוב מתוכו"י, ומכל מקום נראה וכו' ליכא שום פוסק וכו' שמע מינה דלא צריך.

יו"ד סימן ער"ה

פתוחה שעשה סתומה, שכתב וידבר בסוף שיטה והשם בתחילת שיטה, אין לכתוב וידבר בתחילת הגליון אצל השם דיהיה כל תיבה חוץ לשיטה"י.

סופר אחד עשה בספר תורה שסיימה הפרשה בשם וגם הפרשה שניה התחילה "וויאמר ה'", ולא הניח חלק כלל וכלל, וחתך השם עם כמה תיבות, ודבק קלף ועשה חלק כדי פרשה, ואח"כ חתך השם לבדו ודבקו במקומו הראוי לו.

^{י"ח} לפי"ד ר"ן הנ"ל בשעת הדחק כשר שלא מתוך הכתב, א"כ דילמא בהכי מיירי סעיף זה.

^{י"ט} לכאורה ר"ל שאפשר יכולים לשאול ס"ת על זמן קצר לכתוב ולהשלים את הס"ת.

^{י"ז} שמקודם נותנים את הס"ת למגיה שיגיה אותו.

^{י"א} והמגיה יגיה מתוך הכתב.

^{י"ב} נראה דר"ל כי הרמב"ם פ"א הל' י"ב כתב ספר תורה אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב, אבל הטור – ובעקבותיו

השו"ע – שינה את הלשון וכתב בסימן רעד "צריך שיהיה לפניו ספר אחר שיעתיק ממנו", משמע ספר אחר דכוותיה,

דהיינו ס"ת שלם.

^{י"ג} כמ"ש בס' רע"ג סעיף ג' ד'.

נראה דלא טוב עשה, דהא כל מקום אנו יכולים לעשות כן, ואמאי כתבו כל הפוסקים גבי קלקול הפרשיות כי אין לו לחתוך השם ע"ש ברמ"א י"ד.

ואף שכתב הט"ז סימן רע"ו ס"ק ז' דנוהגין לקדור השם, אפשר דהיינו דווקא שנכתב בטעות או שאחד מיותר, אבל לא בשם שאין בו ריעותא כלל, ע"ש עוד הרבה דברים בזה. וע"ש עוד מ"ש בל"י דמשמע קצת דאפילו באין בו ריעותא דשרי, ומש"ש בבל"י ראייה מדברי הרא"ש, ליתא ע"ש.

ב[תחלת] פרשת ויחי יש שעושים ריווח כמו ב' אותיות, וטעות היא, אלא אין צריך ריווח אלא כמו אות אחת כמו שאר בין תיבה לתיבה, וכ"כ במזרחי ריש פ' ויחירו וכ"כ בשפתי חכמים י"ט, ע"ש עוד דברי טעם בזה.

ואם היה כך מקובל להניח ב' אותיות הוי ליה להרמב"ם י"י והפוסקים לכתוב זה, וכ"כ בס' לחם הפנים י"ח, ע"ש.

ובענין פ' ויצא עיין בהגהות מיימוניות הלכות ס"ת פ"ח אות ג' שכתב יש נקדנין שעושין פ' ויצא כמו פ' ויחי, והביא ראיות דפסול וכו' ע"ש.

בספר תורה אחד היה חסר בפ' [שהיה כתוב] "ותשבו בקדש ימים רבים ויאמר ה' אלי" י"ט. וציוותי למחוק מן בקולכם עד ויאמר ט' תיבות, ולכתוב במקומם כתיבה דקה עד השם השני י"ד "כאשר דבר ה' אלי", וירויח גם מקום הסתימה י"א. ואח"כ למחוק מן "לאמר" ולמטה כמו שירצה, דאין שם שם תקף, ולכתוב מן ונסב כסדר ולעשות שם סתומה, כי להגיה כל התיבות החסרות בין אלו הב' שמות אפס מקום כלל.

ואע"ג דהשם שנכתב לענין אחר, לתחלת פרשה "ויאמר ה' אלי" יהיה עכשיו לענין אחר "כאשר דבר ה'", נראה דאין זה קפידא י"ב, דהא אמרו חז"ל במנחות דף ל"ב ספר תורה שבלה וכו' אין עושין מהן מזוזה, לפי שאין מורידים הא מורידים עושין. אף

י"ד לגבי תיקון פרשה פתוחה שעשאה סתומה בסימן רע"ה סעיף א'. וכן נהגו הסופרים לתקנו, אם אפשר לו למחוק שלא יפגע בשם, כי אין לו לחתוך השם ולעשות נקבים ביריעה.

י"ט ז"ל "אינו רוצה לומר למה היא פסקא סתומה ולא פתוחה, שהרי אין כאן לא פתוחה ולא סתומה. ועוד, אם היתה כאן פסקא, ושאלו עליה למה אינה פתוחה כשאר כל הפסקות שבתחלת הפרשה, מדוע לא שאלו על הפסקא הסתומה שבתחלת פרשת ויצא יעקב למה היא סתומה, אלא הכי פירושא, למה פרשה זו סתומה - בלתי שום ריוח כלל" עכ"ל. המחבר מדייק מן הלשון "בלתי שום ריוח כלל" שגם ריווח שתי אותיות אין שם.

י"ט ז"ל "דרך פרשה סתומה שיעורה ריוח ט' אותיות, והכא כולה סתומה ואין בה ריוח כלל".

י"י הרמב"ם פ"ח ה"ד מונה את כל הפרשיות פתוחות וסתומות שבתורה ולא כתב שכאן יש פרשה ייחודית שיש לפניה ריווח של שתי אותיות.

י"ח לה"ר משה יקותיאל קופמאן הכהן ז"ל חתן בעל המגן אברהם ז"ל, יו"ד סי' רע"ה.

י"ט לשון הפוסקים היא: ותשבו ותבכו לפני ה' ולא שמע ה' בקלכם ולא האזין אליכם, ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם, ונפן ונסע המדברה דרך ים סוף כאשר דבר ה' אלי ונסב את הר שעיר ימים רבים «ריוח פרשה סתומה» ויאמר ה' אלי לאמר, רב לכם סב את ההר הזה וגו'. ומחמת הדומות השמיט הסופר מן "ימים רבים" הראשון עד השני והמשיך "ויאמר ה' אלי" וגו'.

י"ב היינו השם השני אחר "ולא שמע ה' בקלכם". שרק עד אותו השם אפשר למחוק.

י"א היינו שיוכל לכתוב גם בתוך הרווח של ט' אותיות שיש אחר "ימים רבים" שיהו סוף פרשה.

י"ב בפתחי תשובה סימן רע"ה ס"ק ג' כתב ז"ל כתב בס' בני יונה דנהגו הסופרים בעת תיקון טעות אם אפשר שיוקח השם הנכתב למעלה בפסוק הקודם להנכתב אח"כ עושין כן וצ"ע בזה אם הוא כשר עכ"ל וכמדומה שראיתי בכתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל זצ"ל שמצדד להכשיר בזה.

דבודאי הפרשה והשמות שנכתבו לשם ספר תורה אין ענינם כלל למזוזה, ואפילו הכי עושים, כל שכן עכשיו בספר תורה גופא וכו'. אף דשם הענין אחד, אלא דהקדושות משונות, וכאן אין הענינים דומים והקדושה אחת, נראה דאין לחלקיג. וע"ש עוד בזה"ר.

במס' סופרים פ"ה הל' י' אלו שמות הנחלקים בית אל, [בית און, באר שבע, צפנת פענח, פוטי פרע, בן אוני, ידיד יה, הללו יה], וחרה אף, וחרה אפי, ר' יוסי אומר אין נחלקים.

לפי זה צריך לכתוב וחרה אף וכן בית אל וכו' וחרה אפי בשיטה אחת^{יג}. אע"ג דהלכה כת"ק, מכל מקום אפשר דת"ק גופיה אין מתיר ליחלק אלא בשיטה אחת. ועוד דקא חשיב התם פוטיפרע וכו' והנהו הוו כמו כדרלעומר דאינו נחלק בב' שיטות^{יד}, וקחשיב אינהו בהדיהו דשום הם. אע"ג דקחשיב הללויה ידידיה ובפסחים [קי"ז]. משמע דלמ"ד ב' תיבות אפילו בב' שיטות^{יד} וע"ש באורך קצת בהא דמס' סופרים, וע"ש דרך פלפול קצת.

וכתב, לולי דמסתפינא הייתי אומר דכוונת המס' סופרים בפרט בתיבות וחרה אף לא על הכתיבה אלא הקריאה^{יח}, ע"ש באורך קצת, וכ' וזה נכון מאוד ע"ש. וע"ש מה שמתמיה על הרע"ב בפי' המשנה קרא ולא דקדק באותיותיה ע"ש^{יט}.

"מר דרור"ל י"א שאסור לכתוב בב' שיטות. ונראה דטעות^{לא} הוא דהא התרגום שלו מירא דכיא, ובת"י מרי בחיר, והוי כמו "קנמן בשם" משום שיש קנמון שאינו בשם. ועיין ברשב"ם^{לב} ובמכלל יופי^{לג}. וברמב"ן האריך לפרש מלת דרור שתהא רועה ביערות^{לד}. ע"ש עוד דברים בזה.

^{יג} גדולה מזו עיין פמ"ג או"ח סימן ל"ב מש"ז ס"כ כ' שאפילו אם כתב תיבה שאינה שייכת כלל לתפילין ובה וי"ו בסופה, יכול למחוק את מה שלא שייך ולהשאיר ממנה את הוי"ו שצריך לכתוב עכשיו ואין חסרון של שלא לשמה. ועיין לשכ"ה סימן ט' ס"ק י"ג שהמלאכ"ח חולק עליו שאין זה לשמה, אבל הלשכ"ה הכריע כפמ"ג. וביאור הלכה סימן ל"ב סעיף כ"ג השאיר את דברי הפמ"ג בצ"ע. אבל נידון דידן עדיף טפי, כי כאן זה נכתב לשם קדושת השם ולשם קדושת ס"ת.

^{יד} הפתחי תשובה סימן רע"ה ס"ק ג' התכוון ככה"ל לקטע זה.

^{יח} ואכן כ"ה במסורה, עיין מנ"ש דברים ז' ד', וי"א י"ז.

^{יט} כמ"ש בגמרא חולין סה. אלא מעתה את כדר לעומר וכו', אמרי התם בשתי תיבות פסיק להו בשני שיטין לא פסיק להו.

^כ וכ"ה במסורה, עיין מנ"ש בראשית י"ד, א'.

^{כא} בגמרא פסחים שם איתא "תא שמע דאמר רב חזינא תילי דבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא". ופירש

רש"י בשני שיטין.

^{כב} נר' דר"ל שיקפיד לחלק את שתי התיבות בקריאתן.

^{כג} הרע"ב כתב ולא דקדק באותיותיה, להוציאן בשפתיו יפה, בב' תיבות שהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה הראשונה נגמרת, כגון על לבבך, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, אם אינו נותן ריוח ביניהם להפרידם נמצא קורא אותם שתי אותיות כאות אחת. אבל עיי"ש בתר"י שכתב ז"ל "אין זה הדקדוק שיתן ריוח בין הדבקים שזה דבר אחר הוא שהוסיף רבא ואמר אחר כך אבל הדקדוק שהזכירו במשנה הוא שלא ירפה הדגש ולא ידגוש הרפה ויזהר בקריאת האותיות שלא תבלע אות אחת בחברתה שלא יאמר וחרף במקום וחרה אף".

^{כד} שמות ל' כ"ג.

^{כה} דלפי כל הפירושים אין "מר דרור" שם דבר בן שתי תיבות, אלא השם הוא מר, ודרור הוא תואר.

^{כה} דרור - חשוב. וכן מור עובר, חשוב בכל סוחרי מדינות

^{כז} אמשטרדם תמ"ד. דרור - שהוא חפשי מן הזיוף. וכ"כ הרמב"ן בשם מפרשים.

^{כז} שהבמה היא חפשית.

ובבעל צפון, ובעל פעור, בית פעור, נראה דשם דבר הוא וצריך לכתבו בחד שיטה, כמו שכתבתי במקום אחר בבית אל, ע"ש עוד בזה.

במס' סופרים^{לה} וי"ו דגחון צ"ל זקוף שהוא חצי אותיות בתורה. דרש דרש חצי תיבות של תורה דרש בסוף שיטה דרש בראש שיטה^{לו}.

ספר תורה שלא היה כתוב בה אצל ויהי בנסוע שום נ' הפוכה, אלא כשאר פרשיות שבתורה.

עיינ תשובת מהרש"ל^{לו} דכשר. דמה שאיתא במס' שבת דף קט"ו עשה לה סימניות מלמעלה ומלמטה, ר"ל פרשה לפניה ולאחריה, כי מן הדין לא היה ליה להפסיק שהרי לעיל מינה כתוב וארון ברית ה' נוסע לפניו, אלא להראות סימן לרשב"ג כטעמיה ולרבי כטעמיה, וטעו התלמידים וסברו שהסימנים הם כנונין, אבל הרמב"ם ושום מחבר לא הזכירו וכו', עכ"ל.

מה שכתב [מהרש"ל] שהסימן פרשה, תינח למעלה שלא היה ראוי להיות פרשה^{לח} אבל למטה בוודאי ראוי להיות שם פרשה וכו', ע"ש שהקשה עוד כמה קושיות ע"ז. וכתב ועוד תינח לרבי^{לט} אבל לרשב"ג דאמר אין זה מקומה עיין רש"י^{רמ}, אם כן מה חידוש הוא שיש כאן פרשה כיון דלא שייך כלל לענין שלמעלה.

וע"ש מה שהקשה על הא דאמרו שאין כאן מקומה, אדרבה עיקר מקומה כאן. גם דברי רש"י צ"ע, ע"ש.

ובאמת בלא דברי רש"י הייתי אומר הפרשה שייכא גם כאן כמ"ש מהרש"ל, ומה שאמר [רשב"ג] שאין זה מקומה, ע"ש מ"ש בזה. גם במ"ש רבי לא מן השם הוא זה ע"ש מה שהאריך בדברי מהרש"ל וקושיות בביאור הגמרא להפסיק בין פורעניות ע"ש.

וכתב עוד ואם נמצא ספר תורה שלא היה בה שום שינוי לא הנונין^{רמא} ולא הנונין בין ויהי בנסוע הארון, נראה דכשרה וכו' ושום אחד מהפוסקים לא הזכירו, ש"מ דסבירא להו דאין זה אלא מתקון סופרים, דמאי שנא מהנקודות דאם לא נקוד כשרה כמ"ש בסימן רע"ה סעיף ו' בהגה [וכל אלו הדברים למצוה, ואם שינה לא פסל] וחשיב שם הנקודות.

^{לה} פ"ט ה"ב.

^{לו} הלכות אלו שנהגו בהן על פי המסורה וע"פ מס' סופרים לא הובאו על ידי הרמב"ם ולא בטוש"ע, כמו שאר דקדוקי סופרים שלא העתיקו.

^{לז} סי' ע"ג.

^{לה} שפרשה שלפניה מדברת מענין המסעות. עיין להלן.

^{לט} דחולק על הת"ק שאמר שטעם הסימניות הוא לומר שאין זה מקומה. ואמר רבי לא מן השם הוא זה אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו. ופירש רש"י דמקומה הוא דפרשה זו בתחלת מסע שנסעו מהר סיני איירי, כדכתיב לעיל מינה ויהי בחדש השני בשנה השנית בעשרים לחדש נעלה הענן וגו'. לפי זה מובן מש"כ מהרש"ל שבעצם לא שייך כאן הפסק פרשה.

^{רמ} ז"ל שאינה ראויה לכאן, דלאו בהליכות מסעות משתעי לעיל מינה, אלא בדגלים היתה ראויה ליכתב, בפרשת במדבר סיני. ^{רמא} נונין מהופכין כשיטה האחרת שהובאה שם בתשובת מהרש"ל.

ע"ש מ"ש בדעת הזהר מה היא רמב"ם. וכ' אף שמהפוסקים לכאורה אין ראייה שבימיהם לא נתגלה עדיין ס' הזוה"ק, מכל מקום הב"י והרמ"א ושאר אחרונים לא זכר שום אחד מהם.

וע"ש שכתב דצריך להתיישב להט"ז רמב"ם שכתב דעזרא עשה הנקודות מחמת ספק, אם כן היכי שייכי הדרשות דדרשין מהנקודות רמב"ם.

וע"ש מ"ש מקו"א של לחם הפנים בשם [תשובת רדב"ז רמב"ם] דאין להגיה שום ספר תורה ע"פ מדרש ולא ע"פ המסורה ולא ע"פ מדרשי רשב"י כשאין להם זכר ואסמכתא בתלמוד. ע"ש ק' על מס' סופרים בזה ובמ"ש בס' צדה לדרך.

בקדושין דף ס"ו ע"ב [בעל מום דעבודתו פסולה מנלן אמר רב יהודה אמר שמואל דאמר קרא לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום כשהוא שלם ולא כשהוא חסר והא שלום כתיב אמר רב נחמן] וי"ו דשלום קטיעה היא. משמע שהוא קצר רמב"ם או שנפסק באמצע רמב"ם דאינו וי"ו גמור, והוי כאלו אינו, וקרינן שלם בזמן שהוא שלם.

ושמעתי שעושים כן שכל וי"ו הוא חד בסופו ובו י"ו של שלום יעשה עב למטה בסוף הוי"ו ובוזה נראה כאלו נקטע רמב"ם, ע"ש שהשיג ע"ז מכמה טעמים, ע"ש דאין זה קטוע.

ובערוך רמב"ם כתב על הא דסוטה דף ל"ה. ראש קטיעה ימלל, משום דיהושע אות ראשון משמו הוא יו"ד שהוא קצר. ועיין בחידושי אגדות מהרש"א שהביאו. אם כן גם כאן הפירוש שהו"ו קצר הוא, כמ"ש במסורה על ו' דשלום ו' זעירא". וע"ש בחידושי אגדות מהרש"א בקדושין שם י. לכן היה ראוי לעשות וי"ו דשלום זעירא.

ומכל מקום מקובל הוא ביד הסופרים להפסיקו באמצע. ונכון לעשות הו' שקודם ההפסק ו' זעירא, שאפילו בלא ההצטרפות מה שתחת ההפסק יהיה ו' זעירא, ואח"כ אין קפידא במה שמוסיפין תחת ההפסק, ע"ש דבזה יוצאין הכליאה.

רמב"ם עיין בזה בתשובת מהרש"ל הנו'.

רמב"ם סי' רע"ד ס"ק ז' הביא את דברי חז"ל המובא בפסקי תוספות מס' מנחות "כשכתב עזרא התורה עשה נקודות ואמר אם יאמר משה למה נקדת יאמר הלא לא מחקתי".

רמב"ם שדרשו חז"ל על פי הנקודות, ראה למשל במשנה פסחים פרק ט' דף צ"ג: "אמר ר' יוסי לפיכך נקוד על ה' לומר לא מפני שהיא רחוקה ודאי וכו'", הלא לא הושמו הנקודות אלא מחמת ספקו של עזרא ולא מחמת הדרשה.

רמב"ם ח"ד סי' ק"א.

רמב"ם כמ"ש ברבינו בחיי פ' פינחס.

רמב"ם כ"כ הריטב"א שם ז"ל "וא"ו דשלום קטיעה היא. נראה פירושו שכרות בינתים, דאי לא הוה ליה למימר זעירא היא" עיין באור תורה פ' פינחס שמביא את השיטות השונות איך לעשות את הוי"ו קטועה.

רמב"ם כן הוא במנחת שי פ' פינחס בשם ר' אליהו הבחור בס' מסורת המסורת.

רמב"ם ערך רש, והובא במסורת הש"ס.

ר"י וי"ו דשלום קטיעה וכו'. דה"ל הוי"ו קטיעה כיו"ד וקרינן שלים שהוא תרגומו של תמים היפך בעל מום. משמע שגם הוא ס"ל שהו"ו היא קצרה.

רמב"ם וכן כתב רבי עקיבא איגר ז"ל בתשובת מהדורה קמא סי' ע"ה.

אם חסר תיבה^{יב}, יש לתלותה למעלה מראש השיטה השנייה^{יג} ולמעלה מתיבה ראשונה ולא למעלה מתיבה האחרונה שבסוף שיטה ראשונה.

וכן בכל תליה יותר יש לתלות על התיבה השניה ולא על התיבה ראשונה, שכן הוא דרך קריאתו יותר כמו שכתבו בתוספות מס' סוכה [ה.]. גבי ציץ, קודש למד למטה וה' למעלה דלא היה למעלה ממש דאין זה דרך קריאתו^{יד}, ע"ש.

[יו"ד סימן רע"ו סעיף ב' אף על פי שאומר בתחלת הספר שכותבו לשם קדושת ספר תורה, בכל פעם שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים צריך לומר שכותב לשם קדושת השם. ואם לא עשה כן, פסול. וכתב ה"ט"ז ס"ק א' ומו"ח ז"ל וכו'^{יז}, ע"ש מה שכתב הרבה על ה"ט"ז. ובש"ך ס"ק א' כתב הואיל והוציא בתחילת הכתיבה ע"ש^{יח}.

וצ"ע אם כתב אחר השם ולא הוציא בשפתיו אם מהני כיון שאחר שהוציא בשפתיו^{יט}.

במגן אברהם סימן ל"ג ס"ק ז' כתב דאם חזר ישראל והשחירן לשמן כשר דטעמייהו דרבנן משום דמחזי כמנומר. ולפי"ז אם כתב פרשה אחת במזוזה או בתפילין וכתב שם אחד ולא קידש, ורוצה להעביר קולמס על כל הפרשה מותר וצ"ע^כ.

ביו"ד סימן רע"ו סעיף ט' [אסור למחוק אפילו אות אחת משבעה שמות שאינם נמחקים... ואלו השבעה שמות, שם ההויה ושם אדנות ואל אלוה אלהים שדי

^{יב} לכאורה הכוונה כאשר החסיר תיבה בסוף שורה והתחיל את שורה שלאחריה [כי זה שכיח יותר שיחסיר תיבה ולא יבחין כאשר מתחיל שורה חדשה]. שיתלה את התיבה בראש שורה השנית ולא בסוף שורה הראשונה.

^{יג} משמע מלשון זה שאין תולין למעלה מן שיטה העליונה. ואכן כן נוטה הלשון "בין השיטין". אבל לע"ע לא מצאתי מי שכתב כן. ונראה שיש כאן איזו ט"ס. גם מש"כ אח"ז לא מובן.

^{יד} ד"ה קדש למ"ד מלמטה, יש מפרשים למטה ממש זה למעלה מזה ולא מיסתבר דאין זה כדרך קריאתו אלא יש לפרש זה שלא כנגד זה קדש למ"ד בתחילת שיטה התחתונה ושם בסוף שיטה עליונה.

^{יז} דהב"ח חולק על הש"ע וס"ל שבדיעבד אפילו אם לא הוציא בפיו כשר במחשבה בלבד.

^{יח} הש"ך מצטט כדעת הב"ח, והביא את מה שכתב הרמ"א בא"ח סימן ל"ב סעיף י"ט דסגי בדיעבד שכתב האזכרות לשמן הואיל והוציא בתחלת כתיבת הס"ת בפיו.

^{יט} נכתב על הגליון "הלשון צריך תיקון קצת". נראה שהשאלה היא האם מועילה קידוש השם על ידי אמירה של אחר, או שצריך דווקא שהסופר עצמו יוציא בפיו.

ואולי הכוונה למש"כ הברכי יוסף סימן רע"ד "והמגיה אח"כ שורה או יותר, צריך שיכיון גם הוא מחדש לשם קדושה, ולא סגי כמה שאמר סופר הראשון. הרב מהר"י עאייאש בשו"ת בית יהודה ח"א י"ד סימן ג'" (וצלע"ק הלשון שכתב שם "שורה או יותר", כי אפילו אות אחת צ"ל לשמה).

^כ עיי"ש במחצה"ש ובפמ"ג מה שתמוה על דברי המג"א, ובנודע ביהודה או"ח סימן א'. וכתב המשנה ברורה ס"ק כ"ד "והפמ"ג ושאר אחרונים השיגו על ראתו ונשאר דין זה בצ"ע".

צבאות...]. נראה דבית אל אין השם נמחקיט. דהיא נקרא על שם [הפסוק בראשית כ"ח י"ז] "אין זה כי אם בית אלקים", ואמרו בפסחים ידידיה נחלק לפיכך ידיד חול וי"ה קודש. ובית אל נמי נחלק כמ"ש במס' סופרים פ"ה ה"ו ואם כן בית חול ואל קודש.

ואפשר כיון דהסופרים אין יודעים ד"אל" של [בית אל" קודש, אם כן אין מקדשים שם זה ושם שלא נתקדש מותר למחוק לצורך כמ"ש בש"ך ס"ק י"ב רסא.

אך כיון דהסופרים אומרים בהתחלת הכתיבה וכל האזכרות שבה כמ"ש בט"ז סימן רע"ד ס"ק א', אם כן אם הוא [שם] קודש נתקדש נמי, והטעם שאומרים כן משום שיש שמות שהם ספק אם הוא קדוש או שיש בו פלוגתא, לכך אומרים שיתקדשו ממילא אם הם קדושים.

סימן רע"ו ש"ך ס"ק י"ב שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה [מותר למחוק לצורך תיקון דוקא אבל לגזו ולגנוז שרי אפילו שלא לצורך תיקון אבל בנכתב לשם קדושתו אפילו לגזו ולגנוז לצורך תיקון אסור].

נראה דווקא שלא נכתב לשם קדושה כלל אלא לכוונה אחרת, כגון שנתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה דל"ת וכיוצא, עיין בית לחם יהודה ס"ק יו"ד בשם שעל המטבעות וכו' או שכתבו תינוק קטן שאינו יודע כלל מקדושת השם, או נכרי שאינו יודע וכיוצא. אבל השמות הכתובים בסידורים או במנורה וכו"ג, שכותב איזה בקשה או איזה פסוק ובהם שמות, בוודאי נכתבו לשם קדושת השם אף שלא אמר תחלה שכותב לשם קדושת השם, דלא בעי אמירה או מחשבה אלא לספר תורה ותפילין ומזוזות, אבל קדושת השם יש בו אפילו לא חישוב מקודם אלא שיודע שכותב דברים שבקדושה ובהם שמות.

^{רס} ברכי יוסף יורה דעה סימן רע"ו ס"ק כ"ז "תיבת 'בית אל' אשר באה בס"ת נחלקת לב' תיבות חציה חול וחציה קדש, וצריך לקדש תיבת אל לכתבו לשם קדושת ה', ואם כתב בחד תיבה וגם אל נתכוון לקדשו הרי הוא כשם חול בעלמא, ויכול למוחק ולכתבו נפרד לשם קדושת ה'. מהר"ד גביראל קונפורטי בתשובה כ"י, הובאה בשו"ת שערי ישועה כ"י להרב מהר"ז זיין שער ט' סימן א' מחלק י"ד. והרב המחבר מהר"ז זיין שם סימן ב' הביא תשובת הרב מהר"א הלוי בעל גנת ורדים, שאין בתיבה זו של 'אל' ד'בית אל' שום קדושה, והראיה מהתרגום שתרגם בית אל ולא בית אלהא. והוא מהר"ז זיין הביא ראיה לדבריו ממ"ש רש"י בהושע אקרא תקעו שופר וכו' הריעו בית און. ופירש"י בית אל. הרי דאין בו קדושה. והכי מסיק דאין בה קדושה ומותר למוחק. ובענין איסור מחיקת השם העלה דכותב השם במקומו אלא שלא כוון לכתוב לשם קדושת ה', חל עליו קדושה בסתם ואסור למוחק. אבל בשנתכוון לדבר אחר, כגון שנתכוון לכתוב יהודה וכתב השם מותר למוחק". וכ"כ הרדב"ז בתשו' סימן אלף תשכ"ו.

^{רס} קי"ז:

^{רסא} ז"ל הש"ך "וכן שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה מותר למחוק לצורך תיקון דוקא". אבל הפרי חדש על הרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו הל' ו' כתב "דע שקצת חכמים נסתפקו בענין מחיקה את השם אי לקי מן התורה דוקא בקידש את השם או דימלא ההיא לספר תורה איתמר אבל לענין מחיקה אף שלא נתקדש השם שם מיהא הוי ולקי עליה אם מחיקה. ולדידן הכי מסתברא לן ודאי דלקי מן התורה בכל גוונא דהא מסתמא שם שכתוב בכלים לא נתקדש ואעפ"כ כתב הרב דהמתין הכל הרי זה לוקה. וכ"ה דעת רדב"ז הנ"ל. ועיין שו"ת בית שלמה חיו"ד ס' קס"ב שהכריע כדעת הש"ך ודלא כפר"ח ורדב"ז. אמנם מחמת ראיה הנ"ל פירש בס' שערי דעה את דברי הש"ך שזה דווקא כאשר לא כיוון לכתוב את השם, אבל אם התכוון לכתוב את השם אלא שלא קידשו אז אסור למחוק. אם כן בנ"ד כאשר התכוון לכתוב את השם אלא שלא קידשו אסור למחוק.

וראיה לזה מ"ש [סי' רע"ז] בסעיף יו"ד בהג"ה והשם שכותב בסידורין [ב' יודין ואחד על גביהן, מותר למחקו אם הוא לצורך^{רס}] וע"ש עוד סברות וראיות. ועיין בית לחם יהודה בשם חוות יאיר^{רס} בשם שבמטבעות במדינת שווייץ^{רס}.

ולפי זה הסידורים הנדפסים אסור למחוק השם בהם, דהא דפוס כתיבה מעליא כמ"ש בט"ז סימן רע"א ס"ק ח"ס^{רס}, ובמגן אברהם ס"ק ל"ב ס"ק נ"ז^{רס} ובסימן רפ"ד קודם ס"ק א"י^{רס}. אף על פי שאינו מכין בהדפסה בכל שם לשם קדושת השם, אפילו הכי כל שאינו מדפיסו לשם חול, קדוש.

ואפילו שם שנכתב ע"י חק תוכות וכו' קדוש^{רס} ע"ש, וכמ"ש בבית לחם יהודה בשם ארחות חיים^{רס} דאפילו בכתיבה של גוים או ע"י תפירה אסור למחקו.

ומה שכותבים שם אלקים הא' והל' ביחיד^ר, צ"ע אם מותר למחקו. עיין שם, דצ"ע בזה הרבה^{רע} ושלא לצורך בוודאי אסור למחקו^{רע}, דאפילו הקב"ה בר"ת אסור למחקו, עיין בית לחם יהודה הנ"ל^{רע}.

^{רס} דמשמע שדווקא לפי שאין שם אותיות של השם, אבל משום שלא נתקדשו בלבד עדיין אסור למחקו.

^{רס} סי' ט"ז.

^{רס} והמטבעות שנטבעין במדינות שווייץ בשם ד' אותיות מותרים הם כי נטבעו להוציאם והיו ככתיבות בפירוש לשם חול. חות יאיר.

^{רס} וז"ל "לפי ששמעתי אומרים שאין בספרים הנדפסים קדושה כמו הנכתבים בכתב ולי נראה שאין חילוק בזה דאפילו אם נאמר דהוה חקיקה מכל מקום הוה כמו כתב... אלא ברור הוא דמעשה הדפוס מקרי כתיבה ממש ולא חקיקה כלל. ושוב ראיתי בתשובת שאלות למח"ר בנימין ז"ל שכתב ג"כ שמעשה הדפוס הוא קודש ככתב מטעם דגם חקיקה היא קודש... אבל לענ"ד אין צריך לזה כי הוה כתיבה ממש... אבל לענין קדושת הספרים כל המיקל עתיד ליתן את הדין".

^{רס} ז"ל "...ומשמע מדבריו דהמדפיס בדיו כשר דזה מקרי כתיבה אלא שלא רצה לאמרו למעשה ע"ש ול"נ דבתפילין ומוזות פסול משום דא"א לצמצם ופעמים שנדפס האות השני קודם לראשון והל' שלא כסדרן...".

^{רס} ז"ל "השתא שנתגלה מלאכת הדפוס והספרים ת"ל בזול אסור לכתוב הפטרות דהא ק"ל דפוס כתיבה מעליתא היא"
^{רס} עיין להלכה סימן י"א ס"ק ד' שביא דעת כמה פוסקים שס"ל כן, אבל מביא את דעת השב יעקב שמתיר, ואת דברי המלאכת שמים שחולק על השב יעקב והסכים עמו להלכה.

[אגב, אעיר עמש"כ שם הלשכ"ה להביא ראיה ממקור האיסור בתורה שהרי הוא אומר ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, והרי הפסלים חק תוכות הן שאין עושין מעשה בגוף הצורה אלא שפוסלין מן הצדדין והצורה ממלא כמציאה, ועל זה אמר קרא לגדעון ולאבד את שמם שלא יתאזכר למו וסמך ליה לא תעשון כן לה' אלהיכם, מוכח להדיא דגם שם שנעשה על ידי חק תוכות המאבדו עובר בלאו. עכ"ל. לענ"ד יש להשיב: א. פשוט שהמצוה באיבוד ע"ז היא לא מחיקת שם של ע"ז הנכתב, אלא לנתות את פסיליה ומוכחותיה, נמצא שהאיסור של מחיקת השם הוא לא ממש דומיא דמצוות איבוד ע"ז. (אמנם החת"ס ב"ר"ד סימן רס"ג נקט כדבר פשוט שיש מצוה לאבד גם את הנטפל לשם של ע"ז, אבל לא חיזש גדול ולא נמצא כן בשאר מצוות כתיבה מצינו שמה של ע"ז הנכתב ואת הנטפל אליה. ועיין מנ"ח מ' תלו). מסתבר שחז"ל דרשו את איסור מחיקת השם מסמיכות הפסוקים של ואבדתם את "שמם" לא תעשון כן שקאי על השם עצמו של ה', אבל לגבי מצוות איבוד ע"ז לא אמרו כן. ב. גוף הראיה לא מוכן, אם המצוה היא לגדע את הפסל של ע"ז וכך נעשה פסל, או זהו פסל שצריך לגדע וכן מה מצוותה, שם שאין כן שם ה' שלא נכתב כדרך הכותבים סובר השב יעקב שאין לו דין שם שנכתב.

^{רס} ז"ל אם נכתב השם בכתיבה גסה או בכתיבה משיש או אפילו בכתיבה של גוים או מצוירין במשי ע"י תפירה אסור למחקו. כבסימן רע"ז סעיף ג'.

^{רע} בשו"ת זרע אמת ח"ב סימן ק"כ הביא בשם התשכ"ץ ח"א סימן ב' שאין על א-ל כזה דין אותיות ואין עליהם איסור מחיקת השם. (עיינתי בגוף תשובת הרשב"ץ והוא כתב את זה להגבי איסור כתיבה לא שרטוט, לא לגבי מחיקת השם)

^{רע} מצינו בדברי רמ"א הנ"ל שמקורם מדברי התה"ד שיש להחמיר שלא למחוק שם שנכתב בצורת ב' יודין ואחד על גביהן כי אם במקום צורך. אמנם שם חמור יותר, כי יש שם אות יו"ד שהוא אות ראשון של שם הוי"ה ובשם הוי"ה יש להחמיר יותר כשיטת ר"ח לגבי א"ד מאדנ", כמ"ש התוספות והובא בתה"ד וברמ"א שם. אבל כאן יש תרתי לטיבותא, אכן אין צורת אות (כמ"ש הרא"ש הובא בסימן רע"ד סעיף ג') וגם אינו שם המיוחד. באופן שלכאורה לפי דברי הרמ"א מותר למחוק אפילו שלא במקום הצורך, ונשאר רק את מה שביא הבית לחם יהודה שראוי להיזהר שלא למחוק אפילו רמזי שמו ית' כחלק ממצות יראה ה'.

^{רע} ז"ל כתב בספר אות אמת שראוי למי שירא למחוק אפילו כשכתב "הקב"ה" בראשי תיבות כזה.

וכן "לגבוה" יש לזהר שלא למחוק, וכן כל תיבה שרומז על ה' ית' וכן שלמה שבשיר השירים וכן מה שכתובים בעזהש"ת או בסייעתא דשמיא וכדומה. ומה שכתב בפסקי מהרא"י סימן קע"א דכל שלמה שבשיר השירים קודש^{רע}, אע"ג דכתב שם דמותר למחוק, זהו מן הדין, ועל פי יראת ה' יש לזהר בכל דבר שמרמז על השם. אבל "הודאי שמו" וכו' אע"ג דהודאי גמטרי' כ"ו כמו שכתוב שם^{רע}, מכל מקום אינו מרמז על שמו, אלא שבח הוא להש"ת, ולא מצינו בזה אפילו מצד יראה למחוק.

וכן תיבת גא"ט או בא"גר^{רע} כיון שמרמז עליו ית', אם כן יש בו חומר יותר ע"ש.

ועיין בעט"ז סימן פ"ה^{רע}. וכן לאומרו במרחץ ובהכ"ס אף שראיתי באיזה ספר דמותר לאומרו בבהכ"ס ובמרחץ אפילו הכי יש יראה לומר כן, עיין באה"ט סימן פ"ד סעיף ב'רע.

והסידורים שמדפיסים גויים אומנים ע"ש בזה.

ופעם אחת עשו האומנים צורפי נחושת קלל שעושים מעשין-גיסער? דפוס ממע"ש והיה בולט ממנה מנורה עם פסוקים בלא שמות, ובראשה היה בולט שויתי ה' לנגדי תמיד, השם הוי' ב"ה בכל אותיותיו, ורצו לעשות מנורות הרבה ממע"ש דק שקורין בלעך מע"ש, היינו להכות הבלעך על הדפוס עד שיבואו האותיות בולטות על הבלעך^{רע}.

נראה דאותו השם שעל המנורה קדוש הוא, דמה לי שכותבים או שחוקקים וכו'. אבל השם שעל הדפוס אינו קדוש, דאינו נעשה לשם קדושה אלא למלאכה בעלמא. לכן אין קפידא כל כך כשמכים על השם שעל הדפוס, אף שנראה קצת כמוחק כמו בולט כשרוצים למחקו מכים עליו בקורנס הרבה עד שנעשה חלק, וזה אסור כמש בא"ח סימן ל"ב סוף סעיף ג'רע ע"ש עוד במקומות המצויינים, כיון דאינו קדוש מותר לצורך גדול וכו' ע"ש עוד דברים בזה. ומכל מקום נכון לגנוז, אף שלא נעשה לשם קדושה אין מותר למחקו אלא לצורך תקון, כמ"ש בסימן רע"ו [ש"ך] ס"ק י"ב^{רע}.

ונראה דאסור לעשות מנורות הרבה^{רפא}, כי בוודאי יבואו לידי בזיון במשך הזמן כמ"ש בסימן רע"ו סעיף י"ג בהג"ה ואסור לכתוב שם שלא בספר שיוכל לבוא לידי בזיון וכו'.

^{רע} שבועות ל"ה:

^{רע} בטה"ד הנ"ל.

^{רע} שכתב הש"ך יו"ד ס"י קע"ט ס"ק י"א שמותר למחוק.

^{רע} דשם "רחום" אף שיש מחמירים לא לאמרו במקום מטונף מ"מ בלשון חול מותר לכו"ע.

^{רע} עיי"ש שמביא את מש"כ המג"א בשם הב"ח שמותר לומר "שלום" בלשון חול בביהכ"ס, אבל הפר"ח חולק ואוסר.

^{רע} אם זרק הזהב על אות מאזכרות, אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב, משום דהוי כמוחק את השם.

^{רפ} שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה מותר למחקו לצורך תיקון דוקא אבל לגזול ולגנוז שרי אפילו שלא לצורך תיקון

^{רפא} ועיין גם בשערי תשובה או"ח סימן א' ס"ק ג' בשם בעל התבואות שור שהתרעם מאוד על המנהג לכתוב מנורות של קלף

וכתבו בהם שויתי וגו' עם השמות, לפי שעל הרוזב אינם משמרים כראוי ותשתפכנה בראש כל חוצות וע"ד שאמרו ברי"ה

דף י"ח ע"ב שעל דבטלית אדרכתא מן שטרייא עשאוהו יום טוב ולכן גם בזה ראוי לאזור חיל לבטל המנהג והאריך בדברי

נועם ונראה דבמנורות הגדולים המצויינים על קלף שקובעים בבה"כ לפני העמוד או שאר מקומות שקובעים אותה תחת

וצ"ע גם דרך הוא לשפשף הכלים שבבית הכנסת בחול והוא כמוחק. אלא שז[ה?] לכבד השם הגדול והנורא יתברך ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים אמן סלה ועד (כ"ה הלשון שם^{רפב}).

עמי בעצו ישאל וגו'^{רפג} ע"ש מה שכתב בזה הפסוק, וסיים, אפילו יהיה צדיק וחסיד ומגין על דור כעץ^{רפד} וכו' (אם) אינו ראוי לשאלות אם אין בו סברא והבנה, אבל עמי אין משגיחין בכל זה.

יש מיני מנורות שתולין על הכותל שקורין לווייסטרעס, שחקוק על הטס בולט כמו מנורה שכותבים על הקלף "ודע לפני מי אתה עומד" ופסוק "שויתי ה'", הוי"ה ב"ה כולו שלם, וכן שאר פסוקים וכו' בכתב אשורי. עיין מס' שבת^{רפה} ובערכין דף ו' ע"א היה שם כתוב על הידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה יגוז ויגנו.

לכאורה למה נקט מקומות אלו דלאו אורחא לכתוב שם. אלא דווקא במקומות שאינם מכובדים, אבל אם הוא על הכלי מכובד, מותר. אבל מדנקט הרמב"ם בה' יסה"ת פ"ו ה"ו כלי שהיה שם כתוב עליו [קוצץ את מקום השם וגונזו] ועיין שו"ע יו"ד סימן רע"ו סעיף י"ג^{רפז} משמע דבכל כלי אמרינן כן.

ואפשר דאסור להשתמש במקום השם וכן מוכח בערכין שם ברש"י ד"ה שם שלא במקומו^{רפז}, וכן כתבו שם בתוספות ד"ה יגוד^{רפח}. ועיין מגן אברהם סימן ל"ב סס"ק כ"א^{רפט}.

ובא"א ביו"ד סימן רע"ו דאע"ג דאפשר דאינו הקדש לאסור בהנאה, מכל מקום בזיון הוא להשתמש בו. ואם כן כאן שאין משתמש בטס כלל אלא כנר התלוי בו, והטס אינו אלא לנוי ולכבוד אין קפידא כ"כ. ועוד איזה גניזה טובה מזה שתלוי בכבוד על הכותל, ע"ש עוד ראיות.

רק שיזהרו כשמשפשים הכלים בחול ובעפר שלא יניחו על הארץ, גם לא יגררו את השם בעפר, דהוי כמוחק השם.

טבלא של זכוכית לית לן בה ולא קפיד רק על אותן שמניחין בסדורים מטעמא דלעיל וגם שעל הרוב בא לידי מחיקת השם כאשר עינינו ראות שהם הולכים לאיבוד ולהמחק ובפרט שכותבין עליהם שמות אשר לא כדת והמהזיר והנוהר ישכילו כזוהר.

^{רפב} כ"כ הנכד המעתיק שזוהי הלשון של זקנו המחבר ז"ל.

^{רפג} הושע ד' י"ב.

^{רפד} רש"י במדבר י"ג, כ' מגמרא ב"ב ט"ז:

^{רפה} ס"א:

^{רפז} אותה הלשון שכתב הרמב"ם.

^{רפז} ז"ל "שם שלא במקומו אינו קדוש - כלומר אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנו".

^{רפח} ז"ל "משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא ינהה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש לזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו".

^{רפט} שמציין לדברי תוספות אלו, ודלא כמ"ש בתשובות מהר"י לוי שהביא לפני זה.

וחכם אחד אמר דאסור לתלות השם, כמ"ש באו"ח סימן מ' סעיף א"י. ועיין שם במגן אברהם ס"ק א"י דמותר לכתוב בנייר ולתלות והטעם שזהו דרך הנחתם יצ"ב.

וכן נוהגים שכותבים מגורה בקלף ומתקנים בזכוכית ותולין על הכותל. ובהו יש לי ליישב גמרא ברכות דף כ"ד ע"ב.

וע"ש באות ב' עוד סברא להתיר. וע"ש עוד בסימן רצ"א הרבה דברים וסברות בזה ומסיק שם ג"כ להתיר. וע"ש בסימן ש"ב באורך בזה ע"ש באות א' להתיר.

ובאות ב' שם ז"ל לכאורה נראה אם כתוב שם על הקורה או פסוקים עם שמות ע"מ לבנותה בבהכ"נ מותר לבנותה עם השמות, ובלבד שלא יחטוב בהם, דמה לי שכותבים על הכותל בהכ"נ או תחלה, כיון שהתנה מתחלה ליתנה בבהכ"נ, אלא דבערכין לא משמע כן, ע"ש וכ"מ ברמב"ם ע"ש.

ובמגן אברהם סימן ל"ב סוף ס"ק כ"ו ובתוספות בערכין דף ו' כתבו כשגרר השם אסור לכתוב דבר אחר במקומו. וביו"ד סימן רע"ו סעיף י"ג בהגה ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לבא לידי בזיון, ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באיגרת.

וע"ש באות ח' דנלמד מהא דר"ה דף י"ח כששמעו חכמים בדבר וכו' ואסרו לכתוב ש"ש בשטרות וע"ש ג"כ סברות הכל בענין הנ"ל דשרי בטס הנ"ל.

ובאת ט' כ' ומכל מקום ציויתי לקון אותה חתיכה קטנה שלמטה מקום תחובת השופפרת שלא יהא מחובר לטס, אם כן הוי כמו יגרד את השם, שקצץ כל הטס עם כל השמות וכו' ואין לך גניזה גדולה מזה כדלעיל ע"ש בביאור.

וכ' שם ז"ל אלא דכל זה לא מהני אלא אם הטס גופא אינו כלי, אבל לכאורה נראה לומר דהטס גפא כלי הוא ומשתמשים בטס גופ, דהא בכל לוייסטרע יש טס חלק כזה, ואם כן משמש הטס הזה כשל טס שבלוייסטרע ומשתמשים במקום השם נמי, ולפי"ז אפילו הקציצה שכתבתי לא מהני. וליכא תקנה אלא שיתלה הטס עם הפסוקים רחוק

⁹¹ אסור לתלות תפילין, בין בבתיים בין ברצועות.

⁹² בשם תשובת מהר"ט ח"ב ס' ו'.

⁹³ ז"ל שו"ת מהר"ט "שאלה מה שנהגו בקצת ק"ק שכל גבאי וגבאי אשר באותו כנס" כדי להדר ולרומם את בית אלקינו והוא לנו מקדש מעט כל אחד ואחד כפי יכולתו מקשט את בית הכנסת בבגדים נאים ומרובדים בשלש רגלים ובפרט בר"ה וביה"כ לכאר את בית ה' ולעורר את הלבבות ולשוב בתשובה נהגו לכתוב בחתיכות נייר פסוקים מעניינא דיומא כגון ביום הכפורים כי קדוש היום לאדונינו וכמו כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' וכגון שמע ישראל וכיוצא בזה ותולין אותן הפתקות סביב סביב למעלה מן התיבה או בפתחי בית הכנסת ולפעמים מוזהבים הניירות בשפתותיהם לכבוד וכו' ויש מי שריגן על זה באמרו לנו טעמו שיש איסור לתלותן וצריך לנמנע על ידן בשתולין את השם וראייתו ממה שאמרו חז"ל התולה תפילין יתלו לו חייו ומעתה מי נימא דהתם דוקא שיש בהם קדושת תפילין דחמירי טובא ולא דמי לנדון דידן שיש פסוק אחד בלבד ושרי להו כיון שעושים לרומם את בית אלהינו וכו' ולתת לב כלל אחד ואחד בבואו אל הקודש צופה ומביט את הפסוקים ושב בתשובה בכל לבו ובכל נפשו שפיר עבדי ולית לן לשנויי את המנהג משום אל תטוש תורת אמן או לא. יורנו המורה צדק ושכרו כפול ומכופל מן השמים.

תשובה ראיתי כל מה שהאריך מר' להוכיח ההיתר דלא דמי להתולה תפילין דפרק מי שמתו ולא להאיה דההפכו על הכתב דפ' המוציא תפילין דהתם באין משום דבדי הנחה וזה שהוא תולין דרך זלוזל הוא אבל הכא מעיקרא להכי עבידא לתלות אותם בגובה בית הכנסת שיהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומכוונים את לבם לאביהם שבשמים ואין בתלייתם שום נדנוד עבירה ולא זלוזל...

⁹⁴ לכאורה הכונה למה דאיתא שם "אמר רבי חנינא אני ראיתי את רבי שתלה תפילין מיתבי התולה תפילין יתלו לו חייו דורש חמורות אמרו הוי חייך תלואים כל מנדה דה התולה תפילין לא קשיא הא ברצועה הא בקציצה ואיבעית אימא לא שנה רצועה ולא שנה קציצה אסור וכו' תלה רבי בכיסתא תלה אי הכי מאי למימרא מהו דתימא תיבי הנחה כספר תורה קושממע לך". לא ברור לי מה רצה ליישב.

מהשופפרת, דאז לא ישתמש הטס כלל אלא לשם מנורה. אלא דלפעמים תולים טס בלא שפופרת לנוי על הכותל, ואם כן אפילו רחוק מהשופפרת ליכא תקנתא שפיר.

ביו"ד סימן רע"ו סעיף י"א נדבק אות לאות באותיות השם יש לו לגרדו. נראה דאפילו לא נדבק אלא מעט מותר לתקנו, ולא דמי למה שכתב רמ"א [שם] ה' של שם [שכרעה נוגעת בגגה, אם נוגע ממש עד שנראית כחית"ת, מותר למחוק או לגרד הרגל ולתקנה. אבל אם נוגעת רק מעט] יש להסתפק בדבר. היינו שם שצריך למחוק הרגל, ותהיה ד' והוי כמחיקת כל האות. אבל אם היה די שם בגרירות הדביקות, גם שם הוי' מותר כמ"ש בהדיא בב"י בשם הר"י אסכנדר, ע"ש שהעתיק כל דבריו באורך.

וע"ש מה שמפלפל קצת בדברי מהר"י אסכנדר וכתב, ונראה דהענין הוא כן, כל היכא דאין צריך למחוק אלא מקום הקלקול אין חילוק בין הרבה או מעט, ואין לאסור בשביל שכל העולם קורין האות כתיקונו, דהא אינו מוחק האות יצ"ו, ומה לי אם נתקלקל הרבה ומוחק הרבה או מעט ומוחק מעט. אבל כשצריך למחוק בשביל הקלקול מקום שלא נתקלקל, בזה סברא לאסור שכל העולם קורין מה שלא נתקלקל כתיקונו והוא מוחק ולכן בגרירת הדבק מודה הר"י דמותר כמו בנתקלקל כתיקונו והוא כל האות משום תיקון, כמו נשפך הדיו על האות. ולכך בדבק רגל הה' ממש לגג מותר למחוק כל הרגל, אף דמוחק בזה כל האות, דכל האות נתקלקל דהרי אין קורין אותו ה' כלל. אבל כשנדבקה כחוט השערה דלא נתקלקל אלא מקום הדבק ושאר האות קורין אותו כתיקונו ובשביל מקום הדבק צריך למחוק את כולו, בזה יש סברא לאסור כיון שכל העולם קורין השאר כתקונו והוא מוחק, ע"ש דבזה משהו דברי מהר"י אסכנדר להפוסקים. וע"ש מ"ש עוד בדברי מהר"י א ובזה שחולק על החולקים על הר"י ע"ש.

ואם נדבק אות לאות עד שאם נגרור הדבוק יהיה הפסק באמצע אות ויפסל כל האות, צ"ע אם זה דומה לה' שנדבק כחוט השערה דאסור למחוק משום שכל העולם קורין אותה ה', ואם כן כאן בדביקות אות לאות אפילו נדבק הרבה אפילו הכי כל העולם קורין אותה כתיקונה, והוי כמו שם דביקות כחוט השערה, ואם כן כמו שם דאסור לקלקל כל האות בשביל זה כמו שכתבתי, הכי נמי אסור. ע"ש עוד דברים וסברות בזה.

ולכאורה יש תקנה לזה שיעבה מתחלה מבפנים, דאפילו ימחק הדביקות לא יהיה הפסק ולא יפסול האות, ולכאורה נראה דזה לא מקרי חק תוכות, כמו אם היו מתחילה עב ונדבק מבחוץ דהיה מותר למחוק, ועיין באו"ח סימן ל"ב [ב] סעיף י"ח צ"ה.

^{ידי} ועיין בשו"ת נוב"ת יו"ד סימן קס"ט שכתב שגם מקצת האות אסור למחוק, ומותר למחוק רק כאשר האותיות היו דבוקות מתחלת כתיבתן שזה ודאי פסול לכל הדעות שמעולם לא היו מוקפות גליל ולכן הגרירה הוא תיקון בודאי. ועיין בלשכ"ה סימן י"ב ס"ק י"א שחולק על דברי הנו"ב וכתב שמחיקת הדיבוק שבין האותיות לא נחשבת כמחיקת מקצת האות. המשנה ברורה סימן ל"ב ס"ק קכ"ו הביא את דעת הנו"ב, אבל עיין במשנה"ס סימן י"ב בשעה"צ ס"ק ס"א שמביא רשימה של הרבה אחרונים שהכריעו כדעת הלשכ"ה.

^{ידי} לא ברור מה הראיה משם.

אותיות של שם שדבוקים מאד, נראה דכל שכן שמותר להפריד ולמחוק כמ"ש סימן רע"ו סעיף י"א [נדבקה אות לחבירתה באותיות השם יש לו לגרדו], וכל שנדבק יותר יש היתר יותר.

נראה, באותיות של שם בדבוק אות לאות אפילו כחוט השערה, מותר למחוק כל הרגל.

בשם הוי"ה ב"ה אם יוצא כמין קו מן יו"ד לה"א, ימחוק הקו, ולא הוי חק תוכות, רק ידקדק שלא יגע באותיות השם.

ש"ע סימן רע"ו סעיף י"א בהג"ה ה' של שם [שכרעה נוגעת בגגה, אם נוגע ממש עד שנראית כחי"ת, מותר למחוק או לגרד הרגל ולתקנה. אבל אם נוגעת רק מעט, יש לספק בדבר אם מותר].

שמעתי אומרים, דאם נדבקה כולה, אין להתחיל למחוק מלמעלה אצל הגג, דתכף כשיפרידנה מגגה תהא נראית כה' יותר מנגיעת כחוט השערה^{רצ"ו}.

ולכאורה דבריהם נכונים, אף שפסול הוא משום חק תוכות מכל מקום עכשיו אינו ניכר פסולו ונראה כמחוק השם. אלא דצ"ע במ"ש הש"ך שם ס"ק י"ב דשם של קודש שלא קדשו מותר למחוק לצורך תיקון דווקא, ע"ש. הא שם נראה יותר כשם, דהא אין ניכר אם קדשו אי לא, ומאי שנא נגיעת חוט שערה דוודאי נמי צריך למחוק לצורך תיקון דאסורי^{רצ"ו}.

ועל כרחק צריך לומר דלאו למראית עין חיישינן, דמחיקה אינו דבר הנעשה בפרהסיא, אלא כל שפסולו אינו ניכר כגון חוט השערה [אסור למחוק], אבל אם לא קדשו הרי פסולו ניכר, אף שאינו יודע מזה אלא הסופר לית לן בהי^{רצ"ו}. אם כן נידון דידן נמי מותר, כיון דתחלה נדבק ממש ועכשיו הרי הוא חק תוכות, וצ"ע עוד בזה.

ביו"ד סימן רע"ו סעיף י"א בהג"ה ה' של שם וכו' אם נוגע ממש ע"ש, ולא חלקו אם התחיל למשוך הכרעא מלמעלה, אם כן נגע בגג קודם שהיתה ה"א, או שהתחיל למשוך מלמטה, שהיתה ה"ה כתובה קודם הנגיעה לגגה, אפילו הכי מותר למחוק הרגל, דהוי כמו שנשפך הדיו על השם אף שהיה השם כתוב כתקונו מותר למחוק מאחר שנתקלקל, הכי נמי במשכו לכרעא עד שהגיעו לגג קלקל את האות. ובאמת עשה עבירה במה שמשך את הדיו עד הגג ועשה מו' ח', דהוי כאלו מחק אות אחת מהשם.

^{רצ"ו} מקור ד"ז הוא בתשו' רמ"ע מפאנו סי' ל"ו ובנוב"ק יו"ד סי' ע"ח והובא בפת"ש סי' רע"ו ס"ק כ"ב.

^{רצ"ו} כמ"ש הרמ"א הנ"ל.

^{רצ"ו} הדברים אינם מובנים כל צרכם.

ופעם אחת רצה הסופר לכתוב אלקים וכתב אל וכשכתב הגג של ה' משך אותו עד הל' ועשה גם הירך של הד', והכרעא עדיין לא עשה. והדביקות היה עב עד שא"א לגרור ביניהם דיהיה חק תוכות אלא שצריכים לגרור כל הד'. והסופרים אומרים כשהגגיע עבה כעובי קולמוס לא מהני גרירה דהוי חק תוכות. ואפשר דלא בזה תלוי, דאם נדבק באמצע האות שאין נראה כאלו שניהם אות **סא** **גמ** אחת כזה: אפילו כעובי קולמוס נגיעה מקרי ולא מקרי חק תוכות, אבל אם נוגע קו לקו כמו בנידון מקרי חק תוכות. וצ"ע עוד בזה ואין הפנאי מסכים.

ומכל מקום אינו צריך למחוק אלא הד' ולא הל' שנכתב בכשרות, כמו מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה עיין שו"ע סימן ל"ב שאין צריך לגרור אלא החרטום, וכן כאן בה"א שנדבק לגג אינו צריך לגרור אלא הרגל. לכך מותר לגרור את הד', חדא דעדיין לא נגמר הה', ואפילו לא היה בו פסול שלא היה נדבק אל הגג כמו ש"ד או צ"ב וא"ד מה' אף שבוודאי קדשם וכתבם בכוונת קדושות לשם, דאם לא כן אפילו שם שלם מותר למחקו עש"ך סימן רע"ו ס"ק י"ב. וש"ד וצ"ב וא"ד וא"ה נמי כתב דדוקא לצורך גדול מותר למחקם, דלא גרע מהשם שכותבים בסידורים, וצ"ע עוד בזה, ואפילו הכי מותר למחקם. הכא נמי אף שכתב הד' בקדושת השם לעשות ממנו ה', מכל מקום כיון שלא גמרו מותר למחקו, ע"ש עוד סברות בזה. (ומ"ש בתקון שבועות שם אל"ד אינו מז' שמות שאין נמחקים עמ"ש בספר אחר מזה.)

ועוד הא כבר הוכחתי בה' שנדבק כרעה לגגה אפילו מלמטה למעלה, אף שמתחלה היה על הכרעא שם ה' מכל מקום מותר למוחקה, הכי נמי כשבא לעשות הגג של הה' מתחלה בכשרות, עד שמשכו והגיע עד הלמד ופסלו, מותר למחקו. והירך של הד' לאחר הפיסול נעשה. ומכל מקום אם עשה כרעא דה' ג"כ בנידון דידן, אסור למחקו אף דפסול הוא, כיון דהכל קוראין אותו ה' דמי לה' שנגע בחוט השערה.

בבדק הבית בב"י סימן רע"ו [בשם הרשב"ץ] ואפילו שלא במקום האזכרות היה אפשר לאסור הקליפה מפני הכתיבה על מקום הקלף [שלא מצינו תיקון טעות בספר תורה בקליפה אלא בגרירה בייש ומחיקה בלח והאריך בזה ובסוף כתב שלא מיחה בסופרים מלקלוף לפי שבספר המצות הזכיר הקליפה ולא אסרה]. פירוש, דכשיקלוף הדוכסוסטוס יכתוב על הקלף, ואע"ג דקלף כשר לספר תורה ותפילין ומזוזות, מכל מקום חציו על הגויל וחציו על הקלף פסול כמ"ש סימן רע"א סעיף ד', אף דאינו קולף אלא מעט תיבה אחת או שתים צ"ע.

וכ' עוד, לכן נראה דאע"ג דעכשיו כותבים כל הספרים על הקלף, מכל מקום אם יש מעט שלא נקלף הדוכסוסטוס פסול דהוי ליה חציו על הגויל וחציו על הקלף, ע"ש.

שני שמות היה בתיבה אחת, ציוויתי לחתוך ביניהם בסכין חד ודק הרבה באמצע ולהרחיב הסדק וליתן שם מטלית קלף קטן, ולדבק עוד קלף מבחוץ והכל בדבק שיעמוד כך^ש.

ויכול ליהדר שישאר היקף קלף לכל אחד בלא המטלית עיין ש"ך סימן ר"פ ס"ק ז' שא' ובט"ז ס"ק ד' ש"ב. ואפילו בשאר תיבות אינו צריך לגרור ולמחוק אלא יעשה כך.

וכן במ"ש בט"ז סימן רע"ו ס"ק ז' ע"ש ש"י יחתוך מעט בין "ה" ל"נו" ויניח מטלית ויכתוב היו"ד. ומשום שכתב את השם שלא כסדרן אין קפידא, דהא המשאת בנימין^{שד} מתיר אפילו לתלות.

ומטעם לעשות נקבים ביריעה אין חשש כמ"ש בש"ך סימן רע"ה ס"ק ג' שה' דדוקא לקדור את האזכרות אסור משום כבוד השם. ואפילו נימא דבלא שם נמי אסור^ש, היינו כשקודר איזה תיבה^ש. ואפילו אם בלא תיבה נמי אסור, היינו נקב שנראה נקוב אבל זה סדק הוא ואין נראה כלל.

וכן נהגו הסופרים כשמניחים ריווח במקום שאין [בן] פרשה, שמנקבים במחט ואין נוטלים מהקלף כלום דלא הוי קדירה.

^ש הפתחי תשובה יורה דעה סימן רע"ו ס"ק ה' העתיק פסק זה. ובלשכ"ה סימן י"ב ס"ק ו' כתב על זה "ולפמ"ש בסימן י"א ס"ק כ"ד נ"ל דגם זה אין נכון דכשיפול המטלית יתחלק השם והוי כמו מחיקה, ועוד נראה לפע"ד טעם להחמיר בזה כמ"ש אי"ה בסימן י"ח ס"ק ה' בשם הספר גן המלך משום תעשה לא מן העשוי. ולפ"ז גם בשאר תיבות אין לעשות כן. והנה ע"ד טענה הראשונה של הלשכ"ה שיש לחשוש שיפול המטלית יתחלק השם והוי כמו מחיקה, אכן כ"ה דעת גן המלך, אבל עיי"ש בלשכ"ה שמשמע שהשבות יעקב לא חש לכך.

ולגבי טעמו השני שזה תולמ"ה, עיין מש"כ על כך המחבר בעצמו להלן. וכבר העיר בס' משנת הסופר על דברי הלשכ"ה מדברי המגן אברהם סימן ל"ט ס"ק ו' שהביא בשם מהר"ם לובלין דאם אחד מן הפסולים לכתוב גרר דבק שבין אות לאות או עשה שאר תיקון דכשר בדעיבד, וכתב הביה"ל סעיף ב' ד"ה בכל תיקון עשייתן דכוונת המג"א הוא שאם היה הפסק גדול בתיבה עד שהיה נראה כב' תיבות ופסול המשיך את האות כדי שיהיה נראה כמו תיבה אחת דזה אינו בגדר כתיבה ולכן כשר אפילו אם נעשה על ידי פסול. לכן אין חסרון של תעשה ולא מן העשוי בקירוב שני חלקי התיבה כי אין צורך בזה דרך כתיבה ולא לשמה.

[אמנם במה שכתב הרב משנת הסופר שדעת החמודי דניאל היא כדעת הביה"ל אינו מוכרח. כי יש לחלק בין הסרת מקום פנוי או הוספת מטלית שאינה כתיבה כלל והכתיבה מצד עצמה היא כשרה, להמשכת אות על ידי כתיבה שנמצא שההכשר נעשה על ידי כתיבה פסולה. ובתשו' מהר"ם עצמו אין זכר לחידוש גדול זה].

^{שא} שמעתיק את לשון הב"ח "לא מהני הקפת גויל שבטלאי לאות שנכתב על היריעה אלא האות שנכתב על היריעה צריך להיות מוקפת גויל ביריעה עצמה בלא טלאי והאות הנכתב על הטלאי צריך שיהא מוקף גויל גם כן בטלאי עצמו בלא יירעה"

^{שב} שחולק על דברי ב"ח הנ"ל וכתב "ולענ"ד נראה שאינו כן דכיון שהקלף הדבוק מהני למה שכתוב עליו והוא נכנתב על היריעה למה לא יועיל ג"כ לכתוב חציה על זה וחציו על זה."

^{שג} בענין השם של אלהינו ששכתב הסופר היו"ד וכתב אלהינו בלא יו"ד שהביא שם הט"ז כמה דרכים איך לתקן את זה. על זה כתב המחבר כאן שלפי מה שכתב יש דרך נוסף להוסיף מטלית וכו'.

^{שד} סי' נ"ז. זה מחלוקת תנאים, וקיי"ל במס' מנחות דף ל': כר"ש שזורי כל השם תולין מקצתו אין תולין, וכ"ה ברמב"ם ושו"ע רע"ו סעיף ו'. אמנם המשאת בנימין מחדש שם דהיינו דוקא באותיות עצם השם הוא דאין תולין אבל באותיות הנטפלות להשם אפשר דמדדה ר"ש שזורי. והאי אות יו"ד שבשם אלהינו שבנ"ד פשוט הוא שאינו מאותיות השרשיות שבשם. ועיין שם שחולק על דבריו בארוכה.

והנה ראיית המחבר מדברי המשאת בנימין מוגבלת רק לאות ו' שבשם אלקים, שלפי"ד המשאת בנימין היא לא אות שורשית, וגם ע"ז נחלק הט"ז. אמנם אחרונים אחרים הביאו ראיה מגוף שיטת הת"ק שיכולים לתלות מקצת השם, דע"כ מיירי שכתב לאחריו ולכן צריך לתלות. ועד כאן לא פליג ר"ש שזורי דהלכתא כוותיה אלא שאין לתלות אות אחת מן השם, אבל בכתיבה שלא כסדרן כשר לכו"ע. עיין בשו"ת דברי חיים ח"א יו"ד סי' נ"ז שהביא ראיה זו, וכן בלשכת הסופר חקירה י' בנס"כ י' אניה דיונה וכתב עליו שנהגה היא ראה נכונה.

^{שה} שחולק על הלבוש שס"ל שיש איסור בכל קדירה שלא לעשות נקבים ביריעה.

^{שי} כמו שהבין בלבוש הנ"ל.

^{שז} אבל כאן מקום הנקב הוא קטן ביותר.

ואפילו בתפילין ומזוזות מותר לתקן ואין בזה משום שלא כסדרן, דדווקא כתיבה אסור כמ"ש בסימן ל"ב גבי פירוד הדבוקים דמותר בתפילין מה"ט ע"ש סעיף כ"ג^ש, ובט"ז ס"ק כ"א ומגן אברהם ס"ק ל"ג^ש. ומה לי שהיה נראה תיבה אחת חלוקה לשתיים או שתי תיבות כאחת^ש.

וכן נהגו הסופרים [אפילו] בתפילין, אם שתי תיבות כאחת, מוחקים קצת מאות ומזה עד שישאר ריווח. דלא גרע מנגיעות דמותר לתקנו, אע"ג דנגיעה מקלקל קצת האות, או באין נוגע היטב דהאות פסול ולא נכתב כולו, אפילו הכי כל ששם אות עליה מותר לתקנו, עיין או"ח סימן ל"ב סעיף כ"ה^ש, ועיין שם^ש דיש פוסלים בנגיעה דאין שם אות עליה והוי שלא כסדרן, ואנן קייל"ן דמותר.

באו"ח סימן ל"ב סעיף כ"ג [ואם יתר אות אחת, יש לו תקנה על ידי שיגרור אותה, אם היא בסוף תיבה או בתחלתה, אבל אם היא באמצע תיבה לא, משום] דכשיגרור יהיה נראה כשתי תיבות. משמע דליכא תקנה כלל ואין ראה מהש"ע, דהא לא כתב התקנה שכתוב בט"ז ס"ק כ"א^ש. גם מהריא"ס אין ראה, דהא על פי רוב יש תקנה לעבות קצת האות שלפניו ושלאחריו כמ"ש המגן אברהם ס"ק ל"ג^ש.

ונראה שיש עוד תקנה בשם שכתוב היו"ד רחוק מהה' או הו' מה', בספר תורה שלא תבוא לידי גניזה, שיחתוך מעט בריוח ההוא, ויעשה סדק ארוך קצת בין היו"ד לה' או בין ו' לה' ויגרור מהקלף בסכין משני צדדיו עד שלא ישאר אלא כדי הקפת גויל ליו"ד וכן לה', ואח"כ ידבק זל"ז בדבק ויתן מטלית טוב מלמטה שלא יתפרדו, וכשר. דלא גרע ממטלית שנותנים בספר תורה וכותבים על המטלית כמה אותיות, עיין יו"ד סימן ר"פ סעיף א' בהג"ה דמותר לדבק קלף מבחוץ עיין ט"ז ס"ק ד', וש"ך ס"ק ז' כיצד נהגים.

^ש אם מצא שחסר אות אחת, אין לו תקנה שאם כן היו כתובין שלא כסדרן, ופסולין משום דכתיב והיו בהוייתן יהו. ואם יתר אות אחת, יש לו תקנה על ידי שיגרור אותה, אם היא בסוף תיבה או בתחלתה, אבל אם היא באמצע תיבה לא, משום דכשיגרור יהיה נראה כשתי תיבות.

^ש שאם מאריכים את האותיות וע"כ מקרבים שני חלקי התיבה כשר, ולא הוי שלא כסדרן.

^ש זו תשובה על מש"כ הלשכ"ה המובא למעלה הע' ש

^ש ז"ל להפריד האותיות הדבוקות אחר שכתב לפנייהם שפיר דמי, דכיון שהאות צורתה עליה כשמפרידה מחבירתה לא הוי ככותב, והוא הדין שאם לא היו מקצת יודין שעל האלפין והשינין והעיינין ורגלי התוין נוגעים בגוף האות, ותינוק דלא חכים ולא טיפש מכירם, שאף על פי שכתב לפנייהם יכול לחזור ולתקנם, דכיון דצורת האות היתה ניכרת ליכא משום כתבן שלא כסדרן

^ש עיין ט"ז סימן ל"ב ס"ק ג' וכו' מו"ח ז"ל ולענין הלכה נראה דבתפילין פסול בנגיעת אות לאות אפילו בשאר תיבות בין מלמעלה בין מלמטה ואין לו תיקון אבל בס"ת יש לו תיקון לגוררו כו', ופשוט שאיזה תלמיד טועה כתבו כי בהדיא איתא לקמן סי' זה סעיף כ"ה דע"י זה לא מקרי שלא כסדרן ומותר לגרור בדבוק וכ"כ הוא עצמו לקמן ע"כ אין להשגיח בזה בדואי לא יצא מפיו.

^ש ז"ל כתב בית יוסף בשם הרא"ס דלפעמים תיקון מהני ליתיר אות כגון לאבותיך מלא בוי"ו שאחר שיגרור הוי"ו ימשך הב' שלפניו באופן שיהי' ממולא החלק של מקום הגרור.

^ש בשם הרדב"ז שאם מצא ווי"ו או יו"ד יתירה יגרור אותה ויעבה קצת האות שלפניה או שלאחריה שאין בזה משום שינוי האות.

ואפילו בתפילין^{טו} אפשר דמותר לעשות כן, דע"י דבק נעשה אחד כמו שנוהגים בבתיים וכו' ע"ש יותר מזה.

וכהאי גוונא הוריתי בשני שמות, ה' אלקינו, שהיו כתיבה אחת, לחתוך באמצע ולהרחיקם מעט זמ"ז וליתן מטלית כפול שם. וכן במ"ש בש"ע יו"ד סימן רע"ז בט"ז ס"ק ז' בשם ששכח היו"ד וכדומה, לחתוך וליתן מטלית כפול במקום החתך ולכתוב היו"ד על המטלית, ע"ש עוד בזה.

אם כתב השם והרחיק בין האותיות עד שנראה כשתי תיבות והוא בענין שא"א למשוך את האותיות, יחתוך שם ויגרור ק[לף^{טז}] מן הצדדים ואח"כ ידבקו ויתקרבו ויתן מטלית טוב למטה שלא יתפרדו, כמ"ש במקום אם שכח אות אחת.

וצ"ע בשכח אות אחת, אם יכול לכתוב תחילה על המטלית את האות ולידבק אח"כ, כמו שמדבקים יריעות זל"ז ומה לי יריעה שלמה או אות אחת^{יז} וכו', ע"ש.

שם אלקי [או] אלקים ב"ה שנכתב חסר יו"ד והיו"ד בו הוא שרשית, עיין טורי זהב סימן רע"ו ס"ק ז' כל הענין. גם מ"ם סתומה היא שרשית דהיא נמנה בין הו' שמות שאין נמחקים ולא מנו המ"ם בין הנטפלות. וע"ש מ"ש בביאור כונת המ"ם, מכל מקום כיון שלא כתב היו"ד, ומקצת השם אין תולין אפלו דיעבד כמ"ש הט"ז שם ס"ק ד', נמצא דאין למ"ם שייכות כאן^{יח}.

וע"ש עוד סברות בזה לכאן ולכאן, וכ' ונראה שיש לחתוך אצל הה' ולקדור המ"ם [ו]עוד איזה תיבות ולעשות מטלית ולכתוב שם היו"ד והמ"ם, כי לא מצאנו איסור בשם לכתוב מקצתו על הקלף ומקצתו על המטלית וכו', והמ"ם הזאת אפשר שאין בה קדושה כלל, לכך מוטב לקדרה לבדה מלקדור כל השם.

וכן בההיא דהט"ז^{יט} נראה דיותר טוב לקדור הו"י לבדשכ שהוא נטפל מלקדור כל השם, וע"ש עוד סברות קצת להחמיר בזה

וכ' ונראה שיש תקנה לחתוך בסכין דק וחריף בין הה' למ"ם, וירחיק הקרע, ויתן שם מטלית ויכתוב היו"ד על המטלית. וע"ש דיותר טוב שיכתוב תחלה היו"ד על המטלית ואח"כ ירחיק הקרע כמ"ש לעיל ואח"כ לדבק המטלית. וע"ש עוד בבאר היטב

^{טו} המחבר כאן מספק"ל אם מותר לעשות כן בתפילין, ובמקומות האחרים בריא ליה שאין חשש. אבל צ"ע מה שכתב שנעשה אחד, הרי אם אין חיבור בין שני החלקים אז אין זה חסרון בתפילין בלבד, החסרון בתפילין לעומת ס"ת הוא רק לפי שבתפילין צריך כסדרן, ואולי צירוף שני חלקי תיבה נחשב שלא כסדרן. ככה"נ נפלה כאן טעות בהעתקה, וחלק השני של המשפט "דע"י דבק נעשה אחד..." מוסב על קטע שלפני זה בו כתב שידבקו מטלית. וכאן כתב רק כמסתפק ועולה שאילו בתפילין נראה שיכולים לעשות כן.

^{טז} ק[צת]??

^{יז} ואין בזה משום תעשה ולא מן העשוי.

^{יח} שאם בדיעבד היה כשר לתלות מקצת השם, היה יכול לתלות את היו"ד ואז נמצא שהמ"ם סתומה נמצאה במקומה. ^{יט} הנ"ל ס"ק ז' לגבי "אלקינו" שכתבו ללא היו"ד - "אלקנו", שכתב הט"ז שאף שאין לקדור האזכרות מן התורה מכל מקום כיון שכבר נהגו הסופרים לקדור השם שנכתב בטעות ויש סמך ממס' סופרים לכן אם אינו אפשר בקלות לסלק היריעה יקדר את האזכרה.

^כ נדצ"ל הנ"ן והיו"ד.

בזה (כי קצת אין ניכר הכתב) די"ל דלהיפוך טוב יותר היינו לקדור תחלה דאין בזה משום מוחק, ע"ש.

בענין כשחותך אותיות מהשם אם הוי כמוחקשכא ע"ש.

צ"ע, אותן השמות הקדושים כגון שם של מ"ב וע"ב ושאר שמות אי נמחקין אי לאשכב.

ומי שציוו לו שיכתוב לו שם קדוש ויניח בקבר, לכאורה נראה דאין זה איבודשכנ.

אם כתב הסופר עזי וזמרת יה"ו, לכאורה נראה דה"ו נמחק. די"ה הוא שם בפני עצמו, אבל הוי"ו שנכתב לתשלום כל השם ב"ה ולא נשלם מותר למחקו, והוי כמו א"ד מאדני ב"ה וא"ה מאהי דנמחק לדיעה ראשונה בסימן רע"ו סעיף י' בהג"ה.

ונראה דאסור למחקו, חדא דגם ב"אד" מאדני ו"אה" מאהיה פליגי שםשכד, ומ"ש הטעם בט"זשכב בשם התוס' לפי ששם המיוחד הוא, וכל שכן בשם הוי"ו בה'.

ועוד, דלא גרע מאותיות הנטפלות לאחר השם דאינו נמחק שכבר קדשו השם כמ"ש סעיף ט', והוא הדין הכא שם י"ה הוא שם קודש ב"ה, וקידש לה' דיש שייכות להוי"ו לשם שלם, דהא כוונתו היה לכתוב השם שלם אלא שנזכר תכף אף שבטעות

^{שכא} עיין בספר גן המלך סימן ע"ג שכתב הקודר את השם לא יטלנו כל אות לבדו רק יקדור באופן שיעלה כל השם כולו שלם בבת א' בחתיכה אחת שאם לא יעשה כן הויא כמוחק את השם כיון שאין אותיותיו מחוברות זו לזו. וכ"כ בקסת סימן י"א סעיף ד'.

^{שכב} שו"ת מהרש"ם ח"א סימן קנ"ט וזמ"ש שאל אם מותר למחק שמות של צירופי אותיות שבקמיעות וכגון שם מ"ב ושם ע"ב וכדומה... הנה מצאתי בתשו' רדב"ז ח"א סימן ר"ז במה שנהגו לכתוב ג' ידין במקום השם דכיון דהוא עולה בנימטריא כמנין השם יקו"ק עם ד' אותיותיו אסור למחקו. ואפילו אל"ף א' עם כתר בראשו נהי דאין לוקין עליו מכל מקום איסורא איכא למחקו אף שאין בו קדושת השם ממש ואינו מקדש לאחריו ע"ש היטב. ועמ"ש בפ' אזוראי על ס' חסידים סימן תתקל"ה ושור"ב סימן רע"ו שם ובתשו' מהר"א חיו"ד סימן ד"ש בשם ת"מ בזה. ולעומת זה הנה מצאתי בתשובת מהר"ל סימן קצ"ב מפורש דגם אותיות של י"ב צירופי הוי"ה מותר למחקו וכ"ש כינויים והביא ראיה מהא דא"ה נמחק וידעת פנימיותו ובע"כ דאין לחוש אלא לשבע שמות הגלולים ולכן גם טעמים ונקודות של שבע שמות מותר למחקו עכ"ד. הרי דס"ל דלא כהרדב"ז וכדאי המהר"ל לסמוך עליו....

^{שכב} צ"ע מגמרא מגילה כו: ואמר רבא ספר תורה שבלה גזונין אותו אצל תלמיד חכם, ואפילו שונה הלכות. אמר רב אחא בר יעקב: ובכלי חרס, שנאמר ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים. ונפסק להלכה ברמב"ם פ"ה ה"ג, ובטוש"ע או"ח קנ"ד סעיף ה' וי"ד רפ"ב סעיף י'. משמע שקבורה ללא כלי חרס אסורה משום שהיא גורמת למחיקה מהירה יותר.

^{שכד} עיי"ש ברמ"א בשם תוספות פ' שבועות העדות בשם רבינו חננאל.

^{שכב} ס"ק ט' ז"ל גם ב"ד וא"ה והטעם מבואר בתוס' פ' שבועות העדות (דף ל"ה) דהחמירו בזה יותר מבש"ד וצ"ב לפי שזה שם המיוחד הוא, ובלבוש נתן טעם לפי שע"פ הקבלה הוא א"ה כמו י"ה, ולפי דבריו לא קאי יש מחמירין רק על א"ה ולא על א"ד, ולא ראה דברי התוס' שזכרתי דמבואר שגם בא"ד מחמירין.

היה מכל מקום כל השמות שנכתבו בטעות וכו' אפילו הכי אסור למחקם, מה שאין כן בא"ד מאדני שאין קדושה לפנייהם שכו'. ומ"ש דיש סברא לחלק בין זה להנטפל שכו' ע"ש.

וכ' עוד, אך לפמ"ש בספרים דשם הוי"ה ב"ה עקרו ג' אותיות י'הו"שכח והה' אחרונה כפולה, אם כן אסור למחקו, וע"ש מה שיש לגמגם בזה, ע"ש.

יו"ד סימן רע"ז

ספר תורה שבלה ורוצים לפושטה על הרוח, אם אפשר להפכה על הכתב שכת יעשה, ואם זה לא יועיל לה יהפוך הכתב למעלה, דכל לצורכה מותרשל.

יו"ד סימן רע"ח

באו"ח סימן תרצ"א סעיף ו' אם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה ובלבד שיהיו משולשין [ומפני שיש בו פירושים שונים, צריך לצאת ידי כולם ויעשה שלשה תפירות בראשה וג' בסופה וג' באמצעיתה ותפירה אחת בחלק הרביעי מצד זה ותפירה אחת בחלק הרביעי שמצד האחר].

נראה, דהיינו דווקא אם הניח השאר חלק או שתפר השאר בפשתן, אבל אם המגילה קטנה ודי לה בחמש או בשש תפירות בוודאי לא בעיא יותר. דלא חמירא מספר תורה דהא בגמרא^{לא} איתא [מגילה נקראת ספר נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה] ופרש"י ונקראת אגרת לומר שאינה חמורה כספר (תורה). ואם כן אם תפר אותה כספר תורה וודאי דמהני.

^{שכ} סברא זו כתב הנוב"ת יו"ד סימן קע"ז, וכן פסק הגרש"ק בהאלף לך שלמה או"ח סימן ט"ו. ועיין מנח"ח מ' תל"ז.
^{שכ} לכאורה מקום החילוק הוא שבנטפל יש משמעות להנטפל עם השם, אבל כאן אין כל משמעות לנטפל זה. ואאת"ל שאסור למחוק 'א' אחר "אלקי" אפילו אם לא לא השלימו ל"אלקיננו", זה משום שהוא התכוון לכתוב אלקינו ונמצא שהנטפל נכתב במקומו ועדיין יכול להשלים, אבל אות ו' אחר שם "יה" אין לה כל משמעות וה"ז כמו אותיות "דה" של יהודה שאף אם כתב "הו" לשם קדושה מותר למחוק "דה" שאין לו דין נטפל כמ"ש הט"ז רע"ז סק"ז.
^{שכ} עיין שו"ת רדב"ז ח"ו סימן ב' אלפים קכ"א ז"ל ומסתברא לי שאם נתכוון לכתוב את השם וכתב יו"ד ה"א ווא"ו (דינו) [דאינו] נמחק דעיקר השם יה"ו.
^{שכ} בס"י רע"ז סעיף א' כתב היריעה ובא להניחה כדי שתתייבש, לא יהפוך הכתב למטה. אף על פי שמכיון כדי שלא יעלה אבק על הכתב, מכל מקום דרך בזיון הוא, אלא יהיה פני הכתב למעלה, ויפרוש עליו בגד שהכתב יישאר למעלה. נראה שיש ט"ס בקטע זה, וכך צ"ל אם אפשר להפוך הכתב למעלה יעשה, ואם זה לא יועיל לה יהפכה על הכתב דכל לצורכה מותר. פסק זה הובא בפתחי תשובה סימן רע"ז ס"ק א' וצ"ע שלא העיר כמו שכתבתי. אולי הכוונה שתולה את הס"ת ממקום גבוה, והכוונה להפוך את הכתב לצד הכותל שלא יתראה הכתב בחוץ, כדאיתא במשנה עירובין צז: ושו"ע או"ח שנ"ב סעיף ב'.

^{של} היינו אם אין עצה אחרת, אבל בדין הג"ל שבשו"ע אף שגם שם רוצה להפוך לצורכה שלא יעלה אבק על הכתב, מכל מקום יש לו עצה אחרת לפרוש עליו בגד. ועיין בט"ז ס"ק ט"ז א' ראייה מגמרא עירובין הג"ל דהיכא דלא אפשר בפרסית בגד יהפוך הכתב דאי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקודש טפי.
^{שלא} מס' מגילה י"ט.

וכתב בבית יוסף יו"ד סימן רע"ח בשם תרומת הדשן [דמעיקרא צריכות היריעות להיות תפורות בגידים מראש ועד סוף חוץ משמור מקום ואם לא עשה כן פסול עד שיתקן, והביא ראיה מדאמרינן גבי מגילה נקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין משולשין כשרה משמע דהא בספר תורה כהאי גוונא פסול, וכן מדאמרינן צריך לשייר מלמעלה ולמטה משמע שכל השאר צריך לתפרו בגידים]. משמע שצריך לתפור תפירות תכופות זה לזה וכו'.

וצ"ע, דעכשיו נוהגים שעושין ריווח גדול בין התפירות, וכל התפירות אינן אלא חמשה או ששה. ולהמפרשים במגילה משולשין דבג' חוטין סגי, י"ל דדווקא בג' חוטין צ"ל משולשין, לא בספר תורה ולא במגילה. ואף [ש]הת"ה הביא עוד ראיה, ע"ש בב"י, לאו ראיה גמורה הוא, אבל לפי הרמב"ם שלב צ"ע.

עוד צריך לעיין להפוסקים שלג' שכתבו דלהניח חלק גרע מלתפור בפשתן, אם כן מנ"ל דאם הטיל ג' חוטין והניח השאר חלק כשר.

בש"ע סי רע"ח סעיף ג', אם נקרע רוב תפירה שבין יריעה ליריעה [ועדיין מחוברות בחמש או שש תפירות של קיימא, כשר]. ע"ש מה שהקשה הט"ז שלג' מטלית שנקרע רובה, ע"ש ב' תירוצים שלג' ומכל מקום דברי הט"ז נכונים דבכל התורה כולה רובו ככולו שלו.

ועיין מגן אברהם סימן ט"ו ס"ק ד' שכתב דכשמתחיל לתפור נעשה שניהן בגד אחד. ולא ידעתי מנ"ל הא, דהא בספר תורה דווקא אם היה מחובר ונקרע וכו', אבל בתחלה צריך לתפור דווקא כולה. גם בטלית אם רובו פתוחה חייב שלו וכו', משמע דהולכין אחר הרוב.

ועיין באליה רבה שלג' אם מצרפין מה שפתוח בנקב שמכניסים בו הידים, דבסימן שס"ב כתב הבית יוסף בפרוץ מרובה על העומד דמצרפין הפרצות, ע"ש. אם כן הוא הדין בספר תורה אם אינן אלא ה' או ו' תפירות מצרפין הפירצות [שבין התפירות]. והרי רובו פתוח, ולא מהני להט"ז שכתב דאם נקרע הרוב לא הוי חבור.

שלג' הלכות מגילה פרק ב' הלכה י"א ז"ל "ואינו צריך לתפור את כל היריעה בגידין כספר תורה אלא אפילו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השני כשרה מפני שנקראת אגרת".

שלג' רמ"א תרצ"א סעיף ו' ז"ל ואם אין לו גידין יותר, מוטב לתפור הנשאר בחוטי פשתן מלהניחו בלא תפירה. שלג' ס"ק ב' ז"ל "קשה לי מתלמוד ערוך בפרק העור והרוטב (חולין ד' קכ"ג) טלית שהתחיל בה לקורעה כיון שנקרע רובה שוב אינה חיבור וטהורה פירש"י שנטמאה ובא לקורעה לבטלה מתורת טלית כו' טהורה מטומאתה הראשונה דומיא דכ"ח דשבירתו מטהרתו" עכ"ל. וא"כ ה"נ נימא כל שנקרעו רוב התפירות שוב אינם חשובים מחוברים וה"ל חסירה יריעה.

שלג' שהמחבר תירץ על קל"ה הט"ז שני תירוצים ולא זכינו לאורם.

שלג' מסקנת הט"ז היא לחלוק על השו"ע וכתב על כן נלע"ד דאף כאן בעינן שיהיה רובו מחובר הגם שאיני כדאי לחלוק על

מהר"א מ"מ נראה כמו שכתבתי.

שלג' כדאי"ת באו"ח סי' י' סעיף ז'.

שלג' סי' י' ס"ק ט'.

ולפי דברי הא"ר אם עשה קרסים אם יש ריווח למעלה מהקרסים ולמטה מהני, ועיין מגן אברהם סימן י' ס"ק י"ב שלט דאין לעשות קרסים וצ"ע.

וע"ש מה שמפלפל בש"ע סימן תקפ"ו סעיף ח' בשופר אם נסדק כולו ואפילו מצד אחד, וכו' ע"ש מה שמפלפל בזה ובט"ז שם ס"ק י"ד. ואם כן צ"ע בספר תורה שנקרע רובה אם אמרינן דנפסל הדבר מכמו שהיה, או אפשר דדווקא בשופר וכו' אבל בספר תורה אין בו דינים הללו דכל שנקרא שם אחד מהני וכו' ע"ש יותר.

וע"ש, הא דבשופר אם נסדק כולו לא מהני דבין בדבק, ובספר תורה מהני תפירה, ע"ש מה שמיישב וע"ש מה שמפלפל בענין הפירוש משולשים, ובפי' הרמב"ם בזה ע"ש באורך קצת.

יו"ד סימן רע"ט

ביו"ד סימן רע"ט סעיף א' ספר תורה שאינה מוגה אסור להשהותו יותר משלשים יום, עיין כתובות דף י"ט: [אתמר ספר שאינו מוגה, אמר רבי אמי עד ל' יום מותר לשהותו מכאן ואילך אסור לשהותו, משום שנאמר אל תשכן באהלך עולה.]

לכאורה מדלא כתבו סתם ספר תורה פסולה אסור להשהותה משמע דווקא שאינה מוגה מן הטעות כגון חסירות ויתרות או כהאי גוונא שיבא מזה טעות אם ילמדו ממנה, וכמ"ש בט"ז סימן ר"ע ס"ק ד' שהם היו לומדים מס"ת וכו' שמ וכמ"ש הרא"ש שם שמא דהאידינא אם יש טעות בגמרא ופוסקים אסור להשהות וכו' ע"ש. אבל אם יש טעות בספר תורה מחמת שלא היה כשר הדיו, או שלא נכתב השם לשם קדושה, או שנפסק אות בענין שלא יבא מזה שום טעות לענין לימוד אין איסור להשהות.

ואין נראה לומר כן, דהא בגמרא למדו מפסוק זה דאל תשכון באהלך עולה דאסור להשהות שטר פרוע שמב, ושם אפילו אינו רוצה לתבוע באותו שטר כלל אסור שמא

^{שלט"ז} ל" ולכן אין לעשות בטלית קטן קרסים למטה מהחגור דהוי כסתום [לבוש] ובת"ה סי' רצ"ז כתוב דקרסים לא חשיבי חיבור לענין כלאים אם לא שנכפפין מאוד שאינו יכול להתירן אלא ע"י מעשה וע"ש ועיין ביו"ד סימן ש' סעיף ג', ואפשר דמ"ר אסור מפני מראית העין.

^{שם} דהט"ז שם מציין למ"ש הטור בשם הרא"ש שהמצוה לכתוב ספר תורה נאמרה לדורות הראשונים' שהיו כותבין ס"ת ולומדי' בה אבל האידינא שכותבין ס"ת ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושה להגות בהן הוא ובניו. מצות כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה דכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפייה ועל ידי הגמרא ופירושה ידע פירוש המצות והדין על בוריים לכן הן הספרים שאדם מצווה לכתובם. וע"ש בט"ז שמביא מה שכתב הבית יוסף דלא בא הרא"ש לפטור אותנו מכתבת ס"ת דאדרבה יש גם לנו לכתוב וללמוד בה אלא בא לומר שיש מצוה גם בכתיבת ספר' אלו ובדרישה חולק עליו דאין לנו ללמוד מס"ת ולזלזל בכבודה דדוקא לדורות הראשונים היו מוכרחים לכך שהיה אסור להם לכתוב דפין דפין אלא כולם בגלילה וגם היו דורשין קוצי האותיות בס"ת מה שאין כן עכשיו. אבל הט"ז מסיק 'ואף שלפי משמעות הלשון של הרא"ש משמע יותר כדברי הדרישה מכל מקום נכונים בדרי ב" דהיאך נבטל מצות עשה של ועתה כתבו לכם בחילוף הדורות". משמע קצת שהוא נוקט שיש מצווה ללמוד מספר תורה וכמ"ש הבית יוסף.

^{שם} הכוונה לדברי הרא"ש במס' כתובות רא"ש פרק ב' סימן י"א שכ' ז"ל פרש"י ס"ת נביאים וכתובים. ואפשר שפירש כך משום דבימי ר' אמי לא היה להם כתובים ספרים אחרים ולא למעט ספרים המצויים לנו עתה דאם נמצא טעות בגמרא או בספר מפוסקים יבא להתיר האסור ולאסור את המותר ולזכות את החייב ולחייב את הזכאי ואין עולה גדולה מזו.

^{שם} ז"ל הגמרא שם אמר רבי יהושע בן לוי אסור לו לאדם שיהיה שטר פרוע בתוך ביתו משום שנאמר אל תשכן באהלך עולה

ישכח הדבר או שמא ימות וירשו בניו, הכי נמי כל שיש פסול בספר תורה, חוששין שמא ישכח הדבר או איזה חשש, או שמא ימות ולא ידעו שיש פסול בספר תורה ויקראו בצבור שמג וכו'.

והא דלא אמרו ספר פסול אסור להשהות, משום דמייירי נמי מנביאים וכתובים שמד ושם אין פסול אחר שיבוא לידי מכשול אלא אם יש בו טעות, ועוד דאפילו משניות היה כתובות בימי רבי אמי וכו' וכן ברייתות אפשר שנכתבו, ואפילו תלמוד ירושלמי וכו', עיין רמב"ם שמה וסמ"ג שמו בהקדמה. ומה שכתב הרא"ש נקט נ"ך משום דשאר ספרים לא נכתבו, לאו דווקא אלא דלא היו מצויים שמו.

ונראה, דכל ספר הוא לפי ענינו, דוודאי בגמרות ופוסקים אין איסור להשהות משום מלא וחסר, אלא כשיבוא מזה טעות בלימוד והוראה. ואפילו [יבוא מזה טעות] בלימוד לחוד [ג"כ אסור להשהות], ומה שכתב הרא"ש "להתיר האסור" וכו' לאו דווקא, דאין לך עוולה גדולה מזו שילמוד בטעות.

ומ"ש בשטר פרוע שמחוייב לקרוע לאלתר, ובספר תורה מותר עד ל' יום דשמה לא יזדמן לו סופר וכו' ע"ש.

ספר תורה שנמצא בה טעות אחת ונתערבה באחרת, יש להתיר מכח ספק ספיקא שמו. לכאורה משמע שם חשוב הוא ולא בטל, אבל אות אחת בטל שמו, ע"ש בארוכה.

^{שמי} ויבוא לידי ברכה לבטלה וביטול מצוות קריאת התורה בציבור.

^{שמי} כמו שפירש"י, וכדמשמע מלשון "ספר" ולא אמר לשון "ספר תורה".

^{שמי} הקדמה ליד החזקה לרמב"ם "וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממשו רבינו ושלמדו בית דין שכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה. ושננו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם. ורבינו בכל מקום. כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישאל. ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה. לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומ' פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח. וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולמדו המשנה ברבים".

^{שמי} ספר מצוות גדול לאוין הקדמה כללית "ובימי רבינו הקדוש הקרי רבי בלשון משנה שנתן לו הקדוש ברוך הוא חן בעיניו אנטונינוס מלך רומי וקיבץ כל חכמי הארצות ויסד ששה סדרי משנה על פי הקבלה. אבל יש להעיר שמלשון הסמ"ג לא מוכרח שדעתו היא כדעת הרמב"ם שרבינו הקדוש כתב את המשנה".

^{שמי} אמנם יש משמעות ראשונים אחרים היא שהמשנה לא נכתב עד סוף ימי האמוראים. עיין אור זרוע בבא מציעא סימן שע"ג "והא דנקט תורה נביאים וכתובים משום דבימיהם לא היו כותבים משנה ותלמוד משום דדברים שבעל פה אסור לאומרה בכתב. אלא בימי רב אשי שראה שנתמעטו הלכות וכתב התלמוד". וכ"מ דעת רש"י ב"מ ל"ג: ד"ה הדר דרש, וכן דעת המרדכי והג"מ המובאה בב"א אהע"י סימן קל"ו שכתבו שבזמן רבא עדיין לא ניתנה תוסבע"פ ליכתב, ועיין מה שתמה עליהם הב"ב בבדק הבית שיבטי רבא כבר ניתנה תוסבע"פ ליכתב. ור' גם קובץ תשובות חת"ס סימן מ"ה, שו"ת אמרי אש אהע"י סימן פ"ו.

^{שמי} לא ברור מהו הס"ס מהו ספק השני. אולי הכוונה למש"כ הרמ"א או"ח סימן קמ"ג סעיף ד' שכתב אבל משום חסירות ויתרות אין להוציא אחר, שאין ספרי תורה שלנו מדויקים כל כך שנאמר שהאחרת יהיה יותר כשר. ודוחק.

שוב ראיתי שכח"ג מקור דברי המחבר כאן הוא בבית לחם יהודה סי' רע"ט המובא בפתחי תשובה סי' רע"ט ס"ק א'. וכתב בס"ט שנמצא בו טעות ונתערב באחר, לכתחלה צריכים לחפש בחיפוש אחר חיפוש, פשפש ולא מצא נראה דיש להתיר מכח ס"ס, ע"פ רמ"א סי' קמ"ג דבשעת הדחק שאין לצבור רק ס"ט פסול י"א דיש לקרות בצבור בברכה, ואת"ל דהלכה כיש פוסלין או כ' רמ"א בשם הר"ן דאם חומש אחת שלם לא טעות יש להקל לקרות באותו חומש אע"פ שיש טעות באחרים. ומסיק דנראה להתיר אפילו לשלא היה שם ר' שני ס"ט וצריך לקרות בשניהם כשרים לקרות בהם משום ס"ס. [לא הבנתי כ"כ למה צריך שיתערב באחר, אפילו בס"ט אחד י"ל ס"ס שמא הלכה כמכשיריין, ושמא הטעות היא בחומש אחר.]

^{שמי} נראה שזה טעם אחר להכשיר, מחמת ביטול. אבל כבר כתב המחבר (עיין לעיל סי' רע"א לענין נכתב במקום אחד על דוכסוסטוס ונעלם מקומו) שלא שייך לומר ביטול כיון שבוודאי כל הס"ט פסול.

יו"ד סימן ר"פ

סימן ר"פ סעיף א' ספר תורה שנקרעה בו יריעה [בתוך שני שיטות, יתפור. בתוך ג', לא יתפור.] נראה שהוא הדין בתפילין ומזוזות אם נקרעה תוך שתי שיטין כשר, ע"ש הסברא שני.

וכתב הב"ב בשם הרא"ש ששאל להר"מ הא דאמר תוך שלשה לא יתפור אם יכול לתקן בדבק, והשיב וכו' בספר תורה שקורין בו שזה מושך לכאן וזה לכאן י"ל פן יקרע וכו' שני. ואם כן בתפילין לכולי עלמא מותר לדבק, ע"ש הרבה דברים בזה.

ומשמע דלא ברירא ליה בזה, וצ"ע לפרשו. דאם תפר כשר אם כן אמאי אמרו בירושלמי וכו'.

עו"ש, נראה דמזה הירושלמי יש להוכיח דאין חילוק בין ספרים לתפילין ומזוזות לענין קרע הבא תוך ב' שיטין.

ביו"ד סימן ר"פ, ואם נחלק שם אות ע"י הקריעה פסולה [ולא מהני מה שמדבקו מאחורין]. בס' צמח צדק שני כתב בשם תשובת מזרחי אם לא נשתנה צורת האות אלא שחלק האחד נקרא לתינוק. והקשה הצמח צדק הא אינו מוקף גויל. ותיריך כמ"ש בב"י סימן ל"ב דאם נפסק אח"כ לא בעי מוקף גויל שני.

ולפי מה שכתב הט"ז שם שני דאפילו נפסק אח"כ בעיא מוקף גויל, יש תקנה שגירור מעט עד שישאר מוקף גויל בצד אחד של הקרע. ונראה דאפילו בתפילין מועיל שיגור, ולא הוי שלא כסדרן כמ"ש במגן אברהם ס"ק כ"ז שני, ע"ש.

שני הובא בפתי תשובה סימן ר"פ ס"ק א'.

שני וז"ל "שאלתי את הר"מ מרוטנבורק הא דאמר בתוך שלש לא יתפור אם יכול לתקן בדבק... והשיב איני אומר לדבק טוב הוא חזא דלא אשכחן אלא בתפילין של יד שכתב ב' עורות והניחן בבית אחד דאיכא מ"ד צריך לדבק אבל בס"ת שקורין בו זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ותמיד גוללין אותו ומהדקין אותו יש לחוש פן יתפרד הדבק ויקרע יותר".

שני ולדינא נחלקו בזה הר"מ מר"ב והרא"ש בס"ת.

שני סי' קי"ב.

שני וז"ל "אלא שהיה לי קצת גנוגם על מה שכתב הרב ר' אליה מזרחי בההוא ענינא וז"ל שאם לא נשתנה צורת האות אלא שהחלק האחד משני חלקי האות נקרא לתינוק דלא חכים ולא טפש לא יאמר עליה נחלק האות שהרי היא עומדת בקדומה כמו שהיתה טרם החלק וכו' עכ"ל, וקשיא לי הא מכל מקום יש לפוסלו כיון שאינו מוקף גויל אבל מצאתי שכבר הקשה הרב ב"י קושיא כזו על הטור א"ח סי' ל"ב שכתב וז"ל ניקב רגל הימני מן הה"א אם נשאר ממנו מלא אות קטנה כשירה ואם לאו פסולה ואם נפסק אחד מהאותיות אם תינוק וכו' יודע ליקרותו וכו' כשר וכו' ע"כ, וכתב הרב ב"י עליה וז"ל ואם תאמר היכי מכשרינן באיפסק שום אות בנקב והא אמרינן בהקומץ כל אות שאין מוקף גויל מארבע רוחותיה פסול וז"ל הא דלא מיפסל בניקב היינו דוקא בנפסק אחר שנכתב וכו' אבל כשבתחלת כתיבתה היתה שם נקב ונפסקה בו אעפ"י שיש בה שיעור אות פסולה משום דמעולם לא הקיפה גויל וכו' והאריך שם עוד הרב בית יוסף בישוב קושיא זאת.

שני ס"ק י"ד.

שני "...אם רגל ה' מגיע לסוף בלי היקף קלף רשאי לגרר קצת דלא גרע מנדבק אות לאות."

ב"ד סימן ר"פ סעיף ב' [ספר תורה שבלו ממנו יריעות ובא להחליפם, אפילו לא בלו ממנו אלא אחת או שתיים, צריך להחליף שלש, לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות ולכך צריך שיהיו לפחות שלשה דומות].

ע"י תשובת שארית יוסף^{שנ} שכתב דווקא בלתי וכו' שהשינוי גדול מאוד לכך צריך להחליף ג' וכו' ובטור וש"ע שכתבו לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות, משמע איפכא, דאפילו בשינוי מועט צריך להחליף ג'. ומה שדקדק מדנקט בלתי י"ל דלרבנותא קאמר, דאפילו הכי סגי בג', ע"ש עוד דברים כהנה.

בט"ז [שם] ס"ק ה' [נראה דבדיעבד אינו פוסל בזה דהא גם כתב מנומר כתב רמ"א בסוף סי' רע"ט דנהגו הסופרים לתקן^{שנ} כו' כל שכן בזה דאין כאן שינוי באותה יריעה עצמה]. לכאורה נראה, כיון דזה קיל מכתב מנומר^{שנ} ובכתב מנומר נהגו הסופרים תמיד לתקן לכתחילה ולא ליטול כל היריעה^{שס}, אם כן הוא הדין זה מותר אפילו לכתחילה שלא ליטול אלא יריעה אחת. וכן כתב בבית לחם יהודה דעכשיו נהגו הסופרים שלא להחליף ג' וכ"כ בט"ז עכ"ל.

ומכל מקום מבואר ממה שכתבתי, דאף דמן הדין היה צריך ליטול כל היריעה, נהגו הסופרים עכשיו לתקן כמ"ש בסימן רע"ה סעיף א', ע"ש ט"ז ס"ק ב' שס"א. מזה נראה אם היתה יריעה בת ד' דפים והי' שני דפים פסולים ורצה הסופר לחתוך אלו שני הדפים ולעשות יריעה בת ג' דפים^{שסב}, כי היו העמודים רחבים ויכולים לעשות משנים שלשה, ושני הדפים ישאר^{שסג}, אין לעכב על ידו. אע"ג [גם אם] ישאר יריעה בת שני דפים אין להקפיד, כמו דלא מקפידים בכל הני שכתבתי, דגם זה דיעבד כשר כמ"ש בט"ז סימן רע"ב ס"ק ד' שס"ד.

וקצת משמע במנחות דף למ"ד דמיעוט הכתב גרע מב' דפים ביריעה, ע"ש הוכחה^{שסה}. וכיון דאפילו במיעוט הכתב נהגו הסופרים להקל שלא יבואו לידי גזירה, כל שכן במיעוט העמודים וכו' ע"ש עוד דברים כהנה.

^{שנ} סי' מ"ט. הובא בבאה"ט.

^{שנ} וממעטים הכתב ולא חוששים למש"כ הש"ע שם סעיף ה' דמחזי כמנומר.

^{שנ} כן יז יריעה שלמה, וגם כי האותיות הן באותו גודל ורק הכתב שונה.

^{שס} כמ"ש הרמ"א אף שזה נגד פשוטות הדין.

^{שסא} דהמחבר מביא את דעת הרמב"ם פרשה פתוחה שעשאה סתומה, או סתומה שעשאה פתוחה, יגנו. ולא יכולים לתקן כי יצטרך להמעיט או להרחיב את הכתב ומחזי כמנומר. והרמ"א הביא את דעת הרשב"א ודעמיה מותר לתקנו, כמו בשאר טעויות וכתב שכן נהגו הסופרים לתקנו.

^{שסב} כמ"ש בס' רע"ב סעיף ג' שאין לעשות יריעה פחות מג' דפים.

^{שסג} לכאורה הכוונה שתישאר שם מידת שני דפים.

^{שסד} ט"ז יורה דעה סימן רע"ב ס"ק ד' [ובסמ"ג הלכות ספר תורה כתב הך דינא דעושה יריעה בת שלש כו' וכל מה שזכר כאן וסיים עלה וכל זה למצוה אבל לא לעכב ע"כ וכ"כ במרדכי הלכות קטנות. א"כ אם לא נכתב רק שני דפין ביריעה כשר בדיעבד וכן משמע ברמב"ם פ' י' דהלכות ס"ת דלא חשיב זה בין הפסולים^{שס}, אבל ע"י תשובת שבות יעקב ח"א סי' פ"א שאע"פ שכשר בדיעבד מ"מ כאשר באים לתקן צריכים לעשות בענין שכשר לכתחילה.

^{שסה} אולי ההוכחה מהא דאיתא שם בברייתא שיעור יריעה שהיא לא פחותה משלש דפין וגם שם באותה ברייתא שנינו שיעור גליון מלמטה ומלמעלה ובין דף לרף ובין שיטה לשיטה וכו', ואח"י אמרו בברייתא שאל ימעט אדם את הכתב לא מפני ריוח של מטה ולא מפני ריוח של מעלה ולא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה. ע"כ. ומדחזינן שעדיף לא להמעיט הכתב אף אם ע"כ לא יעשה את שיעור הגליון כהלכתו, והטעם משום ששיעור הגליון הוא האידור חיצוני בעוד שמיעוט הכתב מחזי כמנומר והוא חסרון בכתב עצמו. אם כן הה"נ עדיף לא להמעיט את הכתב אף אם בשביל כך לא תחזיק היריעה יותר מב' דפים.

מנחות דף ל"ב סוף ע"א ספר תורה שבלה וכן תפילין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שאין מורידין ע"ש. ומתפילין לספר תורה לתפור או לדבק פרשה ממזוזה לתפילין בוודאי פסול, דאפילו עור המעובד לשם תפילין פסול לספר תורה, וכן המעובד למזוזה פסול לתפילין, כמ"ש באו"ח סימן ל"ב סעיף ח' וש"ך סימן רע"א ס"ק ד'שסו, וכל שכן הכתיבה דצריך נמי לשמה, כמו העיבוד כמ"ש בסימן רע"ד סעיף א'.

ואפילו למ"ד דס"ל דסתמא לשמה קאי מכל מקום כשכתב לשם מזוזה בוודאי פסול, ואם כן דעבוד לשם מזוזה לא הוי לשמה לתפילין וכל שכן לספר תורה, וכן עבוד לתפילין לא הוי לשמה לספר תורה. כל שכן הכתיבה דלא הוי לשמה למה שלמעלה ממנו, אע"ג דמעלין בקודש, היינו בדבר דלא בעי לשמה, ע"ש יותר באורך.

אבל מתפילין חדשים אפשר דמותר לעשות מזוזה, דהזמנה לאו מילתא שס"ו. אבל בספר תורה אפשר דאפילו קודם שקראו בו לא מקרי הזמנה שיוכל להוריד וכו', דבספר תורה עיקר המצוה לכתוב כל אחד ספר תורה לעצמו, וללמוד מתוכה היא מצוות עשה אחרת, אם כן תיכף שכתבה נגמרה מצוותה ואין זה הזמנה שס"ח. ואפילו אם יש לו ספר תורה וכבר קיים המצוות עשה וכו' שס"ט, ע"ש עוד סברות בזה לחזק הדברים.

וע"ש אם התנה על התפילין או ספר תורה לשנותן לקדושה קלה וכו', נראה דתנאי מהני לכל דבר שבעולם וכו' וצ"ע.

וע"ש דמתפילין של ראש אפילו כתבן ועבדן לשל יד מותר, דשם תפילין חד הוא ש"ע.

וספר תורה שבלה, אם מותר ליקח ממנה יריעה או דף ולחבר לספר תורה אחרת שלימה. לכאורה, מדאמרו ספר תורה שבלה וכו' אסור לעשות מהן מזוזה לפי שאין מורידין וכו', הא לדבר ששוה קדושתה מותר וכו'. עיין מגילה דף כ"ז. ש"ע מדקדק מדקדקני גוללים ספר תורה במטפחות חומשים וכו', אימא סיפא אלא מהא ליכא למישמע מינה. אבל כאן ליכא סיפא למידק מיניה איפכא, אם כן נשאר הדיוק מרישא בשלימות.

ונראה דליתא, דכיון דמדייק שם מסיפא איפכא וכו' לשווים אסור ונשאר בספק, אם כן בכל מקום דאיכא האי דינא יש ספק זה אם מותר בשווים דמאי שנא. וכל הדינים

שס"ז ז"ל "כתב ב"י בא"ח סימן ל"ב אם מעובד לשם מזוזה פסול לתפילין דתפילין חמורה ממזוזה ודאי דהוא הדין אם מעובד לתפילין פסול לס"ת דקדושת ס"ת חמורה מתפילין" עכ"ל דרכי משה.

שס"ח כדאיתא באו"ח סי' מ"ב סעיף א'.

שס"ח לפי דברי המחבר אסור רק אם נגמר הספר, אבל עיין באליה רבה סימן ל"ב ס"ק ט"ז שכתב דכל שנכתב על יריעה לס"ת איזה שורות אסור לכתוב על הנותר תפילין ומזוזות.

שס"ט נראה דר"ל שאע"פ שאין עליו חיוב לכתוב עוד ס"ת, מ"מ קדושת ס"ת נגמרת בגמור כתיבתה ולא תלוי במה שעוד לא למדו בכתבו.

ש"ע לכאורה כאן מדבר לענין שנחשב לשמה אף אם התכוון לשם של יד. אבל להוריד מתפילין ש"ר לאחר שקיים מצוותו ולשנותו לשל יד אסור.

ש"ע דאיתא שם "איבעיא להו מהו למכור ספר תורה ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דלמא כיון דליכא לעלווי עילויא אחרינא שפיר דמי... תא שמע גוללין ספר תורה במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ספר תורה קתני מיהת גוללים ספר תורה במטפחות חומשין, מטפחות חומשין אין מטפחות ספר תורה לא, אימא סיפא ולא חומשין במטפחות ספר תורה, הא תורה בתורה שפיר דמי, אלא מהא ליכא למישמע מינה".

דמעלין בקודש דין אחד הוא, וע"ש ראייה לזה דכל הדינים בענין זה שוים. ע"ש עוד מה שמפלפל בזה וסיים וצ"ע.

ולכאורה נראה דאפילו נימא דבשויים אסור, היינו דווקא למכור ספר תורה זו ולוקח בדמיה אחרת וכהאי גוונא. אבל ליקח יריעה מספר תורה זו לזו אין זה מחליף מתורה לתורה, אלא עושה משניהם תורה אחת, ע"ש דמסיק ומכל מקום נראה דמותר ליקח יריעה מספר תורה אחד החסירה וליתן אותה בספר תורה אחרת, אפילו נימא דבשויים אסור וכו' דהא בדיעבד אם מכרו ספר תורה אחת מותר ליקח בדמיה ספר תורה אחרת, כיון דליכא לעלויה בה עלויא אחרינא כמ"ש במגילה דף כ"ז, וזה נמי דיעבד הוא, כיון דנפסלה הספר תורה ולגניזה קאי, טוב יותר לתת היריעה באחרת מלגנוז.

וע"ש עוד מ"ש מענין ליקח יריעות מספר תורה אחת לאחרת לצרף, דאין מותר אלא לצרף משני ספרי תורה פסולים דהוי כדיעבד, אבל לא מספר תורה כשרה. וע"ש קצת בדרך פלפול בזה בגמרא ע"ש באורך, וצ"ע.

נראה, דמותר ללקט יריעות מכמה ספרי תורה שבלו ולעשות ספר תורה אחד.

יו"ד סימן רפ"א

סופר אחד נשבע שלא יכתוב ספר תורה בעיר הזאת, וכתב. נראה דהספר תורה פסולה^{שע} כמ"ש ביו"ד סימן א' סעיף י"א^{שע} וכתבו בט"ז וש"ך שם דהוי כחשוד לאותו דבר. והוא הדין לספר תורה, דוודאי מי שפסול לשחיטה פסול לנמי לכתוב ספר תורה כמ"ש בסימן רפ"א סעיף ג' [ספר תורה שכתבו מסור, עבד, אשה, קטן, כותי, ישראל מומר, פסולין]. וע"ש בשו"ע יו"ד סימן ב'שע^ד מי שפסול וכו', ועיין באו"ח סימן ל"ט סעיף א' דספר תורה דמי לתפילין.

ובלא"ה בכל עבירות שבתורה החשוד על הדבר אינו נאמן עליו כמ"ש בסימן קי"ט^{שע}. וכן בספר תורה בוודאי יש הרבה דינים, שיכתוב כל האזכרות לשמה וחק תוכות ועיבוד לשמה, ועוד הרבה דינים.

^{שע} בפתחי תשובה סימן רפ"א ס"ק א' ללא הנימוקים. והוא ציין לדבריו בסימן ר"ח ס"ק ה' בשם שו"ת זכרון יוסף וז"ל ועיין בשו"ת זכרון יוסף חלק ח"מ סימן ב' שהוכיח ג"כ מזה אודות הש"ס דפוס זולצבאך שנדפסו במשך החרם דמותר ללמוד מתוכם דכיון שלא נזרו רק שלא ידפיס איש אחר זולת המדפיסים באמשרדם את הש"ס אין בכלל זה אלא מה שבפרט דהיינו ההדפסה אסור מה שאין כן אם עבר אחד והדפיסו מותר ללמוד מתוכו והביא עוד ראייה מהא דהשביעי יהושע שלא יכנה יריחו ואחד עבר על החרם וכנאה ואפילו הכי היו ישראל דרים בה לאחר שבנאה כמבואר בש"ס בכמה דוכתי ע"ש. אם הטילו הקהל חרם, שלא ישחוט אלא טבח ידוע, ושחט אחר, י"א שחטתו אסורה.

^{שע} נראה שהתכוון למש"כ הרמ"א שם סעיף ו' "מיהו אם הוא פסול לעדות משום שאכל נבילות, אעפ"י שאינו מומר לכך, כיון שהוא חשוד לאכול נבילות, דינו כמומר לכך. והרי ראינו שהעובר על חרם הקהל נחשב כחשוד על שחיטה. א"כ זה שעבר וכתב נחשב כמומר לכך".

^{שע} עיי"ש סעיף ח' החשוד על הדבר אינו נאמן עליו, אפילו בשבועה.

ועוד כמ"ש בש"ך סימן רפ"א שמתנגד נגדו^{שי}, וכן כאן כשיכתוב לא תשא וכו' לא יכתוב האזכרות לשמה^{שי}, ע"ש עוד הרבה דברים בזה.

ולכאורה היה נראה לדמות למ"ש בתמורה דף ד. כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד וכו' ע"ש באורך קצת בזה, אלא שהתוס' כתבו שם [דף ו.] דבשבועה לא שייך זה^{שע}.

ספר תורה שנמחקה הרבה ותיקן אותה אדם שאינו יודע כלל עניני הכתיבה, וחיישינן שמא חק תוכות באיזה אות. נראה דאפילו יאמר שלא עשה כן, אינו נאמן, דמילתא דלא רמי עליה לאו אדעתיה^{שעט}.

יו"ד סימן רפ"ב

יד של ספר תורה שנשבר ורוצים לתקנו אסור להניח בכפתור שלו בשמים. וביד שלם נמי אסור להניח אע"ג דעדיין קדושתו קיים.

בס' חמודי דניאל כ"ישפ כתב מי שרוצה להניח ספר בתוך ספר בכדי שלא יהא צריך לחפש אח"כ, נראה דאסור^{שפא}. וגם אסור להניח בספר שום דבר להשתמר שם^{שפב}.

יו"ד סימן רפ"ג

בסימן רפ"ג סעיף א' בהגה [כל זה בחומשים העשויים בגליון כספר תורה, אבל בשלנו שהם נכרכים, אין חילוק בין חומש לנביא].

לכאורה משמע מכאן דצריך להניח גליון כמו בנביא, וצ"ע מנ"ל.

^{שי} עיי"ש בס"ק ח' שהש"ך מביא את דברי המרדכי שכתב טעם למה ממזר פסול לכתוב ס"ת דכשמגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה' נחפז ואינו כותב האזכרה לשמה ואפי' אמר נתכוני אנן סהדי שלא נתכוון וה"נ בגר תושב כשיבא לכתוב לא תאכל כל נבלה וגו' לגר אשר בשעריך תתננה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך. אבל עיי"ש שהקשה על זה וכתב טעם אחר.

^{שי} יש לדחות, דדוקא בממזר כתב המרדכי כן כי בפסוק זה נכתב גנותו ואין בידו להיטהר. אבל אטו נאמר שכל העובר על מה שכתוב בתורה פסול לכתוב ס"ת כי כשמגיע לאותו הפסוק לא יכתוב לשמה. אלא וודאי שדווקא בממזר אמר כן המרדכי וכנ"ל.

^{שעח} ד"ה והשתא, כיון שאין האיסור כמו לא יוכל לשלחה אלא שהוא בדה את האיסור בכה"ג לא אמר רבא דלא מהני.

^{שעט} עיין יו"ד סי' א' סעיף ג'.

^{שפ} קטע זה לא נמצא בכ"י שהיה לפני, והעתקתיו מפתחי סימן רפ"ב ס"ק י"ז.

^{שפא} נחלקו הט"ז (יו"ד רפ"ב ס"ק י"ג) ומג"א (סי' קנ"ד ס"ק י"ד) אם מותר להשתמש בספר כדי להגביה ספר שרוצה ללמוד ממנו. נמצא שדין זה תלוי במחלוקת הנ"ל ולפי דברי המג"א מותר גם בני"ד. כ"כ בס' צדקה ומשפט פרק ט"ו הע' ס"ז.

^{שפב} עיין מג"א וא"ר סי' קנ"ד שהביאו כן בשם ספר חסידים.

לכאורה הקונטרסים לא מקרי ספר כלל, ואצ"ל גליון, וצ"ע.

סימן רפ"ג [סעיף ד' אסור לרקם פסוקים בטלית^{שפג}] ע"ש מ"ש אא"ז ומזה הטעם אסור לכתוב פסוק באגרת לדברי צחות אפילו אחר שיטה העליונה דאין צריך שיטוט^{שפד}, או משום דאינו בכתב אשורי^{שפה}, מכל מקום האגרת יבוא לבזיון, דמשליכים אותו ומקנחים בו וכו' דמכל מקום תורה הוא, ע"ש באורך קצת בזה.

ואפילו אם מהפכים הפסוק וכו' מכל מקום לתשמיש בזוי אסור אפילו ב' תיבות, ע"ש יותר מזה.

וכ', ונראה דאסור לקנח או לעשות שאר תשמיש בזוי באגרת שכתב בו לשון הקודש, אפילו אינו פסוק, ע"ש הביאור בזה.

וע"ש, דלצורך מצוה מותר לכתוב פסוק, וגם בפסוק "ראשיתך מצער" אף דאינו פסוק כשמהפכו^{שפו}, מכל מקום מותר לכתבו אשורית לצורך מצוה, דהזכור את הצדיק ואינו מברכו [עובר בעשה מ"ט שנאמר זכר צדיק לברכה^{שפו}] ע"ש. ולצורך מצוה מותר לכתוב פסוק כמ"ש יבמות דף ק"ו^{שפח}.

וכן דברי תורה אף שאין פסוק, אסור להכניסו למקום בזיון. ולצורך מצוה, אם אינו דברי תורה אפשר דמותר, וצ"ע עוד בזה.

יו"ד סימן ר"צ

ביו"ד סימן ר"צ סעיף א' [ספר תורה או תפילין שבלו, אין עושין מהם מזוזה... הגה, אבל מותר לתקן הספר תורה עצמה עם גליונותיה, אם אי אפשר לתקנה בענין אחר והיה צריך לגנוזה בלאו הכי]. נראה דדווקא אותה ספר תורה, כמ"ש בלשון רמ"א אבל ספר תורה אחרת אסור^{שפט} דלקדושה כיוצא בה אסור כמ"ש בשו"ע או"ח סימן קנ"ג סעיף ד' שצ. וע"ש שצא אפשר דלזה כדיעבד דמישצב.

^{שפב} וכתב שם הש"ך ס"ק ו' מפני שהוא מביא פסוקי התורה לידי זלוול כי הציצית שבטלית אינם אלא תשמישי מצוה ולא תשמישי קדושה ומותר לבא בטלית מצוייצת לבית הכסא ולבה"מ ולהשתמש בו ולכסות בו את הערוה ואיך יביא פסוקי התורה במקום טינופת וזלוול.

^{שפב} כמ"ש הרמ"א יו"ד סי' רפ"ד סעיף ב' בשם ר"ת שא"צ שרטוט אלא בשורה העליונה.

^{שפה} דרך הכותב בכתב אשורי צריך לשרטט כמ"ש שו"ע שם.

^{שפו} ולכן אין צריך לשרטט וכמ"ש התוספות גיטין ו: בשם הירושלמי.

^{שפז} בראשית רבה פ' מט"א.

^{שפח} לכאורה הכוונה לגמ' יבמות דף ק"ו. "אמר אביי האי מאן דכתב גיטא דחליצתא לכתוב הכי אקרינוה לדידה ממאן יבמי עד יבמי". ופירש"י שלא רצה לכתוב יותר שלש תיבות רצופין כדי שלא יצטרך לעשות שרטוט. ולכאורה קשה שמ"מ לפי שנתבאר עדיין אסור כי זה יכול לבוא לידי בזיון, אע"כ שלצורך מצוה מותר.

^{שפט} עיי"ש בפתחי תשובה ס"ק ד' שהביא מ"ש בתשובות חתם סופר סי' רע"ט דדוקא עם גליוני אותו הספר עצמו שמתקן. אבל לתקן ס"ת אחרת כיון שלא נעשה מעיקרא לתשמיש זה הס"ת אין להתיר אפי' א"א בענין אחר.

^{שצ} אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה, יש אוסרים ויש מתירים.

^{שצא} במגן אברהם ס"ק ד' בשם הב"ח דליכא פלוגתא, דלכתחילה אסור לכו"ע ובדיעבד מותר לכו"ע.

^{שצב} להציל את הס"ת שלא ילך לגניזה.

וע"ש עוד דלכאורה היכי משכחת להאי דינא וכו' דהיינו שאותה ספר תורה עצמה נמי צריך לתקן עם גליונותיה אם מותר בהמותר לתקן ספר תורה אחרת. וע"ש דמשמע דאפילו באותם הגליונות שהם כדי שיעור, נמי מותר לתקן, ע"ש.

תשובת בעל החיי אדם ז"ל אל המחבר ז"ל (שייך למה שנדפס בפנים סי' רע"א)

על עניין דוכסוסטוס וקלף שהשבתי להרב הגדול מהו' דניאל מ"ץ מק"ק הוראדנא. מה שהארץ מר לפסול התפילין שנכתב אפילו תפילין של יד על דוכסוסטוס, הוא בלתי ספק, ואין צורך כלל לאריכות ראיות על זה.

אך מה שהחליט שאנו בקיאין מה הוא דוכסוסטוס, וכתב דכל מקום שנמצא בקלף וניכר לכל שהוא חלק. ושאר קלף אינו חלק כ"כ, ואותו מקום החלק יכול לקלוף בסכין הוא הדוכסוסטוס, כמו שכתבו כל הפוסקים כשחולקין העור לשנים, החלק שלגבי הבשר הוא דוכסוסטוס, וכיון שהסופר לא גרר כל הצורך לכן יכולין לקלפו, והראיה ששאר מקום הקלף אי אפשר לקלוף בשום אופן.

והנה אף שמצד הסברא דבריו נכונים, ובאמת אם יש לחוש שהסופר לא יגרור כדן. הוא ספק דאורייתא, ולשון הש"ע בס' ל"ב משמע ג"כ כדבריו. אך כפי הנראה מדברי הפוסקים הראשונים לא נראה כדבריו, וז"ל הרמב"ם פ"א מהלכות תפילין הלכה ז', אם לקחו העור אחר שהעבירו שערו וחלקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדין עושין עד שיהיו ב' עורות, אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא שממול הבשר. כל זה החלק שממול השער נקרא קלף, וזה שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס, כ"ה בנוסחאות שלנו. ואף שהספ"ק משנה כתב שיש גורסין להיפך דממול השער נקרא דוכסוסטוס כו', עכ"פ במציאות אין מחלוקת דודאי החלק העב הוא לצד הבשר, וחלק הדק הוא לצד השיער. וז"ל ספר התרומה סימן קצ"ד בסופו, ואף על גב שאינן בקיאין עתה לקלפו לב' שיהיו ב' הקליפות מעובדות וראוי לכתוב בהן, זו כדן קלף וזו כדן דוכסוסטוס, אלא אחת עבה וראויה לכתוב בה, ואחת דקה ואינה ראויה לכתוב בה, מ"מ אותה שהיא עבה וראויה לכתוב, אם היתה לצד שיער, נקראת קלף וכותבין בה לצד הבשר. ואם אותה שהיא עבה לצד בשר, נקראת דוכסוסטוס, כיון שהוסרה קליפה דקה שעליה, כותבין בה לצד החיתוך שהוא לצד השיער, עכ"ל. ולדעת הרב קשה איך כתב שאם העבה לצד השער נקרא קלף, כיון ידיעין דחלק הדוכסוסטוס הוא עב יותר מן הקלף כמ"ש הרמב"ם, וא"כ ע"כ עדיין נשאר דוכסוסטוס דבוק בקלף.

וזה לשון הב"ח סימן ל"ב, ועכשיו שאין חולקין לב' אבל מגררין אותו לצד הבשר הרבה קרוב לחצי עובי העור, ולצד שיער גוררין מעט, דין קלף יש לו, וכן דעת הפוסקים, וכ"כ הב"י עכ"ל. ולדברי הרב קשה היאך כתב שמגררין קרוב לחצי העור, והרי עדיין נשאר מן הדוכסוסטוס ולא נגרר כלל, ואדרבה היה צריך לגרר יותר מן חצי עור, שהדוכסוסטוס היא עבה. ועוד שהרי בספר התרומה לא הזכיר כלל כמה יגרור, רק כתב שיגרור הקליפה הדקה.

ולכן נראה לי דהקליפה הדקה הסמוכה לבשר הוא נקרא דוכסוסטוס, והקליפה הדקה שבמקום השער הוא נקרא קלף, וכשחולקין לב' אזי כל חלק נקרא על שם הקליפה הדקה. ועכשיו שאין חולקין, אם יגרור לצד השיער אם מעט אם הרבה, ע"כ מה שנשאר הוא דוכסוסטוס. ואם יגרור לצד הבשר יהיה הנשאר קלף. אך כיון דבע"כ צריכין לגרור לצד השיער הקליפה הדקה. א"כ קשה הא נשאר הדוכסוסטוס, ע"ז כתבו הפוסקים שמה שאנו מגררים לצד השיער הוא רק לתיקון להעביר השיער, ובלא"ה צריך לגרר זה, והקליפה הנשאר תחתיו הוא נקרא קלף. ואמנם אם לא יגרור מצד הבשר ג"כ רק מעט הוא ג"כ רק לתיקון, וא"כ נשאר הקליפה הנקרא דוכסוסטוס ומאי חזית ליתן לו שם קלף, ע"ז כתבו הפוסקים שגוררין הרבה לצד הבשר וא"כ לא נשאר רק חלק העבה ונקרא קלף, וכן הוא בהגמ"י סי' ד'. ועוד דלפי דעת הרב למה לא כתבו הפוסקים שיגרור עד מקום שלא יוכלו לקלוף עוד שום דבר בסכין, וכי נאמר שהם לא היו יודעין סימן זה ואנן ידיעין, אלא ע"כ אין לדבר שיעור רק שיגרור יפה.

וז"ל הרשב"א בתשובה סימן תק"פ, ולענין הקלף נראה כדעת הרמב"ם שהוא חלק העב הנשאר כנגד הבשר וכותבין התפילין במקום שכנגד הבשר. ומה שאמרתם שאין לכם אומן שיוודע לחלוק העור לשנים, גררו את העור יפה יפה במקום השיער כדי קליפה יפה, נמצא הקלף נשאר לעצמו, שאין הקפדה שיחלוק לשנים אלא שלא ישאר כל העור שלם, דאז יהיה גויל, עכ"ל, משמע שהעיקר שיגרור מצד אחד שלא ישאר שלם.

ואמנם מה שכתב מר שיש לחוש שמא לא גרר הסופר כלל, אם יש לחוש לזה בודאי ראוי ונכון להדרה שלא יהיה שום ספק ח"ו במצוה חמורה כזו.

ואמנם לפסול תפילין הנמצא כך, לא ידעתי, כי לדעתי רוב מצויין במלאכת עיבוד מומחין הן. ואם נשאל לסופר שידוע דין זה דתפילין על הקלף וידוע שמטעם זה צריך לגרור, נ"ל דסמכין אחזקה זו.

חזר הרב וכתב תשובה ארוכה.

וזה תשובתי. מה שרצה מר לדחות ראיות שהבאתי וכתב קונטרס גדול בחריפות ובקיאאות, והכניס כל דברי הנ"ל בין הפרקים אחד לאחד ודחה אותם, וכתב כיון דבלא"ה יש גירסאות שונות בדברי הרמב"ם כמו שכתב הכסף משנה וא"כ אולי דגם זה טעות, וצ"ל להיפוך על דק עב. דבר זה לא ניתן לכתוב ולהשיב. ומה שביקש לסייע מתשובת רמב"ם שהביא הכסף משנה פ"ג מהלכות תפילין הלכה ה', המעיין שם יראה שאין כלל תשובה לדברי.

ומש"כ מר שהטור כתב שקלף נקרא דק, לא קשה מידי שהרי גם בתשובה הנ"ל כתב בדברי הגאונים שהקלף הוא חלק העב וקורין אותו דק, ובכ"מ כתב שקורין דק. ומה שהקשה מרבי מאיר שכתב על הקלף מפני שמשתמרת, ומזה הוכיח דלפי דקיי"ל דקלף הוא הצד שדבוק בו השער, ע"כ מוכח דאותו חלק הוא העב, וכמ"ש הרמב"ם שם בתשובה ראיה לשיטתו דקלף הוא חלק הדבוק לבשר, דמפני שקדושת תפילין חמורה ממזוזה לכן נתנו חלק העב לתפילין ע"ש. באמת צ"ל כמ"ש מר בעצמו דאין ראיה, דאע"פ שהקלף לשיטה זו חלק הדק, מ"מ יכול להיות שהוא יותר חזק בטבעו מחלק העב, רק דהרמב"ם לשיטתו ס"ל כיון שהוא עב יותר חזק ומתקיים מחמת עביו, ולשיטתו אזלינן אחר החיזוק בטבע.

ולולי דברי הרמב"ם נוכל לומר לשיטה זו דנותן כל אחד לפי עביו לס"ת עור שלם, ולתפילין חלק העב, ולמזוזה חלק הדק, ואינו תלוי בחוזק. ועכ"פ אין ספק שחלק הדבוק בבשר הוא העב ואין מחלוקת במציאות אלא מה נקרא קלף.

ולכן הנכון נ"ל מה שכתבתי, וה' יצילנו משגיאות.

(נשמת אדם ח"א כלל י"ד סעיף א')

[illegible][illegible]

א. ב. ד. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יז. יח. יט. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז. כח. כט. ל. לא. לב.

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

ה' תשס"ו
ביום חמישי
ליל כ"ג שבט
תשס"ו

Handwritten text in Arabic script, likely from a manuscript or document.

[Faint handwritten notes]

ד"ר ע'ם

[illegible][illegible]

100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611

[illegible][illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

ה'לכות פ"ח

[illegible][illegible][illegible][illegible]

